

Maa- ja metsätalous-
ministeriö

SARI RANNANPÄÄ

KEIMO SILLANPÄÄ

TOMMI ÅLANDER

Arviointi harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän toimikaudesta 2020–2023

Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2024:3

Arviointi harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän toimikaudesta 2020–2023

Sari Rannanpää, Keimo Sillanpää ja Tommi Ålander

Maa- ja metsätalousministeriö Helsinki 2024

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Maa- ja metsätalousministeriö

CC BY-NC-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-366-860-7

ISSN pdf: 1797-397X

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2024

Arviointi harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän toimikaudesta 2020–2023

Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2024:3

Julkaisija

Maa- ja metsätalousministeriö

Tekijä/t

Sari Rannanpää, Keimo Sillanpää ja Tommi Ålander

Kieli

suomi

Sivumäärä

103

Tiivistelmä

HAMA-rahoitus on ollut tärkeää harvaan asuttujen alueiden matkailu- ja kulttuuritoiminnan kehittämisessä. Hankkeiden merkitys näkyy erityisesti verkostojen vahvistumisessa, uusien toimijoiden mukaantulossa ja alueen elinvoiman lisääntymisessä.

HAMA-työryhmän käyttöönsä saama rahoitus mahdollisti toimenpide-ehdotusten toimeenpanon, mutta se myös sitoi työryhmän ja erityisesti sihteeristön aikaresursseja. Siksi osa HAMA-työryhmän vaikuttamistyöstä ja tulevaisuuden lainsäädäntötarpeiden pohdinnasta jäi ohueksi. Jatkossa HAMA-työryhmän roolia laajassa ja suppeassa maaseudun kehittämisessä pitäisikin selvittää. Työryhmän mahdollinen rahoitus tulisi kohdistaa päätöksentekoa tukeviin selvityksiin. Jos rahoitusta olisi käytettävissä myös muuhun hanketoimintaan, siinä tulisi olla erityinen HAMA-tulokulma ja siihen tulisi käyttää olemassa olevia rahoituskanavia.

Parlamentaarinen työryhmä toimintatapana on hyvä väline puolueiden välisen keskustelun käymiseen ja yhteisymmärryksen luomiseen. Kuitenkaan vaikeimpia, kompromisseja vaativia asioita ei ollut nostettu työryhmän työsuunnitelmaan. Jatkossa tulisikin pyrkiä parlamentaariseen sopuun myös harvaan asuttujen alueiden visiosta ja kehittämisestä ja myös haasteellisimpiin kysymyksiin tulisi tarttua. Olisi tarpeen myös lisätä yhteistyötä muiden maaseutu- ja aluekehittäjätahojen kanssa ja luoda tiiviimpi kytkös alueiden toimijoihin. Myös viestintään tulisi panostaa.

Asiasanat

maaseutu, harvaan asutut alueet, alueelliset erot, maaseudun kehittäminen

ISBN PDF

978-952-366-860-7

ISSN PDF

1797-397X

Julkaisun osoite

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-860-7>

Utvärdering av mandated 2020-2023 för riksdagens arbetsgrupp för glesbygd

Jord- och skogsbruksministeriets publikationer 2024:3

Utgivare Jord- och skogsbruksministeriet

Författare Sari Rannanpää, Keimo Sillanpää ja Tommi Ålander

Språk finska

Sidantal

103

Referat

Special finansiering har varit viktig för utvecklingen av turism och kulturaktiviteter i glesbygd. Projektens betydelse syns särskilt i förstärkning av nätverk, inträde av nya operatörer och ökad vitalitet i området.

De medel som arbetsgruppen för glesbygd hade tillgång till gjorde det möjligt att genomföra de föreslagna åtgärderna, men de band också upp arbetsgruppens och särskilt sekretariatets tidsresurser. Därför förblev en del av arbetsgruppens inflytandearbete och övervägandet av framtida lagstiftningsbehov tunt. I framtiden bör HAMA-arbetsgruppens roll i bred och snäv landsbygdsutveckling förtydligas. Arbetsgruppens eventuella finansiering bör inriktas på rapporter som stödjer beslutsfattandet. Om det fanns medel även för andra projektaktiviteter borde det ha en speciell inkomstvinkel av glesbygd och befintliga finansieringskanaler bör användas.

Den parlamentariska arbetsgruppen som arbetsätt är ett bra verktyg för att föra en diskussion mellan partierna och skapa en gemensam förståelse. De svåraste frågorna som kräver kompromisser hade dock inte tagits med i arbetsgruppens arbetsplan. I framtiden bör man också söka en riksdagsöverenskommelse om glesbygdens vision och utveckling, och även de mest utmanande frågorna ska angripas. Det skulle också vara nödvändigt att öka samarbetet med andra myndigheter för landsbygdsutveckling och regional utveckling och att skapa en närmare koppling till regionala aktörer. Man bör också satsa på kommunikation.

Nyckelord landsbygd, glest befolkade områden, regionala skillnader, landsbygdsutveckling

ISBN PDF 978-952-366-860-7

ISSN PDF

1797-397X

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-860-7>

Evaluation of the 2020-2023 mandate of the parliamentary working group for sparsely populated areas

Publications of the Ministry of Agriculture and Forestry 2024:3

Publisher Ministry of Agriculture and Forestry

Author(s) Sari Rannanpää, Keimo Sillanpää ja Tommi Ålander

Language Finnish

Pages

103

Abstract

The dedicated funding has been important for the development of tourism and cultural activities in sparsely populated areas. The funded projects have especially strengthened networks, included new project applicants and the increase of vitality in the sparsely populated areas.

The funding available to the parliamentary working group for sparsely populated areas made it possible to implement the proposed measures, but it also tied up the time resources of the working group and especially the secretariat. Therefore, part of the influence work of the working group and the consideration of future legislative needs remained thin. In the future, the role of the working group in broad and narrow rural development should be clarified. The possible funding of the working group should be directed to studies and reports, which support decision-making. If funding is made available also for development projects, it should have a specific viewpoint of sparsely populated areas and existing funding channels should be used.

The parliamentary working group is a good forum for discussions between political parties and creating a common understanding. However, the most difficult issues requiring compromises had not been included in the work plan of the working group. In the future, a parliamentary agreement should also be sought on the vision and development of sparsely populated areas. The most challenging issues should also be tackled. It would also be necessary to increase cooperation with other rural and regional development bodies and to create a closer connection with regional actors. Communication activities of the parliamentary working group should be strengthened.

Keywords countryside, sparsely populated areas, regional differences, rural development

ISBN PDF 978-952-366-860-7

ISSN PDF

1797-397X

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-860-7>

Sisältö

1	Johdanto	7
1.1	Arvioinnin tarkoitus ja tavoitteet.....	11
1.2	Arvioinnin toteutus	13
1.3	Arvioinnin aineisto ja menetelmät	13
1.4	Raportin rakenne	14
2	HAMA-parlamentaarinen työryhmä	15
2.1	Työryhmän tavoitteet ja toimintasuunnitelma.....	16
2.2	Työryhmän toiminta.....	20
2.3	Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän toimintatapa.....	22
2.4	Hallinto ja koordinaatio	23
2.5	Parlamentaarisen työryhmän aseoituminen maaseutu- ja aluekehittämisen kenttään	24
2.6	Viestintä	26
2.7	Yhteenvedo ja vastaukset arviointikysymyksiin	28
3	Rahoitetut hankkeet ja selvitykset	33
3.1	Matkailun kehittämishankkeet.....	33
3.1.1	Matkailuhankkeet hankekyselystä.....	37
3.2	Kulttuurihankkeet	46
3.2.1	Kulttuurihankkeet hankekyselystä	50
3.3	Selvitykset ja muut hankkeet.....	62
3.3.1	Perustuslaillinen ennakoarvio harvaan asuttujen alueiden vero- ja aluetukiin liittyvistä kysymyksistä.....	63
3.3.2	Alueellisen opintolainahyvityksen esiselvitys	63
3.3.3	Japanin kotiseutulahjoitusmalli	65
3.3.4	Verkostoperuskoulu-hanke	66
3.4	Case-tarkastelut.....	66
3.4.1	Lappi.....	67
3.4.2	Pohjois-Karjala	69
3.5	Yhteenvedo ja vastaukset arviointikysymyksiin	72
4	Päätelmät ja suositukset	77
	Liitteet	81
	Lähteet	102

1 Johdanto

Suomi on Euroopan harvimmin asuttu maa. Keskimääräinen väestötiheys vuonna 2022 EU-maissa on keskimäärin 108,9 asukasta/km², kun taas koko Suomessa se oli 18,3 asukasta neliökilometriä kohti.¹ Väestötiheys vaihtelee kuitenkin huomattavasti Suomen sisällä. Siinä missä Uudellamaalla väestötiheys on 190,4 asukasta/km², Lapissa on vain 1,9 asukasta neliökilometriä kohti.²

Suomen ympäristökeskuksen kaupunki-maaseutuluokituksen³ mukaan Suomen pinta-alasta noin kaksi kolmasosaa (68 %) on harvaan asuttua maaseutua. Vuonna 2022 harvaan asutulla maaseudulla asui 4,7 % Suomen väestöstä. (Taulukko 1.) Nämä alueet keskittyvät erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomeen, mutta myös Keski-Suomessa sekä muissa maakunnissa on harvaan asuttua maaseutua. Harvaan asutun maaseudun sijoittumisen voi nähdä liitteessä olevasta kartasta 1.

Taulukko 1. Väestö harvaan asutulla maaseudulla maakunnittain 31.12.2022

	Maakunnan väestö yhteensä	Väestö harvaan asutulla maaseudulla	Väestön osuus harvaan asutulla maaseudulla
Etelä-Karjala	125 353	2 944	2.3 %
Etelä-Pohjanmaa	190 774	4 659	2.4 %
Etelä-Savo	130 451	36 824	28.2 %
Kainuu	70 521	19 409	27.5 %

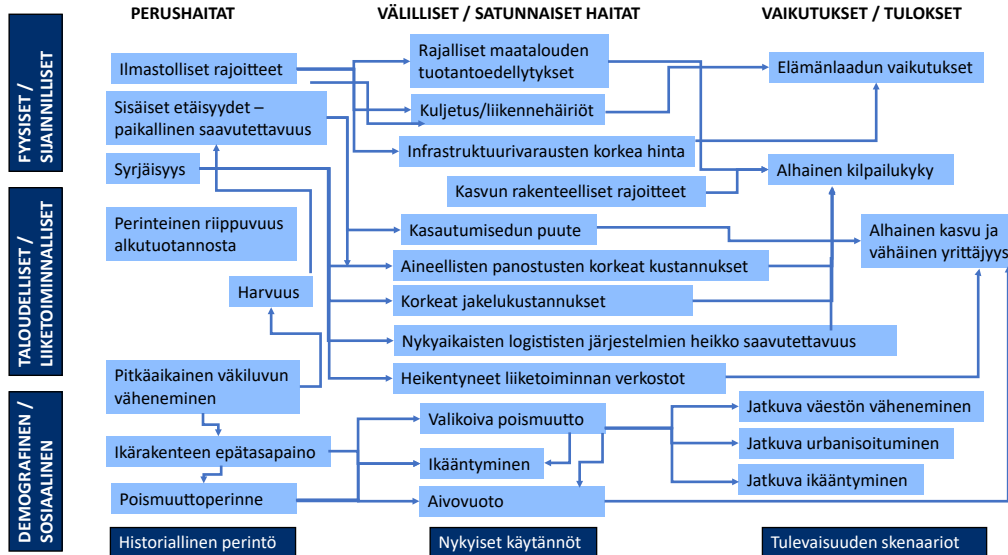
- 1 Eurostat (2022). Population density <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00003/default/table?lang=en>
- 2 Tilastokeskus (2022). Tunnuslukuja väestöstä muuttujina Tiedot, Alue ja Vuosi, https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11ra.px/table/tableViewLayout1/
- 3 Suomen ympäristökeskus, Kaupunki-maaseutuluokitus, <https://www.ymparisto.fi/fi/rakennettu-ymparisto/kaupunkiseudut-ja-kaupungistuminen/kaupunki-maaseutuluokitus>

	Maakunnan väestö yhteensä	Väestö harvaan asutulla maaseudulla	Väestön osuus harvaan asutulla maaseudulla
Kanta-Häme	169 537	338	0.2 %
Keski-Pohjanmaa	67 805	4 628	6.8 %
Keski-Suomi	272 437	32 139	11.8 %
Kymenlaakso	159 488	959	0.6 %
Lappi	175 795	51 286	29.2 %
Päijät-Häme	204 528	1 987	1.0 %
Pirkanmaa	532 671	12 668	2.4 %
Pohjanmaa	176 323	2 705	1.5 %
Pohjois-Karjala	162 540	25 817	15.9 %
Pohjois- Pohjanmaa	416 543	31 534	7.6 %
Pohjois-Savo	247 689	21 485	8.7 %
Satakunta	212 556	4 761	2.2 %
Uusimaa	1 733 033	661	0.0 %
Varsinais-Suomi	485 567	2 597	0.5 %
Yhteensä	5 533 611	257 401	4.7 %

Lähde: Tilastokeskus, Väestörakenne, Väestö asuinpaikan kaupunki-maaseutu-luokituksen sekä sukupuolen ja iän mukaan.

Harvaan asutut maaseutualueet ovat olleet tutkimuksen sekä erityistoimien kohteena jo pitkään. Nordregion vuonna 2006 julkaiseman tutkimuksen perifeeristen harvaan asuttujen alueiden erityisoloista keskeinen havainto oli, että näillä alueilla on pitkään jatkunut negatiivinen kehityskierre, niin sanottu perifeerisyyden syndrooma, jossa yhdistyvät sijaintiin, väestöön sekä elinkeinoelämään ja aluetalouteen liittyvät tekijät. Tutkimuksessa laaditussa mallissa on esitelty kattavasti perushaitat eli historiallinen perintö, välilliset/satunnaiset haitat sekä näiden vaikutukset (kuvio 1).

Kuvio 1. Perifeerisyyden haitat

Lähde: Itä-Suomen EAKR-toimenpideohjelma 2007-2013

Vuonna 2014 julkaistussa Maaseutukatsauksessa⁴ harvaan asutun maaseudun ongelmiksi listattiin mm. yksipuolinen elinkeinorakenne, väestön korkea keski-ikä, väestön vähentyminen sekä heikko kuntien verokertymä ja kyky tuottaa kansalaisten tarvitsemia peruspalveluja. EU:n yhteisen tutkimuskeskus JRC:n policy briefin⁵ ryhmittelyssä suurin osa Suomen harvaan asutuista maaseutualueista kuuluu niin kutsuttuihin heikkoihin perifeerisiin maaseutualueisiin, joihin kuuluu noin puolet EU:n perifeerisistä maaseutualueista. Näillä alueilla on suuria haasteita liittyen väestön vanhenemiseen, huonoihin digiyhteyksiin, pitkiin välimatkoihin julkisten palvelujen ääreen sekä alhaisempiin kotitalouksien tuloihin.

4 Ponnikas, Jouni; Voutilainen, Olli; Korhonen, Sirpa ja Kuhmonen, Hanna-Mari, Maaseutukatsaus 2014. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2/2014 <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Maaseutukatsaus+2014+23012014.pdf>

5 Perpiña Castillo, C., Jacobs-Crisioni, C., Barranco, R., Curtale, R., Kompil, M., Vallecillo, S., Auteri, D. and Dijkstra, L., Opportunities and challenges for remote rural areas in the European Union, European Commission, Ispra, 2023, JRC135398.

Harvaan asutun maaseudun kehittäminen Suomessa

Harvaan asutun maaseudun kehittämistä on pidetty tärkeänä Suomen kansallisessa maaseutupoliitikassa. Harvaan asutun maaseudun verkosto eli HAMA-verkosto on toiminut osana Suomen maaseutupoliittista verkostoa EU-jäsenyyden alkuajoista lähtien. Alkuvuosina siitä käytettiin nimeä syrjäisen maaseudun teemaryhmä, harvaan asuttujen alueiden teemaryhmä sekä väljästi asutun maaseudun teemaryhmä. HAMA-verkoston tehtävänä on nostaa harvaan asutun maaseudun erityisolosuhteet poliittisen päätöksenteon tietoisuuteen. HAMA-verkosto laati Harvaan asutun maaseudun kehittämisstrategian 2017–2020⁶, jossa esiteltiin keskeiset toimenpiteet harvaan asutun maaseudun potentiaalin hyödyntämiseksi. Lisäksi vuonna 2017 HAMA-verkosto esitti Valtioneuvostolle parlamentaarisen työryhmän perustamista maan harvaan asuttujen alueiden mahdollisuuksien parantamiseksi. Harvaan asuttujen maaseutualueiden parlamentaarinen työryhmä perustettiin lokakuussa 2017 toimikaudelle 1.11.2017–30.9.2019.⁷

Työryhmä laati esityksiä, joista osa päätyi myös kirjauksiksi pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan: ”Toteutetaan harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän esityksen pohjalta vaikuttavuusarviointi ja muodostetaan toimenpideohjelma kokeiluineen elinvoiman ja hyvinvoinnin kehittämiseksi myös väestöään menettäville alueille. Selvitetään poikkihallinnollisesti toteuttamiskelpoiset keinot monipaikkaisen elämän tukemiseksi sekä viedään eteenpäin säädösten ja käytäntöjen uudistamista tähän pohjautuen. Hyödynnetään matkailu- ja elämispalvelujen sekä luonnonvarojen kestävä hyödyntämisen mahdollisuudet uusien kehitys näkökymien avaamiseksi. Turvataan harvaan asutuilla alueille ja saaristossa ihmisten oikeudet peruspalveluihin alueiden yhteistyötä tukemalla, uusilla toimintatavoilla ja riittäväillä resursseilla (palveluiden saatavuus, yhteiskunnan turva, liikkumisen edellytykset).”⁸

6 Lukkari, Tarja (toim.), Harvaan asuttu maaseutu – mahdollisuuksia täynnä: Harvaan asutun maaseudun strategia 2017–2020. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu 4/2017 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-948-7>

7 Suomen parlamentaarisen työryhmän asettaminen maan harvaan asuttujen alueiden mahdollisuuksien parantamiseksi. MMM (2017), diaarinumero 1444/06.02/2017 https://mmm.fi/documents/1410837/2434364/LIITE_HAMA-ty%C3%B6ryhm%C3%A4_muis-tio+28.8.2017.pdf/d6a4fb48-0b6c-4aa9-b1ae-a4a40914ba74

8 Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisu 2019:31, s. 106 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-808-3>

Lokakuussa 2020 Valtioneuvosto asetti Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän Suomen harvaan asuttujen alueiden mahdollisuuksien parantamiseksi toimikaudelle 12.10.2020–30.6.2023. Työryhmässä oli edustus jokaisesta eduskuntapuolueesta.⁹

1.1 Arvioinnin tarkoitus ja tavoitteet

Tämän työn tavoitteena oli laatia arviointi vuosina 2019–2023 toimineen parlamentaarisen työryhmän toimikaudesta ja sen tavoitteiden toteutumisesta sekä toimenpiteiden toteutuksen vaikuttavuudesta. Lisäksi arvioinnissa esitettiin kehittämissuhteita harvaan asuttujen alueiden kehittämistoimintaan.

Arvioinnissa on kaksi teemaa: parlamentaarisen työryhmän rooli ja toiminta, rahoitetut selvitykset ja niiden tulokset sekä rahoitetut matkailu- ja kulttuurihankkeet ja niiden tulokset. Arvioinnissa vastataan arviointikysymyksiin, jotka on ryhmitelty teemoittain taulukoissa 2 ja 3.

Taulukko 2. Arviointikysymykset liittyen parlamentaariseen työryhmään ja sen toimintaan

Arviointiteema	Arviointikysymys
Parlamentaarisen työryhmän toimintamalli	Kuinka hyvin toimintamalli onnistui? Tehtiinkö asioita oikein? Minkälaisia kehittämistarpeita tunnustetaan?
Parlamentaarisen työryhmän toimintasuunnitelma	Kuinka hyvin toimintasuunnitelma vastasi harvaan asutun maaseudun kehittämistarpeisiin? Tehtiinkö oikeita asioita (lähtökohdat, tavoitteet, keinot ja ohjaus sekä tarve)? Minkälaisia kehittämistarpeita tunnustetaan?

⁹ Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarinen työryhmä 10/2020–6/2023. Yhteenveto toimikaudesta <https://mmm.fi/hanke2?tunnus=MMM062:00/2020>

Arviointiteema	Arviointikysymys
Parlamentaarisen työryhmän hallinnointi ja koordinaatio MMM:ssä Haasteet poikkihallinnollisessa, ilmiöpohjaisessa työssä	Kuinka hyvin parlamentaarisen työryhmän hallinnointi ja koordinaatio MMM:ssä onnistui? Mitkä olivat suurimmat onnistumiset ja haasteet poikkihallinnollisessa, ilmiöpohjaisessa työssä? Minkälaisia kehittämistarpeita tunnistetaan?
Parlamentaarisen työryhmän valtioneuvostotason asiantuntijaverkoston toiminta työryhmän työn tukena	Missä määrin asiantuntijaverkosto on tukenut parlamentaarinen työryhmän työtä? Mitkä ovat olleet tärkeimmät onnistumiset ja haasteet? Minkälaisia kehittämistarpeita tunnistetaan?
Parlamentaarisen työryhmän aseointuminen maaseutu- ja aluekehittämisen kenttään	Miten parlamentaarinen työryhmä on aseointunut maaseutu- ja aluekehittämisen kentässä? Minkälaista yhteistyö ja työnjako on ollut? Mitkä ovat olleet tärkeimpiä onnistumisia ja haasteita? Minkälaisia kehittämistarpeita tunnistetaan?
Viestintä	Missä määrin viestintä on ollut onnistunutta (näkyvyys, tavoitavuus, sitouttavuus)? Minkälaisia kehittämistarpeita viestintään liittyy?

Taulukko 3. Arviointikysymykset liittyen parlamentaariseen työryhmän rahoittamiin kehittämis- ja tutkimushankkeisiin sekä selvityksiin

Arviointiteema	Arviointikysymys
Harvaan asuttujen alueiden kehittämishankekokonaisuudet ja muut parlamentaarisen työryhmän rahoittamat kehittämis- ja tutkimushankkeet	Mitä kehittämishankkeilla on saatu aikaan? Minkälainen hankkeiden vaikuttavuus ja merkitys harvaan asutun maaseudun kannalta on? Minkälaisia kehittämistarpeita tunnistetaan?
Parlamentaarisen työryhmän teettämät selvitykset ja niistä seuranneet toimenpiteet	Minkälaista vaikuttavuutta työryhmän teettämällä selvityksillä on ollut? Mikä on ollut näiden selvitysten hyöty, kestävyys ja siirrettävyys? Minkälaisia kehittämistarpeita tunnistetaan?

1.2 Arvioinnin toteutus

Arviointi toteutettiin elo-joulukuussa 2023. Arvioinnin toteuttivat NordEval Oy (Sari Rannanpää) ja TK-Eval Ay (Keimo Sillanpää ja Tommi Ålander).

1.3 Arvioinnin aineisto ja menetelmät

Arvioinnin aineisto koostui olemassa olevista dokumentti- ja seuranta-aineistoista sekä arvioitsijan itse keräämistä aineistoista (haastattelut, sähköiset kyselyt ja tapaustutkimukset).

Arvioinnissa käytettyjä dokumenttilähteitä olivat Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarista työryhmää koskevat asiakirjat (mm. Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarinen työryhmän toimintasuunnitelma, kokousmuistiot, vuosiraportit 2019–2022 ja yhteenveto toimikaudesta, raportit (Perustuslaillinen ennakoarvio harvaan asuttujen alueiden vero- ja aluetukiin liittyvistä kysymyksistä, Alueellisen opintolainahyvityksen esiselvitys ja Japanin kotiseutulahjoitusmalli -selvitys), rahoitettujen kulttuuri- ja matkailuhankkeiden hankesuunnitelmat ja -kortit sekä rahoitettuja matkailu- ja kulttuurihankkeita koskevat raportit ja muu materiaali.

Olemassa olevaa dokumentti- ja seuranta-aineistoa täydennettiin arvioitsijan omalla aineistonkeruulla eli asiantuntijahaastatteluilla sekä sähköisillä kyselyillä matkailu- ja kulttuurihankkeiden toteuttajille sekä laajemmalle sidosryhmälle.

Kyselyt olivat auki 8.9.–6.10.2023 (sidosryhmäkysely), 6.–22.10.2023 (matkailuhankekysely ja 10.–31.10.2023 (kulttuurihankekysely). Sidosryhmäkyselyyn saatiin 43 vastausta, matkailuhankekyselyyn 27 vastausta (vastausprosentti 77 %) ja kulttuurihankekyselyyn 57 vastasta (vastausprosentti 35 %).

Asiantuntijahaastatteluja toteutettiin yhteensä 13 kappaletta. Näiden lisäksi toteutettiin case-haastatteluita Lapin ja Pohjois-Karjalan alueellisille toimijoille.

Arviointi toteutettiin teoriapohjaisena arviointina, jossa arvioitsijat laativat muutosteoriat parlamentaarisen työryhmän toiminnalle sekä matkailu- ja kulttuurirahoitukselle ja analysoivat aineistoa muutosteoriaan peilaten. Muutosteorian tavoitteena on näyttää selkeästi, kuinka toiminta johtaa tavoiteltuun muutokseen.

Aineiston analysoinnissa käytettiin laadullisia menetelmiä ja kuvailevia tilastomenetelmiä.

1.4 Raportin rakenne

Tämän johdantoluvun (luku 1) jälkeisessä pääluvussa kuvataan Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän toiminta ja vastataan sen työskentelyä ja roolia koskeviin arviointikysymyksiin. Luvussa kolme kuvataan parlamentaarisen työryhmän rahoittamat matkailu- ja kulttuurihankkeet, selvitykset ja muut hankkeet sekä tapaustutkimukset ja vastataan niihin liittyviin arviointikysymyksiin omissa alaluvuissaan. Pääluvussa neljä esitetään arvioinnin päätelmät ja suositukset.

2 HAMA-parlamentaarinen työryhmä

Lokakuussa 2020 Valtioneuvosto asetti Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän Suomen harvaan asuttujen alueiden mahdollisuuksien parantamiseksi toimikaudelle 12.10.2020–30.6.2023.¹⁰

Työryhmässä oli edustus jokaisesta eduskuntapuolueesta. Työryhmän puheenjohtajana toimi Hanna Huttunen (kesk.) ja varapuheenjohtajana Johanna Ojala-Niemelä (sd.). Työryhmän muut jäsenet ja varajäsenet eduskuntaryhmittäin olivat:

- Raimo Piirainen (sd.), varajäsen Piritta Rantanen,
- Jenna Simula (ps.), Minna Reijonen (ps.), varajäsen Veijo Niemi,
- Arto Satonen (kok.), Heikki Autto (kok.), varajäsen Mari-Leena Talvitie
- Anne Kalmari (kesk.), varajäsen Mikko Kinnunen.
- Atte Harjanne (vihr.), varajäsen Tiina Elo
- Katja Hänninen (vas.), varajäsen Juho Kautto
- Sandra Bergqvist (r.), varajäsen Anders Norrback
- Sari Tanus (kd.), varajäsen Päivi Räsänen
- Harry Harkimo (liik.)

Lisäksi työryhmällä oli pysyviä asiantuntijoita maa- ja metsätalousministeriöstä, työ- ja elinkeinoministeriöstä sekä valtiovarainministeriöstä. Työryhmän sihteeristö toimi maa- ja metsätalousministeriössä.

10 Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarinen työryhmä 10/2020–6/2023. Yhteenveto toimikaudesta <https://mmm.fi/hanke2?tunnus=MMM062:00/2020>

2.1 Työryhmän tavoitteet ja toimintasuunnitelma

Työryhmän tehtävänä oli seurata harvaan asuttujen alueiden erityiskysymyksiä sekä vahvistaa alueiden elinvoimaisuutta erityisesti seuraavien toimenpiteiden avulla:

- Edistää sekä seurata vuosina 2017–2019 toimineen parlamentaarisen työryhmän loppuraportin¹¹ toimenpide-ehdotusten toteutumista.
- Edistää sekä seurata hallitusohjelmassa olevien harvaan asuttuja alueita koskevien kirjausten toteutumista
- Laatia toimenpideohjelma selvityksistä ja kokeiluista sekä jatkotoimenpiteistä

Työryhmä laati toimintasuunnitelman, jossa listattiin neljä teemaa ja niiden alle tavoitteita ja toimenpiteitä. Työryhmän toimenpiteinä olivat hankerahoitus, hankkeet, selvitykset, viestintä sekä yhteistyö.

Taulukko 4. Parlamentaarisen työryhmän toimintasuunnitelman teemat

Teema	Alateema
Elinvoima	Matkailun edistäminen
	Kulttuuritoiminta
	Pito- ja veto voiman vahvistaminen
	Japanin kotiseutulahjoitusmallin selvittäminen
Koulutus	Lähikoulut
	Koulunkäynnin eri muodot
Monipaikkaisuus näkyväksi ja mahdolliseksi	Palvelut, monipaikkaisen työnteon lisääminen
	Yhteydet
Pitkän aikavälin, laajempaa lainsäädäntötyötä vaativat muutostarpeet	Opintolainahyvitys
	Verot, maksut ja lisät
	E-kuntalaisuus

11 Lukkari, Tarja ja Åström, Christell (2019). Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän loppuraportti. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161833/MMM_2019_22.pdf

Työsuunnitelma laadittiin siten, että edellisen parlamentaarisen työryhmän loppu-raportti käytiin läpi ja siitä valittiin työryhmän jäsenten ja puolueiden näkökulmasta tärkeimpiä ja ensi vaiheessa edistettäviä teemoja ja toimenpiteitä työsuunnitelmaan. Toimintasuunnitelmaa varten ei laadittu SWOT-analyysiä tai muuta tarkaste-lua harvaan asuttujen alueiden kehittämistarpeista.

Työryhmän ensimmäisissä kokouksissa esiin nousivat erityisesti paikkariippumatto-muuden eri osa-alueiden edistäminen, luonto- ja maaseutumatkailu, koulutuksen muuttuvat tarpeet lisääntynyt etäopiskelu huomioiden sekä kaksoiskuntalaisuuden edistämismahdollisuudet.

Työryhmä kuuli toimikauden alussa myös laajasti eri asiantuntijoita. Melko nopeasti syntyi yhteisymmärrys siitä, että matkailu ja alueelliset kokeilut (mm. opintolaina-vähennys) tulisi ottaa työsuunnitelmaan, samoin kuin monipaikkaisuus. Osa par-lamentaarisen työryhmän toimintasuunnitelman teemoista on suoraan linkitetty kokouksissa kuultujen asiantuntijoiden esityksiin, mm. Japanin kotiseutulahjoitus-malli sekä HAMA-alueen kulttuuri- ja taidealan toiminnan edistäminen korona-ajan jälkeen.

Taulukko 5. Harvaan asuttujen maaseutualueiden parlamentaarisen työryhmän toimintasuunnitelman alateemat, tavoitteet ja keinot

Alateema	Tavoite	Keinot
Matkailun edistäminen	Luonto-, ruoka-, sekä kalastus- ja metsästysmatkailun kehittäminen HAMA-alueilla	Matkailua kehittävien hankkeiden rahoittaminen. Painopisteenä ovat Suomen matkailustrategian 2019-2028, Suomen ruokamatkailustrategian 2020-2028 ja Visit Finlandin ruokamatkailun tuotesuosittelujen jalkauttaminen
Kulttuuritoiminta	Edistää HAMA-alueiden omaehtoista, paikallista ja ympärivuotista kulttuuriaktiivisuutta	Selvitetään yhteistyön muotoja kulttuuritoimijoiden kanssa. Nostetaan esiin ja kannustetaan hyödyntämään paikallista kulttuuritoimintaa, -perintöjä, -ympäristöjä ja – maisemia. Tunnistetaan HAMA-alueiden kulttuuriin liittyvä potentiaali ja lisäarvo

Alateema	Tavoite	Keinot
Pito- ja vetovoiman vahvistaminen	Nostetaan esiin ja vahvistetaan tekijöitä, joiden on tutkittu lisäävän alueiden pito- ja vetovoimaa.	Eri kanavissa viestiminen. Aiheeseen liittyvien hankkeiden tukeminen.
Japanin kotiseutulahjoitusmallin selvittäminen	Japanin kotiseutulahjoitusmallin kaltaisen mekanismin mahdollisuuksien selvittäminen Suomen HAMA-alueiden elinvoiman vahvistamisessa.	Teetetään jatkoselvitys kotiseutulahjoitusmallin tuomisesta Suomeen kokeiltavaksi.
Lähikoulut	Pienten lähikoulujen toiminnan jatkuminen ja siten koulumatkojen pysyminen kohtuullisina	Tietopohjan lisääminen päätöksenteon tueksi. Kuntayhteistyön lisääminen koulujen ja opettajien osalta. Erilaiset yhteistyöhankkeet, valmistelu eri toimijoiden kanssa.
Koulunkäynnin eri muodot	Lisätä mahdollisuuksia käydä koulua väliaikaisesti myös oman kotikunnan ulkopuolella. Lisätä mahdollisuuksia monimuotoiseen koulunkäyntiin.	Samat kuin yllä. Selvittää, millaisia vaikutuksia perusopetuksen monipaikkaisuudella olisi perusopetuksen järjestämiseen, rahoitukseen, oppimiseen sekä oppimisen tuen toteutumiseen ja oppilaiden hyvinvointiin. Kunta- ja aluetason yhteistyön vahvistaminen.
Palvelut, monipaikkaisen työnteon lisääminen	Tarjota välineitä ja keinoja monipaikkaiseen työntekoon.	Etätömahdollisuuksien tarjonta joko kuntien tai paikallisten yhdistysten toimesta. Kylissä sijaitsevien yhteisöllisten tilojen laajempi hyödyntäminen. Liikennepalveluinnovaatioiden edistäminen kokeilujen, julkisten ja yksityisten toimijoiden yhteistyön ja digitalisaation kautta. Näihin liittyvien hankkeiden tukeminen.

Alateema	Tavoite	Keinot
Yhteydet	Parempien yhteyksien merkityksen nostaminen tietoisuuteen	Eri kanavissa viestiminen
Opintolainahyvitys	Norjan mallin mukaisen opintolainahyvityksen selvittäminen ja mahdollinen kokeileminen Suomessa.	Esiselvitys mahdollisen kokeilun toteuttamisedellytyksistä, jonka jälkeen arvioidaan kokeilulainsäädännön ja kokeilun käynnistämisedellytykset.
Verot, maksut ja lisät	Edistetään Norjan mallin mukaisia toimenpiteitä, jotka eri keinoin edistäisivät työllisyyttä ja elinkeinoelämää harvaan asutuilla alueilla.	Selvitysten edistäminen muiden aiheista vastaavien ministeriöiden kanssa.
E-kuntalaisuus	Selvittää, miten e-kuntalaisuutta edistettäisiin Suomessa. Kehittää erilaisia osallistumisen, vaikuttamisen ja asioinnin sähköisiä kanavia, jotka palvelevat vakituisten asukkaiden lisäksi myös kunnan tilapäisiä asukkaita.	Selvittäminen ja muu edistäminen puoliväliriihen kirjausten mukaisesti yhteistyössä aiheesta vastaavien ministeriöiden kanssa.

Toimintasuunnitelmassa ei oltu määritelty työryhmän toimenpidelogiikkaa tai muutosteoriaa. Näin ollen arvioitsijat laativat muutosteorian arvioinnin tueksi työryhmän asettamispäätöksen, toimintasuunnitelman sekä haastattelujen perusteella (Kuvio 2). Muutosteorian mukaan edistämällä ja seuraamalla edellisen työryhmän loppuraportin toimenpide-ehtouksia, seuraamalla hallitusohjelman kirjauksia laa- timalla toimenpideohjelma sekä kohdentamalla HAMA-alueelle erityisiä toimen- piteitä, selvityksiä ja rahoitusta, selvitykset tuottavat uutta tietoa HAMA-alueiden uudistumiseen, HAMA-alueille suunnataan erityisiä toimenpiteitä ja rahoitetut hankkeet kehittävät HAMA-alueita. Näiden ansiosta HAMA-alueen erityispiirteet otetaan huomioon politiikassa, niiden erityiskysymyksiä seurataan sekä mat- kailu- ja kulttuuritoiminta kehittyä. Lopputuloksena on HAMA-alueiden elinvoiman vahvistuminen.

Kuvio 2. HAMA-työryhmän muutosteoria

Erityistavoite	JOS tehdään seuraavia asioita	JA ne etenevät suunnitellusti	SE johtaa odotettuun muutokseen	Tavoite
Edistää sekä seurata vuosina 2017–2019 toimineen parlamentaarisen työryhmän loppuraportin toimenpide-ehdotusten toteutumista.	Tarkastellaan edellisen työryhmän toimenpide-ehdotusten toteutumista ja hallitusohjelman kirjauksia	Selvitykset tuottavat uutta tietoa HAMA-alueiden uudistumiseen	HAMA-alueen erityispiirteet otetaan huomioon politiikassa	HAMA-alueiden elinvoima vahvistuu
Edistää sekä seurata hallitusohjelmassa olevien harvaan asuttuja alueita koskevien kirjausten toteutumista	Laaditaan toimenpideohjelma selvityksistä ja kokeiluista sekä jatkotoimenpiteistä	Hama-alueille suunnataan erityisiä toimenpiteitä eri sektoreilla	HAMA-alueiden erityiskysymyksiä seurataan	
Laatia toimenpideohjelma selvityksistä ja kokeiluista sekä jatkotoimenpiteistä	HAMA-alueelle kohdennetaan erityisiä toimenpiteitä, selvityksiä ja rahoitusta	Rahoitetut hankkeet kehittävät HAMA-alueita	HAMA-alueiden matkailu- ja kulttuuritoiminta kehittyy	
Vastata HAMA-rahoituksen kohdentamisesta ja käytöstä				

Muutosteoriaa käytetään avuksi HAMA-työryhmän toiminnan arvioinnissa siten, että arvioinnin aikana kerättyä ja analysoitua tietoa peilataan muutosteoriaan.

2.2 Työryhmän toiminta

Työsuunnitelman toteutumista rahoitettiin työryhmälle osoitetulla 12 miljoonan euron rahoituksella, mikä oli pitkälti edellisen parlamentaarisen työryhmän vaikuttamistyön ansiota. Työsuunnitelmaa edistettiin erilaisilla toimilla. Työryhmän rahoituksesta toteutui 10,24 miljoonaa euroa, eli noin 1,8 miljoonaa euroa jäi käyttämättä. Rahoituksen käyttökohteet ja toteutunut rahoitus on listattu taulukossa 6.

Taulukko 6. Toteutunut HAMA-rahoitus käyttökohteittain

HAMA-rahoituksen käyttökohde	Yhteensä, euroa
Kulttuurihankkeet	5,34 miljoonaa
Matkailuhankkeet	3,65 miljoonaa
Muut selvitykset ja tiedonhankinnat	0,45 miljoonaa (ALV 0 %)
Tapahtumat ja tilaisuudet, hallinto	0,8 miljoonaa
Yhteensä	10,24 miljoonaa

Toimenpidesuunnitelman alateemojen kautta tarkasteltuna matkailun edistämistä tehtiin konkreettisesti Lapin ELY-keskuksen koordinoimilla harvaan asuttujen alueiden luonto-, ruoka-, kalastus- ja metsästysmatkailun kehittämishankkeilla.¹² Kulttuuritoimintaa puolestaan edistettiin Taiteen edistämiskeskuksen hallinnoimilla erityisavustuksilla harvaan asuttujen alueiden kulttuuritoimintaan.¹³

Taulukko 7. Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän rahoittamat matkailu- ja kulttuurihankkeet

Hanketyyppi	Kokonaisbudjetti, euroa	Hakemukset (kpl)	Rahoitetut hankkeet (kpl)
Matkailuhankkeet	3,65 miljoonaa	118	35
Kulttuurihankkeet	5,34 miljoonaa	735	162

Japanin kotiseutulahjoitusmallista teetätettiin selvitys, kun taas koulutusteemaa (lähikoulut ja koulunkäynnin eri muodot) edistettiin rahoittamalla Kuntaliiton toteuttamaa Verkostoperuskoulu-hanketta, jonka fokus on uudenaikaisissa ja joustavissa ratkaisuissa koulutuksen saatavuuden turvaamiseksi.

Palveluita ja monipaikkaisuutta sekä yhteyksien tärkeyttä edistettiin viestinnällisin keinoin. HAMA-työryhmä osarahoitti Suomen ympäristökeskuksen Palveluiden saavutettavuuden seurannan kehittämishanke (PALSA)-hanketta, joka valmistuu vuonna 2024. Lisäksi Suomen Pelastusalan Keskusjärjestöltä hankittiin Maaseudun turvallisuussunnittelu- ja kylätapahtumien turvallisuusopas. Työryhmälle annettiin tiedoksi kokouksissaan muita monipaikkaisuuteen liittyviä hankkeita, mm. valtion alueellisen läsnäolon ja monipaikkaisuuden valtioneuvostotason linjausten valmisteluhanke ja VN-TEAS-raportti Monipaikkaisuus – nykytila, tulevaisuus ja kestävyys.

Etätyömahdollisuuksien tarjontaa, kylien yhteisöllisten tilojen hyödyntämistä tai liikennepalveluinnovaatioiden edistämistä ei viety eteenpäin työryhmän toimesta. Työryhmälle annettiin kokouksissaan tiedoksi muita LVM:n liikennepalveluihin liittyviä hankkeita.

12 ELY-keskus, Harvaan asuttujen alueiden matkailuhankehaku <https://www.ely-keskus.fi/harvaan-asuttujen-alueiden-matkailuhankehaku>

13 Taiteen edistämiskeskus, Tietoa erityisavustuksista harvaan asuttun maaseudun kulttuuritoimintaan <https://www.taike.fi/fi/tietoa-erityisavustuksista-harvaan-asuttujen-alueiden-kulttuuritoimintaan>

Alueellisesta opintolainahyvityskokeilusta teetätettiin selvitys. Asia eteni opetus- ja kulttuuriministeriössä kokeilulain laatimiseen saakka, mutta lakiesitys ei edennyt hallitukselta eduskunnalle.

Veroihin, maksuihin ja lisiin perustuvia harvaan asutun maaseudun tukitoimenpiteitä edistettiin teetättämällä perustuslaillinen ennakoarvio harvaan asuttujen alueiden vero- ja aluetukiin liittyvistä kysymyksistä. E-kuntalaisuutta ei edistetty.

2.3 Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän toimintatapa

Parlamentaarisen työryhmän työtavan keskiössä olivat kokoukset, joita valmisteltiin puheenjohtajan ja sihteeristön toimesta. Koska työryhmä aloitti toimintansa korona-aikana, melkein kokoukset järjestettiin Teams-kokouksina.

Kokouksia pidettiin yhteensä 15 kappaletta, joista kolmessa ei saavutettu päätösvaltaisuutta. Vuonna 2020 järjestettiin yksi kokous vuonna 2021 seitsemän, 2023 viisi ja 2023 yksi. Kokouksissa oli kuultavana yhteensä 32 asiantuntijaa.

Työryhmän toimintaa edistettiin kokousten välissä virkamiesvalmisteluna sekä sihteeristössä että vastuuministeriöissä. Haastavimmat asiat, joita oli erityisesti kauden alkuvaiheessa, käytettiin eduskuntaryhmissä. Näin varmistettiin puolueiden mielipiteet etukäteen.

Toimikautensa aikana työryhmä julkaisi 9 tiedotetta ja laati yhden kannanoton pienimuotoisen majoitustoiminnan helpottamisesta maaseudulla ja harvaan asutuilla alueilla Sandra Bergqvistin aloitteesta toukokuussa 2021.

Haastatteluissa kävi ilmi, että työryhmän jäsenistä noin puolet oli aktiivisia. Työryhmän puheenjohtajan aktiivisuus mainittiin useampaan otteeseen. Usea haastateltava mainitsi, että työryhmässä käytiin hyvää keskustelua ja että kansanedustajien, virkamiehien ja toimijoiden yhteen saattaminen oli positiivista.

HAMA-työryhmän tärkeimpänä antina koettiin ylipuolueellinen toiminta ja yhteinen kiinnostus harvaan asuttujen alueiden kehittämiseen.

2.4 Hallinto ja koordinaatio

Parlamentaarisen työryhmän hallinnointi ja koordinaatio oli sijoitettu maa- ja metsätalousministeriön ruokaosaston maaseudun kehittämissyksikköön, jossa HAMA-rahoituksella työskenteli erityisasiantuntija (ajalla 6/2020–12/2023) ja suunnittelija (ajalla 5/2022–12/2023).

Erityisasiantuntijan työajasta suuri osa kului neuvotteluihin eri ministeriöiden ja toimijoiden kanssa rahoituksen toimeenpanosta, sillä uudelle instrumentille tarvittiin oma lainsäädäntönsä. Haasteita aiheutti mm. yhtäaikainen CAP-uudistuksen laatiminen, mikä vei runsaasti maa- ja metsätalousministeriön lainvalmistelijoiden resursseja. Tämä tarkoitti HAMA-työhön liittyvien asetusluonnosten viivästyistä vuodella.

Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että parlamentaarisen työryhmän yhteistyö sihteeristön kanssa on ollut sujuvaa ja mutkatonta, samoin kuten kulttuuri- ja matkailuhankkeiden hallinnoijien ja sihteeristön välillä.

Harvaan asutun maaseudun kehittäminen on luonteeltaan poikkihallinnollista eli asioita käsitellään useassa ministeriössä. Tämä aiheutti käytännössä runsaasti haasteita HAMA-työryhmän toimenpiteiden rahoittamisessa ja toteuttamisessa. Nimitäin valtioneuvoston ohjesääntöä tulee noudattaa tiukasti. Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisella ministeriöllä on oma toimenkuvansa ja toimivaltuutensa, ja se voi toimia vain sille määrättyissä tehtävissä. Esimerkiksi kulttuurin ja taiteen edistäminen kuuluvat opetus- ja kulttuuriministeriön tehtävään, kun taas luonto-, ruoka- ja metsästysmatkailu kuuluvat maa- ja metsätalousministeriölle. Näin ollen harvaan asuttujen alueiden hankerahoituskin kanavoitui näiden ministeriöiden kehittämisrahoituksesta vastaavien viranomaistahojen eli Taiteen edistämiskeskuksen ja Lapin ELY-keskuksen kautta. Lisäksi eri ministeriöiden lainsäädäntötavat haittasivat poikkihallinnollisuuden toteutumista. Nimittäin osa ministeriöistä kirjaa asetuksiin momentit, joilta ainoastaan voidaan käyttää varoja kunkin asetuksen alaisiin toimiin. Tällaiset kirjaukset estivät HAMA-rahoituksen käytön työ- ja elinkeinoministeriön hallinnoiman AKKE-rahoituksen kautta.

Haastateltavat kokivat poikkihallinnollisuuden haastavimpana osana HAMA-työtä. Ministeriöiden toimivaltuudet sekä erilaiset toimintatavat näyttäytyvät erityisesti valtioneuvoston ulkopuolelle vaikeina ja aikaa vievinä.

Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän sihteeristön asiantuntijaverkosto koottiin keväällä 2021. Asiantuntijaverkoston kuuluivat HAMA-työryhmän asiantuntijajäsenet eri ministeriöistä (MMM, TEM ja VM) sekä muiden

relevanttien ministeriöiden (LVM, SM, YM, OKM ja STM) edustajat. Haastateltavat kertoivat asiantuntijaverkoston kokoontuneen harvakseltaan, mutta tiedonvaihdon olleen yleisesti hyvää. Asiantuntijaverkoston rooli oli keskusteleva, ideoiva ja tietoa vaihtava.

2.5 Parlamentaarisen työryhmän asemoituminen maaseutu- ja aluekehittämisen kenttään

Suomessa maaseutupolitiikka eli maaseudun elinvoiman ja maaseudulla asuvien ja siellä toimivien ihmisten ja yhteisöjen hyvinvoinnin edistäminen jaetaan laajaan ja suppeaan maaseutupolitiikkaan. Laaja maaseutupolitiikka on lähinnä toimintatapa, jolla maaseutualueet ja niiden asukkaat ja toimijat otetaan huomioon ja tehdään näkyväksi yhteiskunnallisessa toiminnassa poikkihallinnollisesti. Suppealla maaseutupolitiikalla sen sijaan tarkoitetaan niitä välineitä, joilla maaseutua käytännössä kehitetään (esimerkiksi EU-osarahoitteisilla ohjelmallisilla maaseudun kehittämistoimilla). Maaseutupolitiikan työtä ja toimintaa ohjaa ja linjaa valtioneuvoston asettama maaseutupolitiikan neuvosto MANE.¹⁴

Parlamentaarisen työryhmän asemoituminen maaseutu- ja aluekehittämisen kenttään ei ole selkeä. Toisaalta työryhmä kuuluu laajan maaseutupolitiikan toimintatapoihin, mutta koska toimikaudella 2020–2023 sillä oli rahoitusta käytettävänä, se siirtyi osittain suppean maaseutupolitiikan välineeksi.

Haastatteluissa nousi esiin, että maaseutupolitiikan kokonaisarkkitehtuuri ja toimijoiden roolit tulisi selkeyttää harvaan asuttujen maaseutualueiden kehittämisen osalta. Erityisesti HAMA-työryhmän rooli kokonaisuudessa tulisi kirkastaa. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että parlamentaarisen työryhmän tehtävän tulisi olla päätöksentekoa tukevaa. Näin ollen mahdollista rahoitusta voisi käyttää selvityksiin, mutta ei hanketoimintaan. Muutama haastateltava näki parlamentaarisen työryhmän hankerahoituksen positiivisena, erityisesti selkeiden konkreettisten tulosten vuoksi. Valtaosa haastatelluista oli kuitenkin sitä mieltä, että parlamentaarisen työryhmän hankerahoituksen ja uuden rahoitusinstrumentin suuren hallinnollisen taakan sijaan olisi pitänyt käyttää olemassa olevia rahoituskanavia. Näin olisi voinut saada suurempia synergiahyötyjä ja parempaa koordinaatiota jo olemassa olevien rahoitusmekanismien kanssa. Osa HAMA-rahoituksella rahoitetuista hankkeista oli

14 Maa- ja metsätalousministeriö, Maaseutupolitiikka <https://mmm.fi/maaseutupolitiikka>

nimittäin sellaisia, että niitä olisi voinut rahoittaa myös muista rahoituslähteistä (esimerkiksi EAKR tai maaseuturahasto). HAMA-rahoituksen vähäistä tavoitteellisuutta verrattuna ohjelmalliseen kehittämiseen kyseenalaistettiin.

HAMA-työryhmän ja Maaseutupolitiikan neuvosto MANEn yhteistyötä ei parlamentaarisen työryhmän toimikauden aikana ollut paljoakaan. MANEn sihteeristön ja HAMA-sihteeristön välillä on ollut ajoittaista tiedonvaihtoa, mutta haastateltavat olisivat kaivanneet säännöllisempää ja syvällisempää yhteistyötä. Haastatteluissa mainittiin myös, että HAMA-asioita käsiteltiin vain harvoin MANEn kokouksissa, eikä maaseutupolitiikan hankehaun rahoittamien tutkimus- ja kehittämishankkeiden hakuteemoissa ollut mukana harvaan asutun maaseudun erityiskysymyksiä.

Parlamentaarisen työryhmän kiinnittymistä harvaan asuttujen alueiden kehittämiseen verkostojen avulla kaivattiin osassa haastatteluista. Ennen ensimmäisen parlamentaarisen työryhmän perustamista toiminut HAMA-verkosto oli vahvasti juurtunut alueille. Toistakymmentä vuotta toiminut HAMA-verkosto kuitenkin lopetettiin, kun ensimmäinen parlamentaarinen työryhmä aloitti työnsä. Ajateltiin, että ei tarvita erillistä verkostoa vaan että parlamentaarinen työryhmä pitää HAMA-asioita näkyvinä. HAMA-verkoston vahvuus oli kuitenkin sen laajuus sekä vahva viestinnällinen profiili, mikä teki siitä näkyvän toimijan, joka piti harvaan asutun maaseudun esillä medioissa.

2.6 Viestintä

HAMA-työryhmä laati toimikautensa aikana yhdeksän tiedotetta. Työryhmän toiminnasta sai lisäksi tietoa kokousmuistioista. Työryhmällä ei ollut selkeää viestintäsuunnitelmaa tai omia sosiaalisen median kanavia. Viestintää tehtiin lähinnä sihteeristön toimesta tai yksittäisten jäsenten oman aktiivisuuden myötä.

Kaikki haastatellut olivat sitä mieltä, että parlamentaarisen työryhmän työ jäi laajalti tuntemattomaksi. Työryhmän olisi pitänyt viestiä enemmän sekä omasta tekemisestään että tuoda harvaan asutun maaseudun asioita enemmän esille yleiseen tietouteen. Lisäksi olisi kaivattu aktiivisempaa yhteistyötä ja viestintää muihin maaseudun kehittämisen ja maaseutupolitiikan toimijoihin.

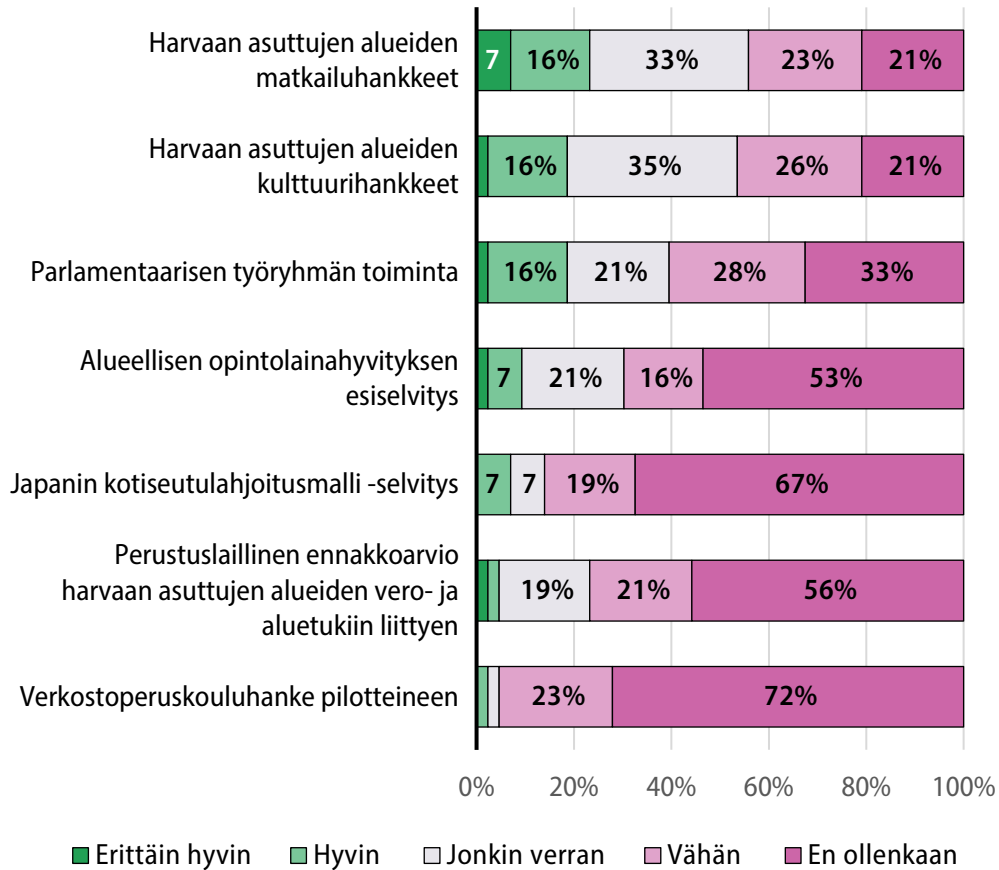
Viestintäsuunnitelman ja -konseptin puuttuminen hankaloitti myös rahoitettujen matkailu- ja kulttuurihankkeiden toteuttamista ja vaikuttavuusviestintää. Yhtenäinen ilme, toiminnan alusta asti käytetyt sosiaalisen median tunnisteet sekä yhteiset viestintäkanavat olisivat nimittäin usean haastateltavan mielestä helpottaneet viestintäpyrkimyksiä sekä huomattavasti parantaneet HAMA-työn näkyvyyttä. Toisaalta, kulttuurihankkeista vastaava Taike ei ole halunnut viestiä HAMA-hankkeista runsaasti, koska rahoituksen kertaluontoisuuden vuoksi sama HAMA-kulttuurirahoituksen kohderyhmä ei enää tule olemaan Taiken asiakaskohderyhmää tulevaisuudessa.

Haastatteluissa nousi esiin myös se, että uuteen hallitusohjelmaan ei ollut sisällytetty harvaan asuttujen alueiden asioita. Tämä nähtiin yhtäältä viestinnän, toisaalta hallitusohjelman laadintaan vaikuttamisen ongelmana.

Myös sidosryhmäkyselyssä saatiin näkemystä HAMA-työryhmän viestinnästä. Pääasiassa harvaan asuttujen alueiden kuntien, maakuntaliittojen ja Leader-ryhmien edustajista koostuva vastaajajoukko ilmoitti tuntevansa HAMA-työryhmän toimintaa verrattain heikosti (kuvio 3). Parhaiten tunnetaan alueilla toteutetut matkailu- ja kulttuurihankkeet, hieman näitä huonommin parlamentaarisen työryhmän toiminta. HAMA-työryhmän teettämistä selvityksistä Alueellisen opintolainahyvityksen esiselvitys tunnetaan jossain määrin, mutta muut selvitykset ovat lähinnä jääneet pimentoon. Heikoimmin vastaajat ilmoittivat tuntevansa Verkostoperuskouluhankkeen pilotteineen. Kuitenkin kun kyselyssä erikseen pyydettiin sidosryhmien edustajia arvioimaan, onko näillä toimilla saatu tuloksia aikaan, enemmistö vastaajista (60 %) oli sitä mieltä, että tuloksia kyllä on syntynyt.

Kuvio 3. HAMA-työryhmän toiminnan tuntemus. (Kysely HAMA-sidosryhmille, n=43.)

Kuinka hyvin tunnet harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän toimintaa seuraavilla osa-alueilla?

Sidosryhmien edustajia, joiden mielestä tuloksia ei ole saatu aikaan, pyydettiin kyselyssä pohtimaan, mistä syystä harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän toiminnasta ei ole tuloksia nähtävissä tai tulokset ovat jääneet vaatimattomiksi. Saaduissa vastauksissa mm. arveltiin, että tulokset jäävät hyvin paikallisiksi. Eräissä vastauksessa, pahoiteltiin, että koko toiminnasta on kuulunut/näkynyt kovin vähän, vaikka vastaaja on ollut pitkään aitiopaikalla kunnan johtotehtävissä. Yksi vastaaja puolestaan totesi, että tuloksia ei ole pystytty hyödyntämään käytäntöön, vaikka selvitykset olisivatkin puoltaneet mm. kokeiluja, koska harvaan asuttujen alueiden todellisten haasteiden ymmärtäminen mm. valtakunnan päättäjillä on puutteellista. Lisäksi esille nostettiin havainto toiminnan pienimuotoisuudesta ja hajanaisuudesta sekä siitä, ettei toiminnasta ole liiemmin tiedotettu.

Mitä sidosryhmien mielestä tulisi tehdä, että HAMA-alueille vaikuttavia tuloksia saataisiin aikaan tai ne olisivat paremmin tunnistettavissa? Seuraavassa on koottuna joitakin näkemyksiä, jotka hyvin kuvaavat saatuja kyselyvastauksia laajemminkin:

”Ainakin tiedottamista voisi tehostaa.”

”Enemmän näkyvyyttä ja tiedotusta.”

”Mistä näitä tietoja saa? Olenkohan jättänyt jotain lukematta.”

”Tuet ja ohjelmat yms. tulee saada tunnetuksi. Ja tavoite on oltava se, että tulokset ovat pitkävaikutteisia. Hienot raportit eivät riitä - toimintojen, toimintaympäristön ja toimeliaisuuden tulee tukea elinvoiman kehittymistä, vaikkapa investointien kautta.”

”Yhteistyö kuntien kanssa toimintojen ja linjausten suunnittelussa.”

2.7 Yhteenveto ja vastaukset arviointikysymyksiin

Parlamentaarisen työryhmän arviointia varten laaditun muutosteorian (Kuva 2) alkuosa eli edellisen työryhmän loppuraportin toimenpide-ehdotusten seuraaminen ja edistäminen, hallitusohjelman kirjausten seuraaminen, toimenpideohjelman laadinta sekä erityisten toimenpiteiden, selvitysten ja rahoituksen osoittaminen HAMA-alueelle onnistuivat hyvin. Sinänsä selvitykset tuottivat uutta tietoa HAMA-alueiden uudistumiseen, mutta suurin osa selvityksistä joko ei valmistunut työryhmän toimintakauden aikana tai niitä ei edistetty. Opintolainahyvityskokeilu oli ainoa selvitys, jonka tuloksia edistettiin, mutta se ei lopulta toteutunut hallituksen päätöksen vuoksi. Rahoitetuilla matkailu- ja kulttuurihankkeilla kehitettiin HAMA-alueita, joiden ansiosta matkailu- ja kulttuuritoiminta ovat kehittyneet. Sen sijaan parlamentaarinen työryhmä ei kunnolla onnistunut HAMA-alueen erityispiirteiden huomioon ottamisessa politiikassa, sillä työryhmä ei edistänyt toimillaan yleisiä HAMA-alueen toiminnan kehittämisen kannalta kriittisiä kysymyksiä kuten infrastruktuuria, saavutettavuutta, yritystoimintaa, demografiaa vaan keskittyi nopeitten edistettävissä oleviin asioihin. Näin ollen työryhmän työn päätavoite eli HAMA-alueiden elinvoiman vahvistuminen onnistui vain osittain.

Parlamentaarisen työryhmän toimintamalli

Kuinka hyvin toimintamalli onnistui? Tehtiinkö asioita oikein? Minkälaisia kehittämistarpeita tunnistetaan?

Parlamentaarisen työryhmän toimintamalli muuttui ensimmäisen ja toisen työryhmän välillä merkittävästi. Siinä missä ensimmäinen työryhmä laati laajan toimenpidesuunnitelman kokeiluehdotuksineen, toisen työryhmän tehtäväksi ja toimeenpanna niitä. Toisella työryhmällä oli myös rahoitusta, mikä on parlamentaarille työryhmille epätavallista. Rahoitus yhtäältä mahdollisti erilaisten selvitysten teettämisen ja hankkeiden rahoittamisen, mutta toisaalta erityisesti hankerahoituksen suunnittelu ja toimeenpano sitoi työryhmän ja erityisesti sihteeristön aikaa suhteettoman paljon. Näin ollen osa HAMA-työryhmän vaikuttamistyöstä ja tulevaisuuden lainsäädäntötarpeiden pohdinnasta jäi ohueksi.

Parlamentaarinen työryhmä toimintatapana on hyvä väline puolueiden välisen keskustelun käymiseen ja yhteisymmärryksen luomiseen. HAMA-työryhmässä saatiin sovittua puolueiden kesken suuntaviivoja joihinkin työryhmän esittämiin asioihin, mutta selkeästi vaikeimpia, kompromisseja vaativia asioita ei ollut nostettu työryhmän työsuunnitelmaan. Parlamentaarisen työryhmän peruseriaatteena on parlamentaarisen sovun saavuttaminen, mikä työryhmältä onnistui valitsemisissa asioissa, mutta jota esimerkiksi alueellisen opintolainahyvityskokeilun osalta ei kunnioitettu hallituspuolueissa. Tämä koettiin turhauttavana, sillä parlamentaariseen työryhmätyöhön kuluu kansanedustajilta runsaasti aikaa. Mikäli parlamentaarilla työryhmätyöllä halutaan olevan vaikutusta ja sitä halutaan ylläpitää työtapana, parlamentaarista sopua tulisi vaalia puoluepolitiikassa.

Parlamentaarinen työryhmä toimi pääosin etäkokousmoodissa, millä saattaa olla ollut vaikutusta jäsenten osallistumiseen ja sitoutumiseen HAMA-työryhmän työhön. Parlamentaarisen työryhmän jäsenten osallistumista ja sitoutumista työryhmän työhön tulisi vahvistaa.

Parlamentaarisen työryhmän toimintasuunnitelma

Kuinka hyvin toimintasuunnitelma vastasi harvaan asutun maaseudun kehittämistarpeisiin? Tehtiinkö oikeita asioita (lähtökohdat, tavoitteet, keinot ja ohjaus sekä tarve)? Minkälaisia kehittämistarpeita tunnistetaan?

Parlamentaarisen työryhmän toimintasuunnitelma ei perustunut selkeään analyysiin HAMA-alueiden nykytilasta ja haasteista, vaikka valitut teemat sinänsä olivatkin relevantteja. Tärkeitä teemoja, kuten laajakaista ja infrastruktuuri, puuttui toimintasuunnitelmasta. Tämä selittyy sillä, että toimintasuunnitelmaa laadittaessa

pyrittiin tunnistamaan ne aiheet, joita puolueet olisivat valmiita edistämään ja jotka saataisiin nopeasti käynnistettyä. Näin ollen suuriin rakenteellisiin kysymyksiin ei puututtu. Haastatteluissa nousi esille useaan kertaan se, että harvaan asuttujen alueiden kehittämisestä ei ole poliittista yhteisymmärrystä tai näkemystä puolueiden kesken. Harvaan asuttujen alueiden kehittäminen ei myöskään ole vahva politiikkatavoite, joka ohjaisi valtion toimintaa. Tämä näkyy esimerkiksi julkisten toimintojen vetäytymisenä tai loitontumisena maaseutualueilta yleensä ja harvaan asutuilta alueilta erityisesti.

Toimintasuunnitelmaa rahoitettiin erilaisilla selvityksillä ja hankkeilla. Osa hankkeista rahoitettiin HAMA-työryhmän hanketoimintana, jota toimeenpanivat Lapin ELY-keskus ja Taiteen edistämiskeskus. Osa kehittämishankkeista taas oli jonkun kehittämisorganisaation hanke, jota HAMA-työryhmä osarahoitti.

Tuensaajat kokivat hankerahoituksen positiivisena, mutta kokonaiskuvassa työryhmän rahoittamat matkailuhankkeet olisi voinut laajalti rahoittaa olemassa olevien kanavien kautta. Positiivista oli se, että ylimaakunnalliset hankkeet olivat helppoja toteuttaa. Kulttuurihankkeiden osalta on sanottava, että HAMA-rahoitus osoitti selkeän rahoitusvajeen paikallisen kulttuurin kehittämisessä. Kysyntä rahoitukselle oli suurta, ja mukana oli useita uusia hankehakijoita. Uuden rahoitusinstrumentin suunnittelu ja toimeenpano vaativat kuitenkin erittäin paljon resursseja. Näin ollen parlamentaarisen työryhmän rahoituskautta koskevien sääntöjen vuoksi hankkeiden toteutusaika jäi lyhyeksi.

Kehittämistarpeena nousee esille parlamentaarisen työryhmän toimintasuunnitelman tavoitteiden selkeyttäminen ja tiukempi kytkös HAMA-alueen nykytilan kuvaan sekä kehittämistarpeisiin. Parlamentaarisen työryhmän tulisi myös pureutua haasteellisiin kysymyksiin ja pyrkiä saamaan harvaan asutun maaseudun näkökulmaa esiin poliittisissa päätöksissä.

Hallinto ja koordinaatio sekä valtioneuvostotason asiantuntijaverkoston toiminta työryhmän työn tukena

Kuinka hyvin parlamentaarisen työryhmän hallinnointi ja koordinaatio MMM:ssä onnistui? Mitkä olivat suurimmat onnistumiset ja haasteet poikkihallinnollisessa, ilmiöpohjaisessa työssä? Minkälaisia kehittämistarpeita tunnistetaan?

Parlamentaarisen työryhmän hallinto ja koordinaatio maa- ja metsätalousministeriössä onnistui hyvin, vaikka lainsäädäntöprosessissa HAMA-työryhmän asioita priorisoitiin alemmaksi, mistä aiheutui viivettä. Sihteeristön toiminta on saanut kiitosta niin työryhmän jäseniltä kuin muiden ministeriöiden edustajilta.

Harvaan asuttujen alueiden kehittäminen on luonteeltaan poikkihallinnollista, mikä aiheutti käytännössä runsaasti haasteita HAMA-työryhmän toimenpiteiden rahoittamisessa ja toteuttamisessa. Sihteeristö on onnistunut luomaan hyvät yhteydet muihin ministeriöihin säännöllisillä kontakteilla ja pyrkimyksillään ratkaista poikkihallinnollisuuden ongelmia käytännössä. Suurimmat haasteet luovat valtioneuvoston ohjesääntö ministeriöiden toimivallasta sekä budjettitekniset käytännöt (esim. toimien rahoittamisen rajoitus tiettyihin momentteihin). Kokeilujen suunnittelussa poikkihallinnollisuus näkyy erittäin haastavana, sillä kokeiluihin tarvitaan useiden ministeriöiden panosta. Tulevaisuudessa olisi hyvä vahvistaa poikkihallinnollisuutta esimerkiksi säännöllisillä ministeritason keskusteluilla harvaan asuttujen alueiden ongelmista tai valtionhallinnon erityisen poikkihallinnollista työtä ja kokeiluja edistävän valtioneuvoston kanslian yksikön kautta.

Missä määrin asiantuntijaverkosto on tukenut parlamentaarinen työryhmän työtä? Mitkä ovat olleet tärkeimmät onnistumiset ja haasteet? Minkälaisia kehittämistarpeita tunnistetaan?

Asiantuntijaverkosto on tukenut erityisesti sihteeristön työtä. Sen rooli on ollut erityisesti keskustelukanava sekä tiedonvaihtofoorumi. Osa asiantuntijaverkoston jäsenistä oli parlamentaarisen työryhmän asiantuntijajäseniä, osa taas ei. Esimerkiksi opetusministeriöstä ei ollut työryhmässä asiantuntijajäsentä. Jatkossa olisi hyvä, jos kaikista niistä ministeriöistä, joiden tehtäväkentän alaisia asioita on parlamentaarisen työryhmän toimintasuunnitelmassa, olisi myös asiantuntijajäsen työryhmässä.

Parlamentaarisen työryhmän asemoituminen maaseutu- ja aluekehittämisen kenttään

Miten parlamentaarinen työryhmä on asemoitunut maaseutu- ja aluekehittämisen kentässä? Minkälaista yhteistyö ja työnjako on ollut? Mitkä ovat olleet tärkeimpiä onnistumisia ja haasteita? Minkälaisia kehittämistarpeita tunnistetaan?

Parlamentaarisen työryhmän asemoituminen maaseutu- ja aluekehittämisen kenttään ei ole selkeä. Toisaalta työryhmä kuuluu laajan maaseutupolitiikan toimintatavoihin, mutta koska toimikaudella 2020–2023 sillä oli rahoitusta käytettävänä, se siirtyi osittain suppean maaseutupolitiikan välineeksi. Työryhmän yhteistyö muiden maaseutu- ja aluepolitiikan toimijoiden kanssa on ollut vähäistä.

Yleisesti ottaen maaseutupolitiikan kokonaisarkkitehtuuria ja toimijoiden rooleja tulisi selkeyttää harvaan asuttujen maaseutualueiden kehittämisen osalta. Erityisesti HAMA-työryhmän roolia kokonaisuudessaan tulisi kirkastaa. HAMA-työryhmän rahoitus on toivottavaa, jotta työryhmä voi teettää selvityksiä päätöksentekoa varten. Sen sijaan hanketoimintaa HAMA-työryhmän ei tulisi enää jatkaa, sillä se syö työryhmän resursseja ja on osittain päällekkäistä jo olemassa olevien rahoituskanavien kanssa. HAMA-työryhmän tulisi sen sijaan edistää nykyisten rahoituskanavien vahvistamista ja laajentamista kattamaan harvaan asuttujen alueiden haasteita paremmin. Toimintamallia olisi hyvä vahvistaa esimerkiksi samantyylliseksi kuin on Saaristoasiain neuvottelukunnalla, joka toteuttaa selvityksiä, antaa lausuntoja ja on tiiviisti kytköksissä saaristoalueisiin.

HAMA-työryhmän yhteistyötä MANEn kanssa tulisi vahvistaa huomattavasti, samoin kuten alueellista HAMA-verkostotyötä. HAMA-työryhmä on näyttäytynyt etäisenä alue- ja maaseutukehittäjille vähäisten kontaktien ja suppean tiedonvälityksen myötä.

Viestintä

Missä määrin viestintä on ollut onnistunutta (näkyvyys, tavoitavuus, sitouttavuus)? Minkälaisia kehittämistarpeita viestintään liittyy?

HAMA-työryhmä on viestinyt työstään vain vähän. Valtaosa viestinnästä on tehty hankerahoituksen yhteydessä. HAMA-työryhmällä ei ollut viestintäsuunnitelmaa, mikä on vähentänyt HAMA-työn ja hankkeiden näkyvyyttä ja haastanut vaikuttavuusviestintää.

HAMA-työryhmälle tarvitaan selkeä viestintäsuunnitelma ja -ilme sekä omat viestintäkanavat. Näissä tulisi viestiä aktiivisesti. Myös työryhmän jäsenten olisi hyvä osallistua harvaan asuttua maaseutua koskeviin keskusteluihin ja tuoda harvaan asuttujen alueiden haasteita esiin.

3 Rahoitetut hankkeet ja selvitykset

Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarinen työryhmä rahoitti harvaan asuttujen alueiden luonto-, ruoka-, kalastus- ja metsästysmatkailun kehittämishankkeita sekä erityisavustuksia harvaan asuttujen alueiden kulttuuritoimintaan.

Lisäksi HAMA-työryhmä rahoitti Kuntaliiton toteuttamaa Verkstoperuskoulu-hanketta.

Pitkän aikavälin, laajempaa lainsäädäntötyötä vaativia muutostarpeita kartoitettiin erilaisilla selvityksillä (Perustuslaillinen ennakoarvio harvaan asuttujen alueiden vero- ja aluetukiin liittyvistä kysymyksistä, Alueellisen opintolainahyvityksen esiselvitys ja Japanin kotiseutulahjoitusmalli -selvitys).

3.1 Matkailun kehittämishankkeet

HAMA-alueiden luonto-, ruoka-, kalastus- ja metsästysmatkailun kehittämishankkeiden rahoituksen asetusperustana toimi erikseen laadittu Valtioneuvoston asetus harvaan asuttujen alueiden luonto-, ruoka-, kalastus- ja metsästysmatkailun kehittämiseksi vuosina 2022-2023 myönnettävästä valtionavustuksesta.¹⁵ Asetuksen 4 pykälän mukaan valtionavustusta voitiin myöntää hankkeisiin, joiden tarkoituksena on

1. matkailun vastuullisuuden edistäminen;
2. digitalisaation hyödyntäminen matkailualalla;
3. matkailualan yhteistyöverkostojen luominen ja alueellisten, kansallisten ja kansainvälisten kumppanuuksien rakentaminen;
4. matkailun tiedolla johtamisen edistäminen;
5. matkailutuotteiden ja -palveluiden tuotekehitys;
6. matkailutuotteiden ja -palveluiden laadun kehittäminen;

¹⁵ Valtioneuvoston asetus 9.6.2022/410 harvaan asuttujen alueiden luonto-, ruoka-, kalastus- ja metsästysmatkailun kehittämiseksi vuosina 2022-2023 myönnettävästä valtionavustuksesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2022/20220420>

7. matkailutuotteiden ja -palveluiden saavutettavuuden edistäminen;
8. matkailutuotteiden ja -palveluiden ostettavuuden edistäminen; taikka
9. muu edellä 1–8 kohdassa tarkoitettuun kehittämishankkeeseen verrattava tarkoitus

Asetuksen mukaan tukea voitiin myöntää enintään 90 % hyväksyttävistä kustannuksista. Avustuksen saaja oli veloitettu antamaan Lapin ELY-keskukselle selvitys avustuksen käytöstä kolmen kuukauden kuluessa hankkeen päättymisestä.

Parlamentaarisen työryhmän työsuunnitelmassa ei oltu määritelty matkailuhankkeiden tavoitteita tai muutosteoriaa. Arviointitiimi laati dokumenttien ja haastattelujen perusteella HAMA-matkailuhankkeiden muutosteorian, jota vastaan arvioinnin löydöksiä peilataan.

HAMA-rahoitteisilla matkailuhankkeilla pyrittiin kehittämään harvaan asuttujen alueiden luonto-, ruoka-, kalastus- ja metsästysmatkailua. Tarkoituksena oli, että hanketoimijoiksi valikoituu uusia yhteisöjä tai organisaatioita, joiden saaman hankkokemuksen myötä hankeosaaminen alueilla vahvistuu. Tarkoitus myös oli, että rahoitetuissa hankkeissa luotaisiin yhteistyöverkostoja, kehitettäisiin matkailutuotteita ja -palveluita tai edistettäisiin matkailun vastuullisuutta, laadun kehittämistä, saavutettavuutta tai matkailupalveluiden ostettavuutta. Saavutetun kehityksen myötä HAMA-alueiden luonto-, ruoka-, kalastus- ja metsästysmatkailun tarjonta ja kysyntä voisi parantua. Kehityskulku vaikuttaisi kokonaisuudessaan siihen, että HAMA-alueet näyttäytyisivät aiempaa vetovoimaisempina. (Kuvio 4.)

Kuvio 4. HAMA-matkailuhankkeiden muutosteoria

Erityistavoite	JOS tehdään seuraavia asioita	JA ne etenevät suunnitellusti	SE johtaa odotettuun muutokseen	Tavoite
Luonto-, ruoka-, sekä kalastus- ja metsästysmatkailun kehittäminen HAMA-alueilla.	HAMA-alueiden luonto-, ruoka-, sekä kalastus- ja metsästysmatkailun kehittävien hankkeiden rahoittaminen	Hanketoimijoiksi valikoituu uusia yhteisöjä tai organisaatioita Osaavat hanketoimijat toteuttavat hankkeita, joissa luodaan yhteistyöverkostoja, kehitetään matkailutuotteita ja – palveluita tai edistetään matkailun vastuullisuutta, laadun kehittämistä, saavutettavuutta tai ostettavuutta	Hankeosaaminen alueilla vahvistuu HAMA-alueiden luonto-, ruoka-, sekä kalastus- ja metsästysmatkailun tarjonta ja kysyntä paranevat	Hama-alueet näyttäytyvät vetovoimaisina

HAMA-matkailuhankkeiden toteutus

Haku harvaan asutun maaseudun luonto-, ruoka-, kalastus- ja metsästysmatkailun kehittämiseen toteutettiin vuonna 2022. Hakujaksoja järjestettiin kaksi: 15.6.–15.8.2022 ja 16.8.–19.9.2022. Hakujaksojen aikana Lapin ELY-keskus vastaanotti yhteensä 118 hankehakemusta, joiden haetun julkisen tuen summa oli noin 12 miljoonaa euroa. Hankehaussa painotettiin Suomen matkailustrategian 2019–2028 ja Suomen ruokamatkailustrategian 2020–2023 linjauksia sekä Visit Finlandin ruokamatkailun tuotesuosituksia.

Matkailuhankkeita rahoitettiin yhteensä 35 kappaletta. Hankkeet on listattu taulukossa 10 liitteessä. Hankkeista liki kolmasosa (10 kpl) kohdistui Lappiin ja vajaa kahdeksasosa (4 kpl) Pohjois-Karjalaan. Jokaisessa seuraavassa maakunnassa oli kolme hanketta eli vajaa kymmenesosa hankkeista kussakin: Etelä-Savo, Pohjois-Savo, Varsinais-Suomi ja valtakunnalliset hankkeet. Yhtä hanketta toteutettiin kahden maakunnan alueella (Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu).

Hanketoteuttajana oli useimmiten kunta (10 hanketta), ammattikorkeakoulu (7) tai matkailuyhdistys (7), yhdistys (3) tai yliopisto (3). Lisäksi yksittäisissä hankkeissa päätoteuttajana oli kyläyhdistys, koulutuskuntayhtymä, ProAgria, Visit-organisaatio sekä yritys.

Rahoitettujen hankkeiden yhteenlaskettu julkinen rahoitus oli vajaat 3,4 miljoonaa euroa. Hankkeet saivat keskimäärin 96 600 euroa julkista tukea.

Taulukko 8. Matkailuhankkeiden määrän ja rahoituksen jakautuminen maakunnittain

Maakunta	Hankkeet (kpl)	Maakunnan osuus hankkeista	Julkinen tuki yhteensä (euro)	Maakunnan osuus tuesta
Etelä-Karjala	2	6 %	169 598	5 %
Etelä-Pohjanmaa	1	3 %	88 677	3 %
Etelä-Savo	3	9 %	357 800	11 %
Kainuu	1	3 %	146 057	4 %
Keski-Pohjanmaa	1	3 %	65 610	2 %
Keski-Suomi	2	6 %	198 056	6 %
Lappi	10	29 %	985 639	29 %

Maakunta	Hankkeet (kpl)	Maakunnan osuus hankkeista	Julkinen tuki yhteensä (euro)	Maakunnan osuus tuesta
Pirkanmaa	1	3 %	68 760	2 %
Pohjois-Karjala	4	11 %	393 299	12 %
Pohjois-Pohjanmaa & Kainuu	1	3 %	154 476	5 %
Pohjois-Savo	3	9 %	184 481	5 %
Varsinais-Suomi	3	9 %	214 031	6 %
Valtakunnallinen	3	9 %	360 642	11 %
Kaikki yhteensä	35	–	3 387 126	–

Matkailuhankkeilla on ollut erilaisia teemoja. Muutamissa hankkeissa teemoja on myös yhdistelty, esimerkiksi luonto- ja kylämatkailu tai luonto- ja metsästysmatkailua. Eniten hankkeita on kohdistunut ruokateemaan (9 kappaletta), luontoon (6) ja metsästykseen (5). Lisäksi teemoina oli digitaalisuus (3), kylämatkailu (3), pyörämatkailu (2), kuljetus (2), kalastus (1), porotalous (1) ja saamelaisten yrittäjyys (1). Viidessä hankkeessa tehtiin yleisempää matkailupalveluiden tuotteistamista, paikallista harvaan asutun alueen matkailutoiminnan kehittämistä tai luotiin laajempia toimintamalleja.

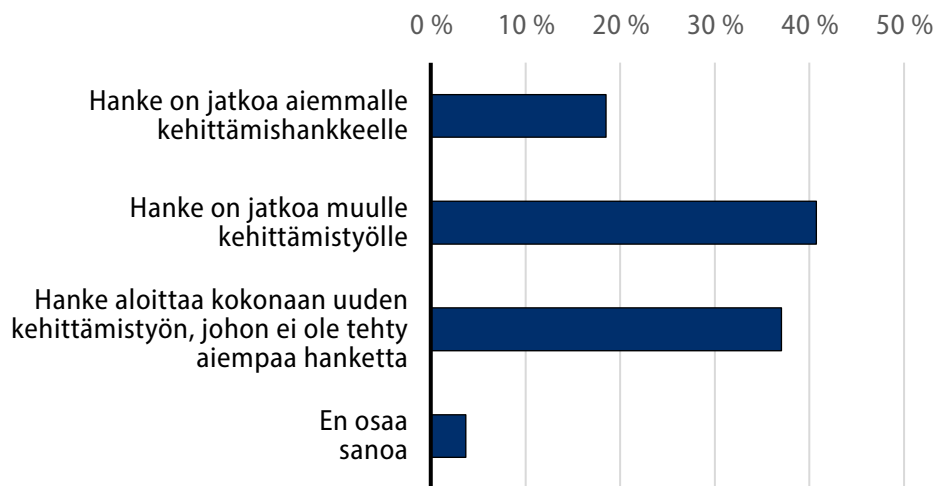
Matkailuhankkeiden määrällisten tulosten osalta tieto valitettavasti jää vain suuntaa antavaksi arvioinnissa käytössä olleen hankeseuranta-aineiston monimuotoisuuden vuoksi. Hankkeiden loppuraporteista ja Lapin ELY-keskuksen laatimista tuloskorteista koostetun tiedon perusteella matkailuhankkeisiin osallistui useita satoja yrityksiä: raporteista laskettu yhteissumma oli 356 osallistunutta yritystä (12 hankkeesta), mutta monet selvästi yrityksille suunnatut hankkeet eivät tarkkoja lukumääriä raportoineet. Useat kymmenet hankkeisiin osallistuneista matkailuyrityksistä etenivät kohti kestävän matkailun STF-sertifikaatin hakemista. Matkailuhankkeet järjestivät 93 eri muotoista koulutusta, seminaaria tai webinaaria, minkä lisäksi ne toteuttivat 11 tapahtumaa. Kehittämissuunnitelmia, julkaisuja tms. HAMA-rahoitteiset matkailuhankkeet tuottivat 33 kpl ja verkkosivuja 6 kpl. Hankkeissa myös suunniteltiin ja kuvattiin verkkoon (outdooractive.fi) erilaisia ulkoilureittejä mm. retkeilyyn, pyöräilyyn ja hiihtoon yhteensä 15 kpl. Lisäksi hankkeiden myötävaikutuksella matkailuyritykset ym. hankkeisiin osallistuneet toimijat suunnittelivat ainakin 64 erilaista matkailutuotetta mm. luonto-, erä- ja ruokamatkailuun liittyen.

3.1.1 Matkailuhankkeet hankekyselystä

HAMA-rahoitusta saaneiden matkailuhankkeiden toteuttajille suunnattuun kyselyyn saatiin 27 vastausta eli hankkeista runsaat kolme neljäsosaa esitti kyselyssä näkemyksensä. Suurimmalla osalla matkailuhankkeista oli jotain aikaisempaa taustaa ennen HAMA-rahoituksen saamista (kuvio 5): kaksi viidesosaa hankkeista oli jatkoa aiemmalle kehittämistyölle ja lisäksi viidesosa jatkoa aiemmalle kehittämishankkeelle. Reilu kolmasosa hankkeista aloitti kokonaan uuden kehittämistyön.

Kuvio 5. Hankkeen taustahistoria. (Kysely HAMA-rahoitusta saaneille matkailuhankkeille, n=27.)

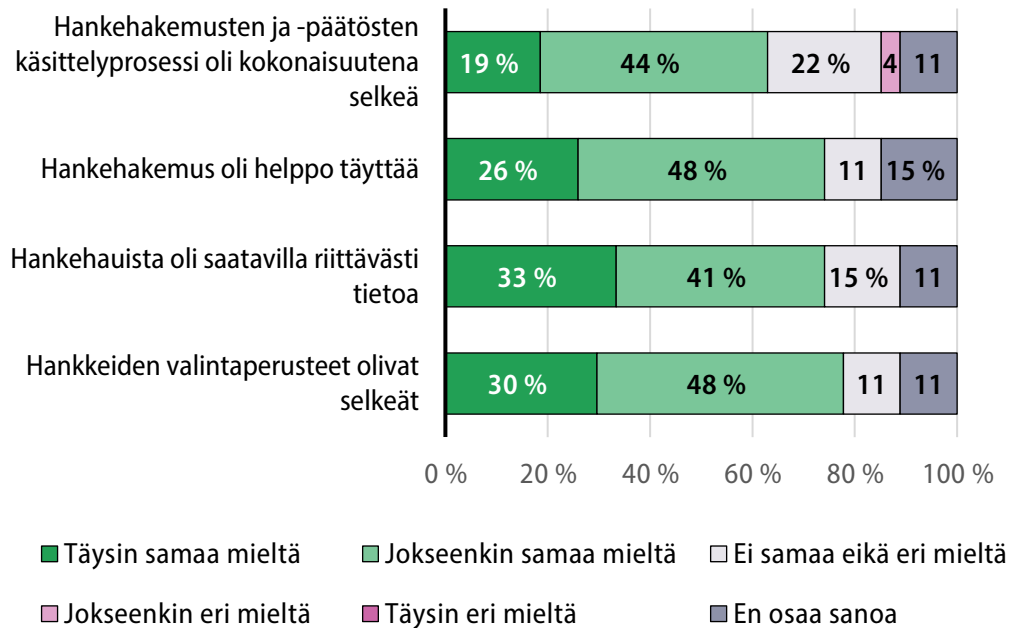
Hankkeen taustahistoria (matkailuhankkeet, n=27)

Enemmistö matkailuhankkeiden toteuttajista oli täysin tai jokseenkin tyytyväisiä hankkeiden hakemusvaiheeseen (kuvio 6). Heidän mukaansa hankkeiden valintaperusteet olivat kohtalaisen selkeät, hankehauista oli saatavilla riittävästi tietoa, hankehakemukset olivat kohtalaisen helppoja täyttää ja hankehakemusten ja -päästösten käsittelyprosessi oli kokonaisuutena jokseenkin selkeä.

Kuvio 6. Näkemykset hankkeen hakemusvaiheesta. (Kysely HAMA-rahoitusta saaneille matkailuhankkeille, n=27.)

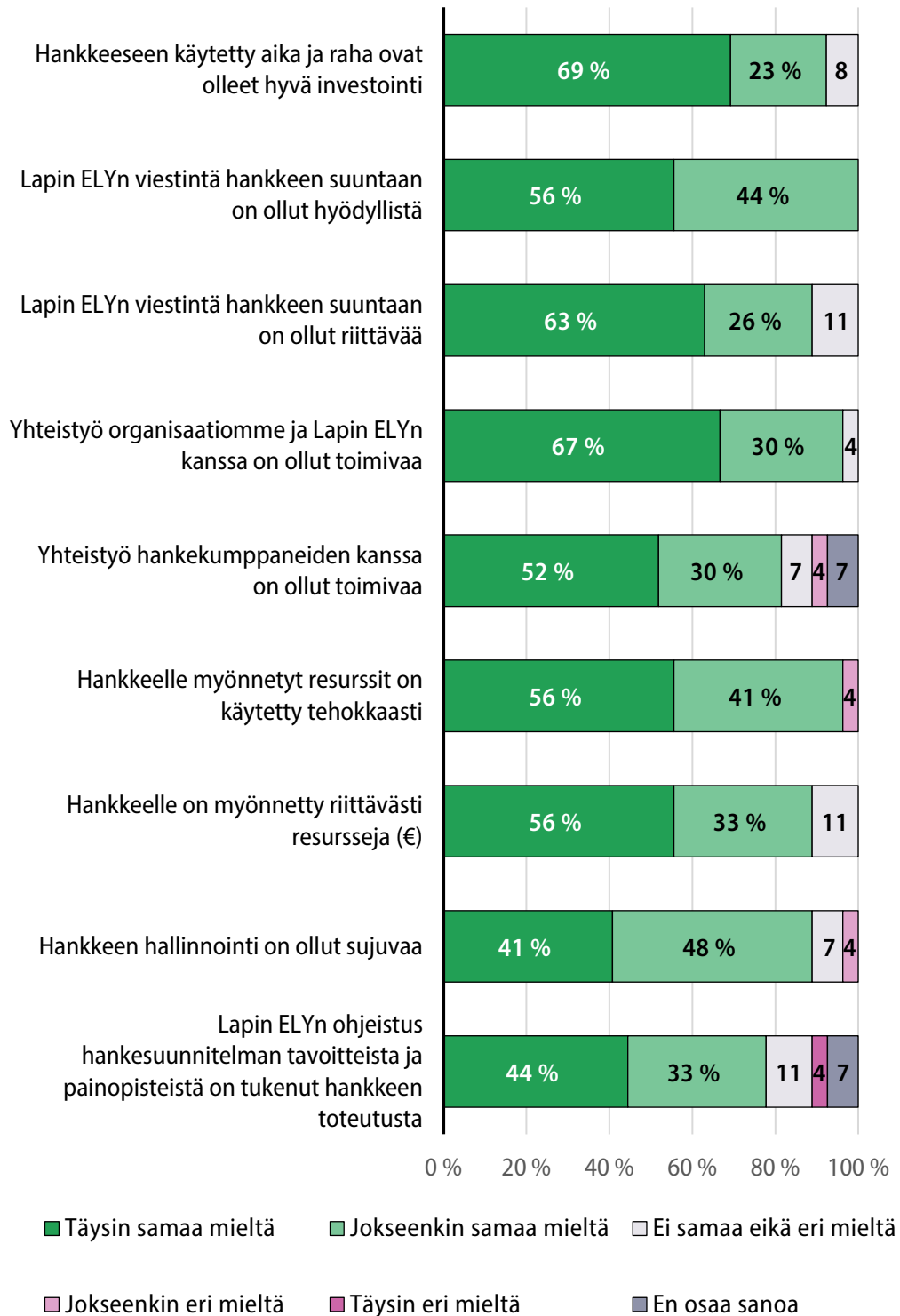
Näkemykset hakemusvaiheesta (matkailuhankkeet, n=27)

Matkailuhankkeiden toteuttajat suhtautuivat myös hankkeen toteutukseen liittyviin seikkoihin varsin myönteisesti (kuvio 7). Heidän mukaansa varsinkin hankkeeseen käytetty aika ja raha ovat olleet hyvä investointi ja yhteistyö Lapin ELY-keskuksen kanssa on ollut toimivaa. Myös Lapin ELY-keskuksen toteuttama viestintä hankkeisiin päin koettiin valtaosassa hankkeita riittäväksi ja hyödylliseksi, yhteistyö hankekumppaneiden kanssa toimivaksi, resurssit riittäviksi ja niiden käyttö tehokkaaksi. Heikoimmat arviot annettiin hankkeiden hallinnoinnin sujuvuudesta, vaikka senkin suhteen suhtautuminen oli pääosin myönteistä. Myös siltä osin esiintyi pientä kritiikkiä, miten Lapin ELY-keskuksen ohjeistus hankesuunnitelman tavoitteista ja painopisteistä on tukenut hankkeiden toteutusta.

Kuvio 7. Näkemykset hankkeen toteutuksesta. (Kysely HAMA-rahoitusta saaneille matkailuhankkeille, n=27.)

Näkemykset hankkeen toteutuksesta (matkailuhankkeet, n=27)

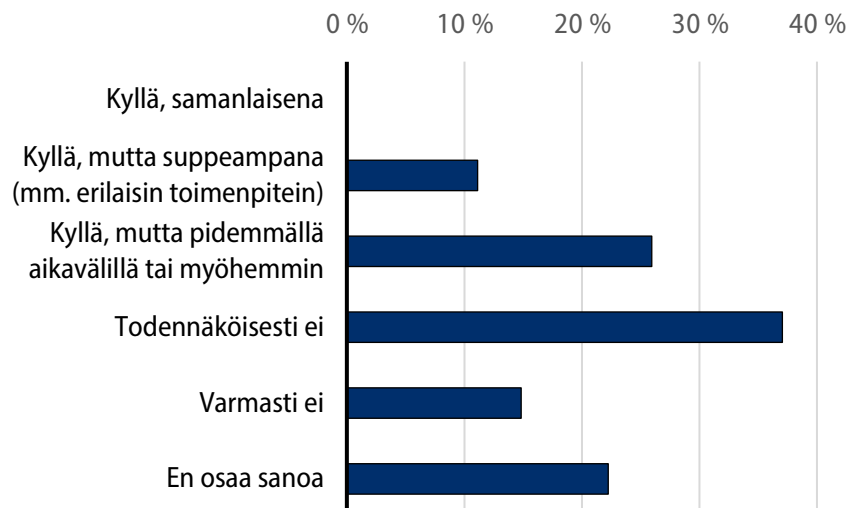

Pyysimme kyselyssä hanketoteuttajia sanallisesti luonnehtimaan tekemäänsä yhteistyötä Lapin ELY-keskuksen kanssa. Kaikki saadut kommentit olivat varsin myönteisiä. Lapin ELY on koettu mutkattomaksi ja poikkeuksellisen joustavaksi yhteistyössä ja sen vastuuhenkilöt erittäin helposti lähestyttäviksi. Yhteyttä on pidetty matalalla kynnyksellä ja vastaukset kysymyksiin sekä tarvittava apu on saatu nopeasti. Eräs vastaaja teki vertailua muihin rahoittajaviranomaisiin toteamalla seuraavaa: ”Oli mukavaa vaihtelua, kun vertaa moneen muuhun rahoittajaan, jonka kanssa on tullut työskenneltä. Viestintä selkeää, ja muutenkin toiminta joustavaa ja jotenkin järkevämpää kuin monella muulla rahoittajalla.” Useat vastaajat nostivat erikseen esille säännölliset info- ja koulutustilaisuudet, joita he pitivät hyödyllisinä ja hanketyöntekijöiden työtä helpottaneina. Kehittämisehdotuksena tuotiin esille, että koulutusaiheet olisi voinut sitoa paremmin hankkeiden toteutusvaiheeseen eli esim. raportointia olisi voinut käsitellä lähempänä hankkeiden päättymistä; siinä vaiheessa, kun se alkoi olla hankkeissa ajankohtaista.

Matkailuhankkeiden edustajilta selvitettiin, kuinka keskeinen hankkeelle saatu HAMA-rahoitus on ollut hankkeen toteutuksen kannalta (kuvio 8). Kenenkään mielestä hanketta ei olisi toteutettu samanlaisena ilman HAMA-rahoitusta, mutta yksi hanke kymmenestä olisi toteutettu suppeampana ja neljäsosa erilaisella aikataulutuksella. Suurimman vastaajaryhmän yli kolmasosan osuudella muodostivat ne hankkeiden edustajat, jotka pitivät todennäköisenä, että ilman HAMA-rahoitusta hanketta ei olisi toteutettu ollenkaan. Vastaajista 15 prosenttia oli varmoja siitä, että hanke olisi jäänyt toteuttamatta ilman saatua HAMA-rahoitusta.

Kuvio 8. Olisiko hanke toteutettu ilman HAMA-rahoitusta? (Kysely HAMA-rahoitusta saaneille matkailuhankkeille, n=27.)

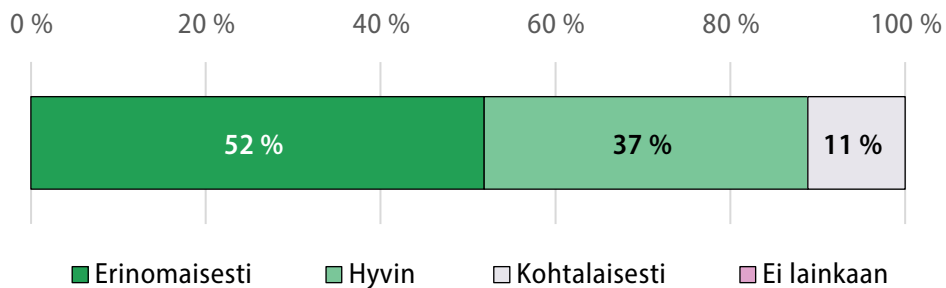
**Olisiko hanke toteutettu ilman HAMA-rahoitusta?
(matkailuhankkeet, n=27)**

Entä miten HAMA-rahoitusta saaneiden matkailuhankkeiden edustajat näkevät hankkeensa tavoitteiden toteutuneen? Heidän mukaansa noin puolet hankkeista on saavuttanut tavoitteensa erinomaisesti ja reilu kolmannes hyvin (kuvio 9). Yhdessä hankkeessa kymmenestä tavoitteiden toteutuminen arvioitiin kohtalaiseksi.

Kuvio 9. Miten hankkeen tavoitteet kokonaisuudessaan ovat toteutuneet? (Kysely HAMA-rahoitusta saaneille matkailuhankkeille, n=27.)

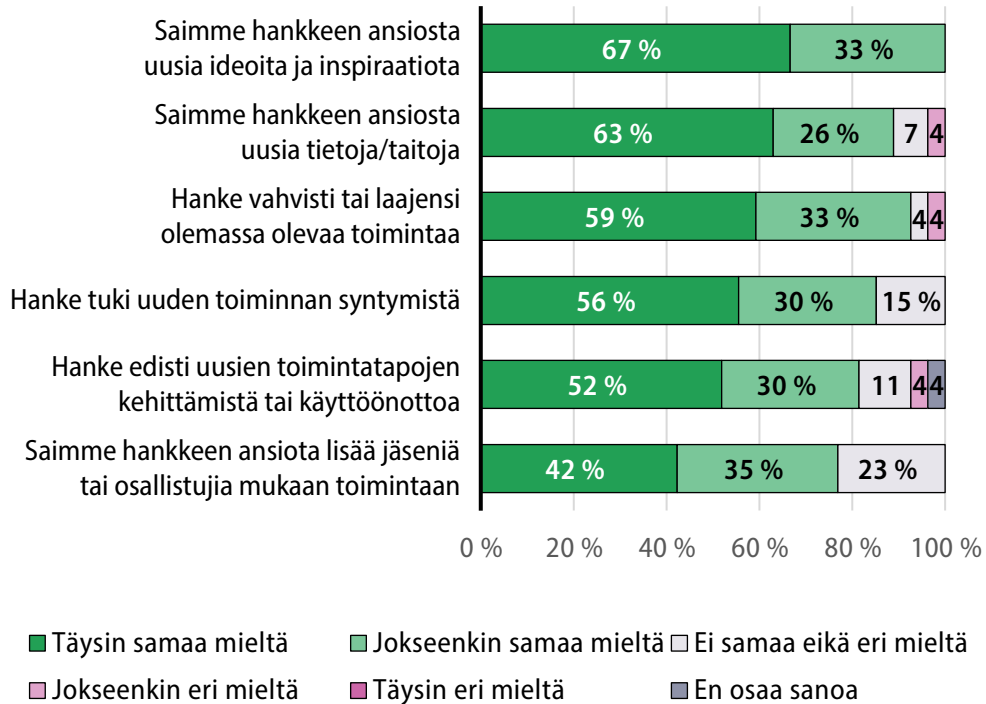
**Miten hankkeen tavoitteet kokonaisuudessaan ovat toteutuneet?
(matkailuhankkeet, n=27)**

Matkailuhankkeiden edustajia pyydettiin ottamaan kantaa hankkeensa tuloksiin ja vaikutuksiin esitettyjen väittämien pohjalta (kuvio 10). Saatujen vastausten perusteella yleisimmäksi HAMA-matkailuhankkeiden aikaansaannokseksi tunnistettiin se, että niiden ansiosta on saatu uusia ideoita ja inspiraatiota. Kaikki vastaajat näkivät hankkeellaan olleen siihen ainakin jossain määrin vaikutusta. Hyvin yleistä oli myös se, että hanke on tuottanut uusia tietoja ja taitoja sekä vahvistanut tai laajentanut olemassa olevaa toimintaa. Hieman tätä vähemmän hankkeilla on tuettu uuden toiminnan syntymistä ja edistetty uusien toimintatapojen kehittämistä tai käyttöönottoa. Vaikka hanke-edustajien mukaan hankkeiden tulokset/vaikutukset ovat olleet vähäisimmät uusien ihmisten mukaan saamiseen toimintaan, myös siihen on pystynyt huomattava osa hankkeista vaikuttamaan.

Kuvio 10. Hankkeiden tulokset/vaikutukset. (Kysely HAMA-rahoitusta saaneille matkailuhankkeille, n=27.)

Hankkeiden tulokset/vaikutukset (matkailuhankkeet, n=27)

Arvioinnissa oltiin kiinnostuneita myös siitä, mitkä tekijät ovat edistäneet hankkeiden toteutusta. Matkailuhankkeiden edustajien kyselyssä antamien vastausten perusteella voidaan nämä hankkeiden toteutusta edistäneet tekijät kiteyttää kuuteen ryhmään. Selvästi eniten HAMA-matkailuhankkeiden toteutusta ovat edistäneet verkostot ja yhteistyö eri tahojen kanssa. Mainittuja yhteistyötahoja olivat mm. muut hankkeet, ELY-keskus, hankkeen toiminta-alueen kunnat, alueelliset matkailuorganisaatiot, yritykset ja kohdealueen ihmiset. Eräissä vastauksessa tuotiin esille myös kansainvälinen yhteistyö. Toiseksi eniten hankkeiden toimintaa edistivät tekijät, jotka liittyivät hankkeessa mukana olleiden osaamiseen, sitoutuneisuuteen ja innostukseen. Positiiviset luonnehdinnat koskivat hankkeita toteuttaneita organisaatioita, hanketyöntekijöitä ja hankkeiden osatoteuttajia. Seuraavaksi eniten hankkeiden toteutusta kerrottiin edistäneen helpoksi koettu hankehallinto ja karsittu byrokraatia, johon liittyen tuotiin myös esille selkeä ohjeistus, sujuva hankesuunnitelman muutosprosessi, mahdollisuus toteuttaa hanke ostopalveluna sekä

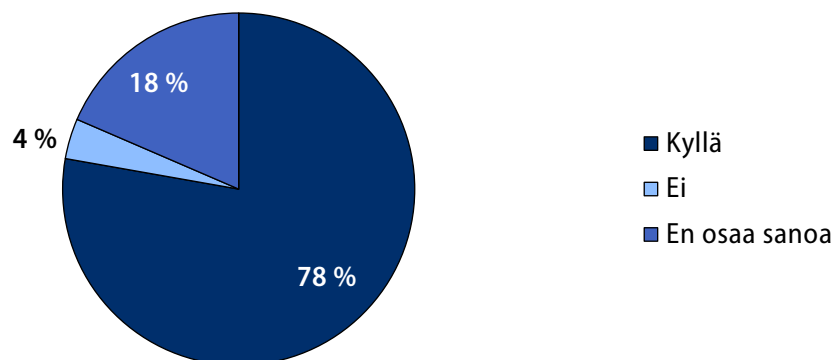
ylimaakunnallisen toiminnan mahdollisuus. Hankkeiden edustajat kertoivat hanketoimintaa helpottaneen myös hankkeiden tarvelähtöisyys, hyvä suunnitelma ja hankerahoituksen myötä saadut taloudelliset resurssit.

Mitkä tekijät kyselyn perusteella ovat puolestaan haitanneet HAMA-matkailuhankkeiden toteutusta? Samalla tavoin kuin edellä, myös esiin nostetut haasteet voidaan jakaa kuuteen ryhmään. Selvästi eniten haasteita hankkeiden toteutukseen aiheutui lyhyestä hankkeen toteutusajasta tai -aikataulusta. Hankkeiden edustajat totesivat tähän liittyen mm., että aika ei riittänyt tulosten juurruttamiseen, tuotekehityksen kannalta vuosi on liian lyhyt aika, hankkeen alkamisaika oli haastava omarahoituksen keräämisen kannalta ja hankkeille ei annettu jatkoaikaa, vaikka niiden käynnistyminen viivästyi. Toiseksi eniten haasteita hankkeiden toteutukseen aiheuttivat mukana olleiden yritysten kiireet tai heikko sitoutuminen. Selvästi vähemmän hankkeiden edustajien vastauksissa tuotiin esiin seuraavaksi yleisimpiä haasteita. Näitä olivat HAMA-alueiden rajausta, viestintään liittyneet hankaluudet, henkilöstöhaasteet sekä hankehallintoon liittyneet tekijät.

HAMA-rahoitteisten matkailuhankkeiden edustajat kertoivat kyselyssä, onko heidän hankkeessaan toteutetulle toiminnalle luvassa jatkoa. Jopa reilut kolme neljästä vastaajasta ilmoitti, että jatkoa on luvassa, vajaa viidesosa oli asiasta epävarma ja vain yksi vastaaja arvioi, ettei toiminta enää jatku (kuvio 11).

Kuvio 11. Onko hankkeessa toteutetulle toiminnalle luvassa jatkoa? (Kysely HAMA-rahoitusta saaneille matkailuhankkeille, n=27.)

**Onko hankkeessa toteutetulle toiminnalle luvassa jatkoa?
(matkailuhankkeet, n=27)**

Hankkeiden tuloksia on tarkoitus hyödyntää hyvin monella tavalla, riippuen hankkeen toiminnasta. Seuraavaan luetteloon on koottu esimerkkejä siitä, miten HAMA-matkailuhankkeissa saatuja tuloksia on aikomus hyödyntää:

- edistää kansainvälistä tunnettuutta
- edistää yhdistyksen maakunnallista toimintaa
- hakea uutta hankerahoitusta
- jatkaa työtä aiheen parissa, syventää käytännön oppeja, kehittää lopputulosta käyttäjäpalautteen pohjalta
- käyttää saatua tietoa ja oppeja hyvistä toimintatavoista tulevassa toiminnassa ja jatkohankkeessa
- pitää yllä syntyneitä verkostoja
- saada uusia ihmisiä mukaan
- toteuttaa uusia matkailutuotteita
- tukea innovaatioiden jatkokehitystä
- viestiä hankkeen tuloksista, käyttää tuloksia opetuksessa.

Muutamit hankkeiden edustajat kertoivat myös, mitä oppeja he ovat hankkeestaan saaneet. Seuraavassa suoria lainauksia heidän esille nostamistaan opeista:

”Aikataulutuksen merkitys (yritysten vuosikellon ja hankkeen tahdistus) on tärkeää.”

”Hankkeesta saatiin uutta näkökulmaa reittimäisestä ja verkostomaisesta kehittämisestä, ja erityisesti siitä, miten yrityksiä ja niiden palveluita voidaan koota omatoimisesti kuljettaviksi reiteiksi tai yhdistää laajemmiksi palvelupaketeiksi.”

”Kiinnostus metsästysmatkailun järjestämiseen on kasvussa... tunnistimme myös haasteita metsästysmatkailun toteuttamisessa.”

”Lähellä tuotettujen raaka-aineiden käyttöä on mahdotonta lisätä, jos aitoa kiinnostusta tai sitoutumista ei löydy myös tuottajien taholta. Tuottajat ja matkailualan yrittäjät elävät täysin erilaisessa todellisuudessa. Matkailualan yrittäjien tarpeet ovat niin pieniä, että ne eivät tuo mitään lisäarvoa tuottajalle. Erillistä paikallista logistiikkaa ei kannata toteuttaa.”

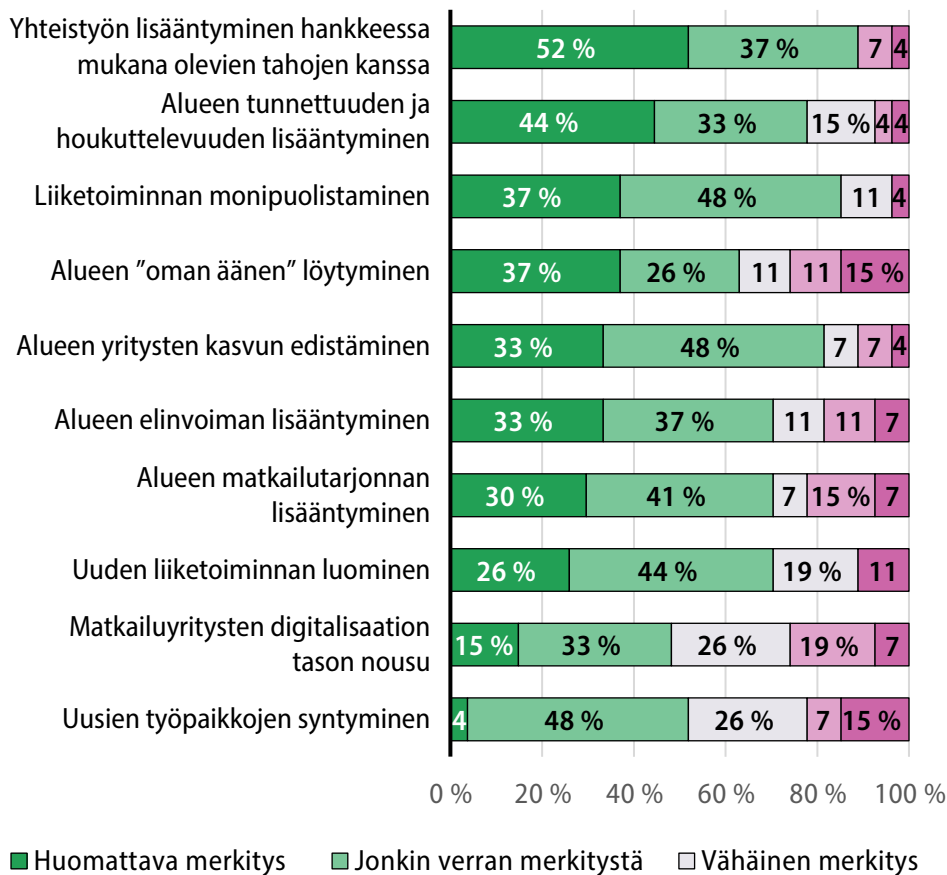
”Päällimmäisenä, että kaikki on mahdollista, pitää vaan tehdä. Pienistä puroista syntyy valtamerikin. Maaseudulla on mahdollisuuksia ja potentiaalia. On ollut mahtavaa nähdä miten ihmiset ovat innostuneet ja lähteneet mukaan. Yhteistyöllä on voimaa.”

”Yrittäjien ääntä pitäisi pystyä kuulemaan tarkkaan jo hankehakemusta tehtäessä.”

Kyselyssä matkailuhankkeiden edustajille selvitettiin valmiiden esimerkkien avulla vielä erikseen, mitä hankkeiden edustajat arvioivat hankkeidensa pitkäaikaisiksi vaikutuksiksi. Seuraavassa kuviossa (kuvio 12) nämä vaikutukset esitetään järjestettyinä sen mukaisesti, miten merkityksellisiksi vastaajat ne kokivat. Kaikkein huomattavin vaikutus HAMA-rahoitteisilla matkailuhankkeilla nähtiin olevan yhteistyön lisääntymiseen hankkeissa mukana olleiden tahojen kanssa. Seuraavaksi merkittävimmiksi vaikutukset koettiin alueen tunnettuuden lisääntymiseen ja yritysten liiketoiminnan monipuolistamiseen. Jonkin verran edellä mainittuja vähemmän matkailuhankkeiden arvioitiin vaikuttaneen alueen oman äänen löytymiseen, yritysten kasvun edistämiseen ja elinvoiman lisääntymiseen. Vähäisimmät vaikutukset hankkeilla nähtiin olleen uusien työpaikkojen syntymiseen ja matkailuyritysten digitalisaation tason nousuun.

Kuvio 12. Vastaajien arvio hankkeiden pitkäaikaisista vaikutuksista. (Kysely HAMA-rahoitusta saaneille matkailuhankkeille, n=27.)

Arvio hankkeiden pitkäaikaisista vaikutuksista (matkailuhankkeet, n=27)

3.2 Kulttuurihankkeet

Parlamentaarisen työryhmän työsuunnitelmassa ei oltu määritelty kulttuurihankkeiden tavoitteita tai muutosteoriaa. Arviointitiimi laati dokumenttien ja haastattelujen perusteella HAMA-kulttuurihankkeiden muutosteorian, jota vastaan arvioinnin löydöksiä peilataan.

HAMA-rahoitteisilla kulttuurihankkeilla pyrittiin kehittämään harvaan asuttujen alueiden kulttuuritoimintaa siten, että hankkeita toteutetaan HAMA-alueella tai niissä toteutuu harvaan asutun maaseudun asukkaiden osallisuus. Tarkoituksena oli, että hanketoimijoiksi valikoituu uusia yhteisöjä tai organisaatioita, joiden saaman hankekokemuksen myötä hankeosaaminen alueilla vahvistuu. Lisäksi tarkoitus oli, että rahoitettujen hankkeiden myötä HAMA-alueiden kulttuuritarjonta paranee, taideteosten määrä lisääntyi, kulttuurimatkailu ja -reitit sekä aineeton kulttuuriperintö kehittyvät, taiteilijoiden työskentelymahdollisuudet parantuvat sekä taiteen ja kulttuurin saavutettavuus paranee. Kehityskulku vaikuttaisi kokonaisuudessaan siihen, että HAMA-alueet näyttäytyisivät aiempaa vetovoimaisempina ja niiden yhteisöllisyys ja elämänlaatu parantuisivat. (Kuvio 13.)

Kuvio 13. HAMA-kulttuurihankkeiden muutosteoria

Erityistavoite	Jos tehdään seuraavia asioita	JA ne etenevät suunnitellusti	SE johtaa odotettuun muutokseen	Tavoite
Kulttuuritoiminnan kehittäminen HAMA-alueilla.	Kulttuuritoimintaa edistävien hankkeiden rahoittaminen HAMA-alueilla tai joissa toteutuu harvaan asutulla maaseudulla asukkaiden osallisuus	Hanketoimijoiksi valikoituu uusia yhteisöjä tai organisaatioita Osaavat hanketoimijat toteuttavat hankkeita, jotka toteutetaan HAMA-alueella tai joissa toteutuu HAMA-alueen asukkaiden toteutuu harvaan asutulla maaseudulla asukkaiden osallisuus ja osallistuminen sekä paikallisten olosuhteiden ja lähtökohtien huomioiminen	Hankeosaaminen alueilla vahvistuu HAMA-alueiden kulttuuritarjonta paranee, taideteosten määrä lisääntyy, kulttuurimatkailu ja -reitit sekä aineeton kulttuuriperintö kehittyvät, taiteilijoiden työskentelymahdollisuudet parantuvat, taiteen ja kulttuurin saavutettavuus paranee	Hama-alueet näyttäytyvät vetovoimaisina Hama-alueiden yhteisöllisyys ja elämänlaatu parantuvat

HAMA-kulttuurihankkeiden toteutus

Taide- ja kulttuuriala kärsi koronapandemian aikaisista rajoituksista huomattavasti. Taidealan järjestöt keskustelivat HAMA-työryhmän kanssa harvaan asutun maaseudun kulttuurialan rahoituksesta työryhmän toimintakauden alussa. Kesällä 2021

HAMA-työryhmä toteutti harvaan asutun maaseudun kulttuurialan toimijoille kyselyn, johon saapui 381 vastausta. Kyselyn tulokset loivat pohjan HAMA-kulttuurihankkeiden rahoittamiselle.

Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarinen työryhmä päätti rahoittaa kulttuurihankkeita HAMA-alueella, ja hankerahoituksen toimeenpanoon valikoitui valtioneuvoston työnjaon perusteella opetus- ja kulttuuriministeriön alainen Taiteen edistämiskeskus Taike. Kulttuurihankkeiden hallinnointiin ei laadittu erillistä lainsäädäntöä vaan se perustui olemassa olevaan lainsäädäntöön.¹⁶

Taiteen edistämiskeskus järjesti kolme hakukierrosta erityisavustuksille harvaan asuttujen alueiden kulttuuritoimintaan. Haut järjestettiin keväällä 2022, syksyllä 2022 sekä keväällä 2023. Ensimmäisellä hakukierroksella oli käytössä 2 miljoonaa euroa, toisella 834 000 euroa ja kolmannella 2,5 miljoonaa euroa. Hakemuksia tuli kullakin hakukierroksella runsaasti, yhteensä 735 kappaletta. Näistä 162 sai myönteisen tukipäätöksen (1. kierros 33, 2. kierros 63 ja 3. kierros 66 hyväksytyä hanketta). Rahoitetut hankkeet on listattu taulukossa 11 liitteessä. Ensimmäisellä kierroksella viestintää tehtiin Taiken kanavien kautta, jolloin hakijoina oli erityisesti taidealojen yhdistyksiä. Viestintää laajennettiin tämän jälkeen, ja viimeisellä hakukierroksella tehtiin HAMA-kulttuurirahoitusta promotoinut kiertue kuudelle paikkakunnalle.

Hakemuksia arvioi 4-5 hengen paneeli, jossa oli mukana maaseutualueiden (Kainuu, Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Pohjois-Savo) edustajia. Panelistit lukivat kaikki hakemukset, joista käytiin yhteistä keskustelua ja päädyttiin esitykseen rahoitettavista hankkeista. Varsinaisen rahoituspäätöksen teki Taiken johtaja.

Kun hankepäätös oli tehty, Taike siirsi tukisumman tuensaajalle ennakkomaksuna yhdessä erässä, paitsi suuremmille hankkeille, joille avustus maksettiin erissä. Taike edellyttää tuensaajilta selvitystä avustuksen käytöstä 6 kuukauden sisään hankkeen päättymisestä. Koska osa tapahtumista toteutuu vuonna 2024, selvitykset avustuksen käytöstä tulevat vasta vuonna 2025. Mahdolliset takaisinperinnät voivat siten jatkua ainakin vuoteen 2026 saakka.

Taiken perustehtävänä on edistää ammattitaiteilijoiden asemaa. HAMA-hankkeet olivat kuitenkin vahvasti kulttuurihankkeita, joten hakijat olivat pääsääntöisesti erilaisia toimijoita kuin Taiken tuensaajat yleensä. Hanketoteuttajana oli useimmiten

16 Valtioneuvoston asetus 727/2012 Taiteen edistämiskeskuksista sekä valtionavustuslaki 688/2001

aatteellinen yhdistys (108 hanketta), kunta (31), osakeyhtiö (13), säätiö (4) tai osuuskunta (3). Lisäksi yksittäisissä hankkeissa toteuttajana oli avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö tai muu julkisoikeudellinen oikeushenkilö. Osa erityisesti pienempien hankkeiden toteuttajista ei ollut aiemmin hakenut tukea. Noin kymmenen tuensaa-jaa oli saanut muita Taiken avustuksia vuosina 2022 ja/tai 2023. Osa hanketoteutta-jista sai myös rahoitusta muista lähteistä (mm. kuntarahoitus) kokonaisrahoituksen turvaamiseksi.

Rahoitettujen hankkeiden yhteenlaskettu julkinen rahoitus oli reilut 5,3 miljoonaa euroa. Hankkeet saivat keskimäärin 32 900 euroa julkista tukea, mediaanin ollessa 26 000 euroa. Kuten taulukosta 8 näkyy, hankkeet olivat kokoluokaltaan hyvin eri-laisia. Liki puolet hankkeista (48 %) sai julkista tukea alle 25 000 euroa, kun taas vajaa kolmasosa (31 %) hankkeista sai tukea 25 000–49 999 euroa. Kolme hanketta (Valamon Ystävät ry: Jokapäiväinen leipämme -kulttuurihanke; Kiertävä Lasten-kulttuurikeskus Kattila ry - LiKi-keskusten mallin luomiseen ja KOPS-laajennusosien käyttöönottoon sekä Lieksan Somali perheyhdistys ry: Melodraamaa ja taidetoimin-taa Lieksan kylissä) sai tukea yli 100 000 euroa.

Taulukko 9. Kulttuurihankkeiden tuen jakautuminen hankkeiden kokoluokittain

Julkinen tuki	Hankkeet (kpl)	Osuus hankkeista (%)
yli 100 000 euroa	3	2 %
75 000 - 99 999 euroa	10	6 %
50 000 - 74 999 euroa	20	12 %
25 000 - 49 999 euroa	51	31 %
15 000 - 24 999 euroa	38	23 %
15 000 - 24 999 euroa	38	23 %
alle 14 000 euroa	40	25 %

Kulttuurihankkeita rahoitettiin eniten Lapissa (38 hanketta), Pohjois-Karjalassa (23) ja Kainuussa (20). Rahoituksesta reilu neljäsosa (26 %) kohdistui Lappiin ja noin kah-deksasosa sekä Pohjois-Karjalaan (12 %) että Kainuuseen (11 %). Taulukossa 9 näkyy myös, että uusimaalaiset hakijat ovat saaneet puoli miljoonaa euroa julkista tukea 14 hankkeeseen. Osa näistä oli harvaan asuttuun maaseutuun liittyviä yhdistyksiä, joiden kotipaikka on Uudellamaalla (esim. Juuan musiikkijuhlien kannatusyhdistys

ja Valamon ystävät ry) tai kansallisia järjestöjä, joiden kotipaikka on Uudellamaalla (esim. Suomen Nuorisoseurat ry), kun taas osa oli uusimaalaisia taide- tai kulttuuri-toimijoita, jotka laajensivat toimintaansa harvaan asutulle maaseudulle.

Taulukko 10. Kulttuurihankkeiden määrän ja rahoituksen jakautuminen maakunnittain

Maakunta	Hankkeet (kpl)	Maakunnan osuus hankkeista	Julkinen tuki yhteensä (euro)	Maakunnan osuus tuesta
Etelä-Karjala	1	1 %	35 000	1 %
Etelä-Pohjanmaa	1	1 %	21 000	0 %
Etelä-Savo	9	6 %	268 500	5 %
Häme	1	1 %	30 000	1 %
Kainuu	20	12 %	579 000	11 %
Keski-Suomi	15	9 %	444 000	8 %
Kymenlaakso	1	1 %	16 000	0 %
Lappi	38	23 %	1 386 000	26 %
Pirkanmaa	3	2 %	130 000	2 %
Pohjanmaa	2	1 %	58 000	1 %
Pohjois-Karjala	23	14 %	653 500	12 %
Pohjois-Pohjanmaa	12	7 %	416 000	8 %
Pohjois-Savo	11	7 %	524 000	10 %
Uusimaa	14	9 %	500 000	9 %
Varsinais-Suomi	11	7 %	273 000	5 %
Kaikki yhteensä	162	–	5 334 000	–

Kulttuurihankkeiden rahoitusta myönnettiin eniten tapahtumiin (60 hanketta), yleiseen kulttuuritoiminnan kehittämiseen (38), ympäristötaiteeseen (13) ja musiikkiin (11). Rahoitus jakautui pääsääntöisesti samassa suhteessa eri hanketyypeille, mutta yleiset kulttuuritoiminnan kehittämishankkeet ja museot saivat suhteessa enemmän rahaa ja tapahtumat suhteessa vähemmän rahaa hankemääriin verrattuna.

Taiken hallinnoimien kulttuurihankkeiden edistymistä ei seurata tarkasti, eikä niillä ole raportointivaatimuksia omiin tavoitteisiinsa tai joihinkin indikaattoreihin nähden. Raportit liittyvät rahan käyttöön ja toteutettuihin toimiin eli panoksiin ja tuotoksiin, eivätkä niinkään tuloksiin ja vaikutuksiin. Hankehakemusten sisältöjä ei saatu käyttöön arviointia varten, joten kulttuurihankkeiden osalta tietopohja jää huomattavan vajavaiseksi. Näin ollen hankkeiden aktiviteeteista ja tuloksista saa kattavimman kuvan hankekyselystä, johon tosin vastasi noin kolmasosa hanketoteuttajista.

Hanketoteuttajia pyydettiin kertomaan lyhyesti, mitä hankkeessa oli tehty. Vastauksissa (N=56) korostui, että suuressa osassa hankkeita oli tehty useita eri toimia. Noin viidesosassa hankkeista oli järjestetty erilaisia tapahtumia. Hankkeissa oli toteutettu esityksiä, konsertteja, paikallisia työpajoja sekä erilaisia kurseja ja tuotettu taideteoksia ja audiovisuaalisia teoksia. Muutamassa hankkeessa oli lisäksi dokumentoitu kulttuuriperintöä ja tuotettu paikallislähtöisiä teoksia. Myös kulttuuriin liittyvää infrastruktuuria on parannettu mm. hankkimalla teatterivaloja ja flyygeli.

Hanketoteuttajien näkemykset hankkeiden tärkeimmistä tuloksista tiivistyvät harvaan asutun maaseudun kulttuuritoiminnan aktivoimien ja arvostuksen lisääntymiseen sekä monipuolistumiseen, osallistavuuden, ja yhteisöllisyyden kasvuun, aineettoman kulttuuriperinnön tunnettuuden ja paikallislähtöisen kulttuurisisällön lisääntymiseen, kävijämäärien kasvuun sekä infrastruktuurin parantamiseen. Useassa vastauksessa mainittiin myös taiteilijoiden työllistyminen hankkeen aikana sekä paikallisten kulttuuritoimijoiden verkottuminen. Lisäksi muutamassa vastauksessa mainittiin ympäristö- tai ite-aideteosten lisäävän alueen vetovoimaa. Kulttuurihankkeilla on myös saatu aktivoitua talkootyöläisiä, mikä osaltaan auttaa paikallisen sosiaalisen pääoman kasvattamisessa.

3.2.1 Kulttuurihankkeet hankekyselystä

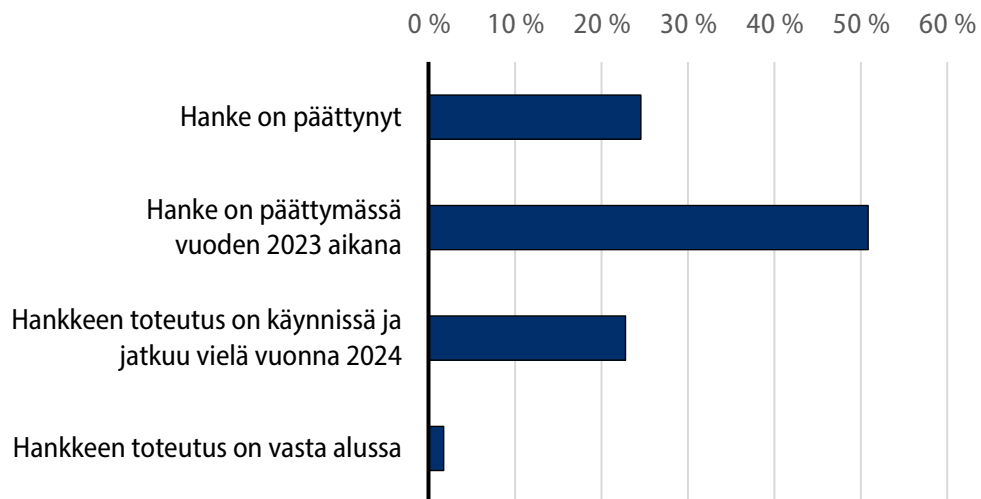
HAMA-rahoitusta saaneiden kulttuurihankkeiden toteuttajille suunnattuun kyselyyn saatiin 57 vastausta eli hankkeista reilu kolmasosa esitti kyselyssä näkemyksensä. Vastaajista 72 prosenttia edusti järjestöjä tai yhdistyksiä, 11 prosenttia kuntia ja 11 prosenttia yrityksiä.

Vastaajien edustamista hankkeista suurinta joukkoa toteutetaan Lapissa (16 vastausta, 28 %). Toiseksi eniten kyselyyn saatiin vastauksia hankkeista, joiden pääasiallinen toteutusmaakunta on Pohjois-Karjalassa (11 vastausta, 19 %). Kolmanneksi yleisin kyselyyn vastanneiden hankkeiden toteutusmaakunta oli Etelä-Savo (7 vastausta, 12 %). Lisäksi vastauksia saatiin hankkeista, jotka pääasiallisesti toteutetaan/toteutettiin Kainuussa (5 vastausta), Varsinais-Suomessa (4 vastausta), Pohjois-Pohjanmaalla (4 vastausta), Keski-Suomessa (3 vastausta), Pohjois-Savossa (3 vastausta) ja Pirkanmaalla (2 vastausta). Kaksi vastaajaa jätti ilmoittamatta hankkeensa pääasiallisen toteutusmaakunnan.

Puolet hankekyselyyn vastanneista kulttuurihankkeiden edustajista ilmoitti hankkeensa olevan päättymässä vuoden 2023 aikana (kuvio 14). Neljäsosa kyselyvastaajien edustamista hankkeista oli jo päättynyt ja melkein neljäsosa (23 %) käynnissä siten, että toteutus jatkuu vielä vuonna 2024. Yksi vastaaja ilmoitti, että hänen edustamansa hankkeen toteutus on vasta alussa.

Kuvio 14. Hanketoteutuksen vaihe. (Kysely HAMA-rahoitusta saaneille kulttuurihankkeille, n=57.)

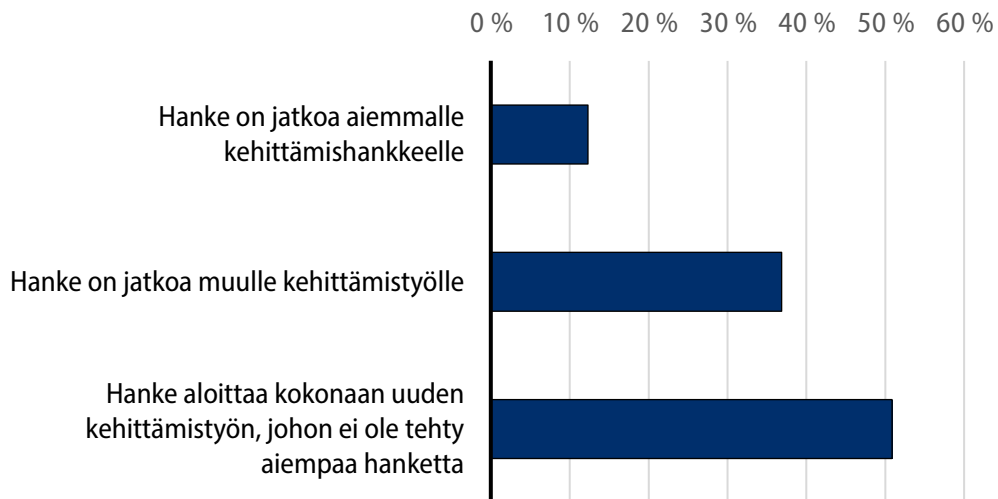
Hanketoteutuksen vaihe (kulttuurihankkeet, n=57)

Puolet kyselyyn vastanneista kulttuurihankkeista aloitti kokonaan uuden kehittämistyön, johon ei aiemmin ollut tehty hanketta (kuvio 15). Puolella hankkeista oli sen sijaan jotain aikaisempaa taustaa ennen HAMA-rahoituksen saamista: liki kaksi viidesosaa hankkeista oli jatkoa aiemmalle kehittämistyölle ja reilu kymmenesosa jatkoa aiemmalle kehittämishankkeelle.

Kuvio 15. Hankkeen taustahistoria. (Kysely HAMA-rahoitusta saaneille kulttuurihankkeille, n=57.)

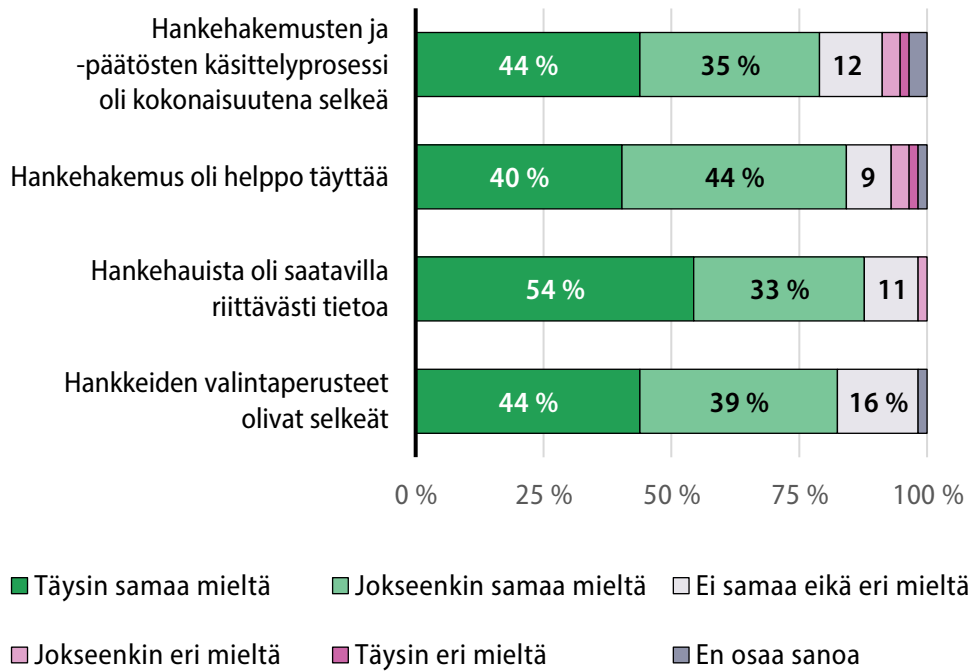
Hankkeen taustahistoria (kulttuurihankkeet, n=57)

Enemmistö kulttuurihankkeiden toteuttajista oli täysin tai jokseenkin tyytyväisiä hankkeiden hakemusvaiheeseen (kuvio 16). Verrattuna HAMA-rahoitusta saaneiden matkailuhankkeiden toteuttajien näkemys, kulttuurihankkeiden edustajat suhtautuivat hankkeiden hakemusvaiheeseen jonkin verran myönteisemmin. Enemmistö vastaajista oli täysin samaa mieltä siitä, että hankehauista oli saatavilla riittävästi tietoa. Vastaajien mielestä myös hankkeiden valintaperusteet olivat varsin selkeät, hankehakemukset olivat kohtalaisen helppoja täyttää ja hankehakemusten ja -päätösten käsittelyprosessi oli kokonaisuutena selkeä.

Kuvio 16. Näkemykset hankkeen hakemusvaiheesta. (Kysely HAMA-rahoitusta saaneille kulttuurihankkeille, n=57.)

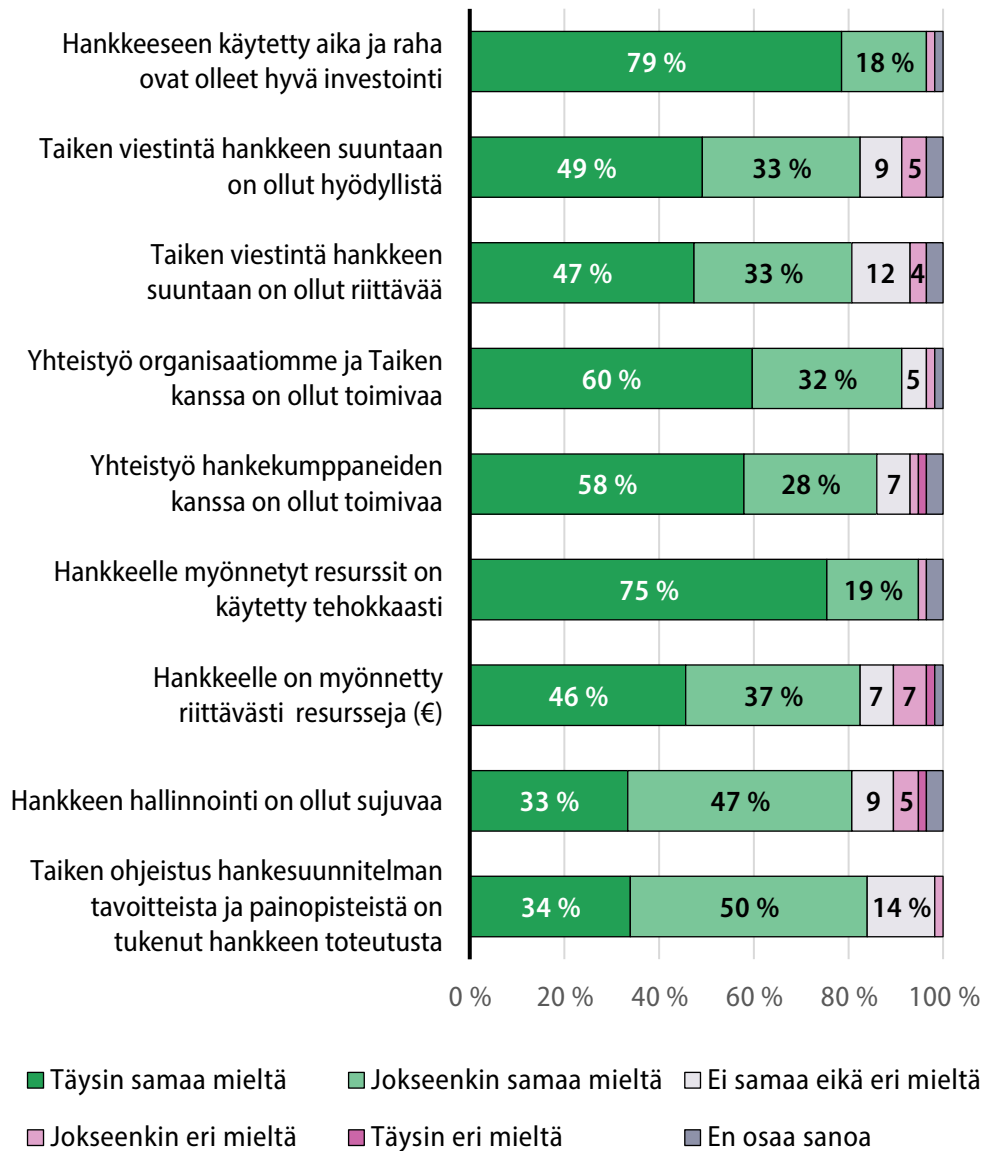
Näkemykset hakemusvaiheesta (kulttuurihankkeet, n=57)

Kulttuurihankkeiden toteuttajat suhtautuivat myös hankkeen toteutukseen liittyviin seikkoihin hyvin myönteisesti (kuvio 17). Heidän mukaansa varsinkin hankkeeseen käytetty aika ja raha ovat olleet hyvä investointi ja hankkeelle myönnetyt resurssit on käytetty tehokkaasti. Myös yhteistyö Taiken kanssa, samoin kuin hankekumppaneidenkin kanssa, on koettu suurimmassa osassa hankkeita hyvin toimivaksi. Taiken toteuttama viestintä hankkeisiin päin koettiin hankkeissa täysin tai jokseenkin riittäväksi ja hyödylliseksi sekä resurssit riittäviksi. Heikoimmat arviot annettiin hankkeiden hallinnoinnin sujuvuudesta sekä siitä, miten Taiken ohjeistus hankesuunnitelman tavoitteista ja painopisteistä on tukenut hankkeiden toteutusta. Kuitenkin myös niihin pääosa vastaajista suhtautui myönteisesti.

Kuvio 17. Näkemykset hankkeen toteutuksesta. (Kysely HAMA-rahoitusta saaneille kulttuurihankkeille, n=57.)

Näkemykset hankkeen toteutuksesta (kulttuurihankkeet, n=57)

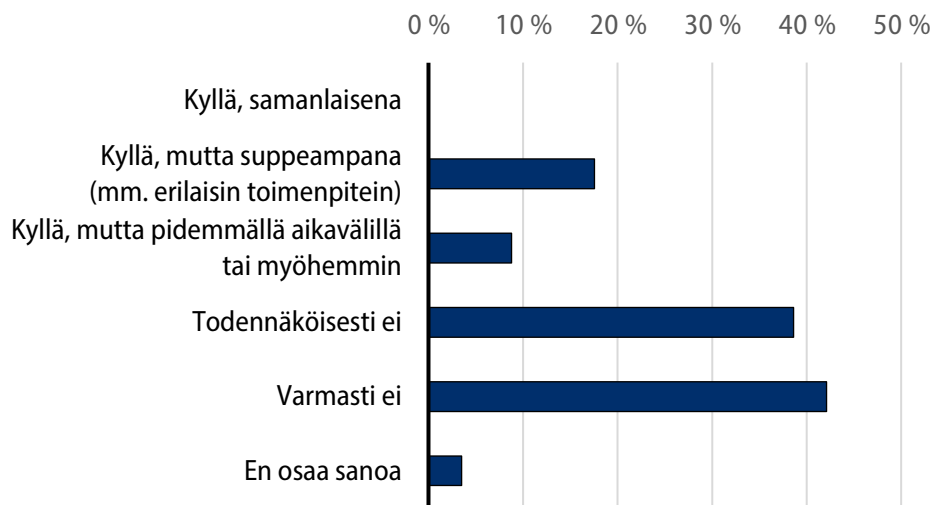
Pyysimme kyselyssä hanketoteuttajia sanallisesti luonnehtimaan tekemäänsä yhteistyötä Taiken kanssa. Liki kaikki vastaajat (N=41) olivat erittäin tyytyväisiä Taikelta saamaansa tukeen ja ohjaukseen. Yhteistyötä Taiken kanssa kuvailtiin sujuvaksi, nopeaksi ja joustavaksi. Taiken osallistumista hankkeiden tapahtumiin pidettiin erittäin myönteisenä ja kannustavana, mutta myös aktiivisempaa

yhteydenpitoa sekä hankkeen alkuvaiheessa että sen toteutusaikana olisi toivottu. Osa vastaajista olisi toivonut hankkeen kirjanpitoon ja raportointiin selkeitä, verkkotallenteena olevia video-ohjeistuksia tai muita selkeitä visuaalisia ohjeita. Avovastauksissa nousi esiin myös se, että hanketoimijat olisivat toivoneet verkostoitumistilaisuuksia ja -mahdollisuuksia HAMA-kulttuurihankkeiden kesken. Lisäksi ensimmäisten hakukierrosten hankevalintaan osallistuneen asiantuntijapaneelin julkistamista olisi toivottu.

Kulttuurihankkeiden edustajilta selvitettiin, kuinka keskeinen hankkeelle saatu HAMA-rahoitus on ollut hankkeen toteutuksen kannalta (kuvio 18). Kenenkään mielestä hanketta ei olisi toteutettu samanlaisena ilman HAMA-rahoitusta, mutta noin viidesosa olisi toteutettu suppeampana ja kymmenesosa erilaisella aikataulutuksella. Suurimman vastaajaryhmän reilun 40 prosentin osuudella muodostivat ne hankkeiden edustajat, jotka olivat varmoja siitä, että ilman HAMA-rahoitusta hanketta ei olisi toteutettu ollenkaan. Vastaajista liki 40 prosenttia piti todennäköisenä, että hanke olisi jäänyt toteuttamatta ilman saatua HAMA-rahoitusta. Eräs hanketoittaja kommentoi HAMA-rahoituksen olleen tärkeä muun rahoituksen turvaamiseksi tapahtumalle.

Kuvio 18. Olisiko hanke toteutettu ilman HAMA-rahoitusta? (Kysely HAMA-rahoitusta saaneille kulttuurihankkeille, n=57.)

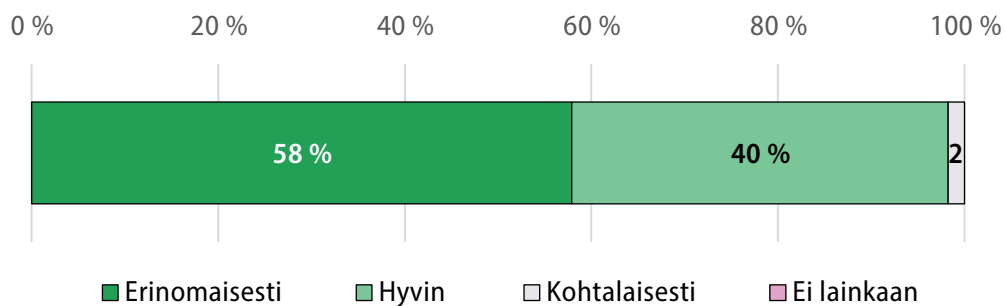
**Olisiko hanke toteutettu ilman HAMA-rahoitusta?
(kulttuurihankkeet, n=57)**

Entä miten HAMA-rahoitusta saaneiden kulttuurihankkeiden edustajat näkevät hankkeensa tavoitteiden toteutuneen tai keskeneräisissä hankkeissa vielä toteutuvan? Heidän mukaansa lähes 60 prosenttia hankkeista on saavuttanut tai saavuttaa tavoitteensa erinomaisesti ja 40 prosenttia hyvin (kuvio 19). Lisäksi yksi vastaaja arvioi hankkeensa tavoitteiden toteutuneen kohtalaisesti.

Kuvio 19. Miten hankkeen tavoitteet kokonaisuudessaan ovat toteutuneet/toteutunevat? (Kysely HAMA-rahoitusta saaneille kulttuurihankkeille, n=57.)

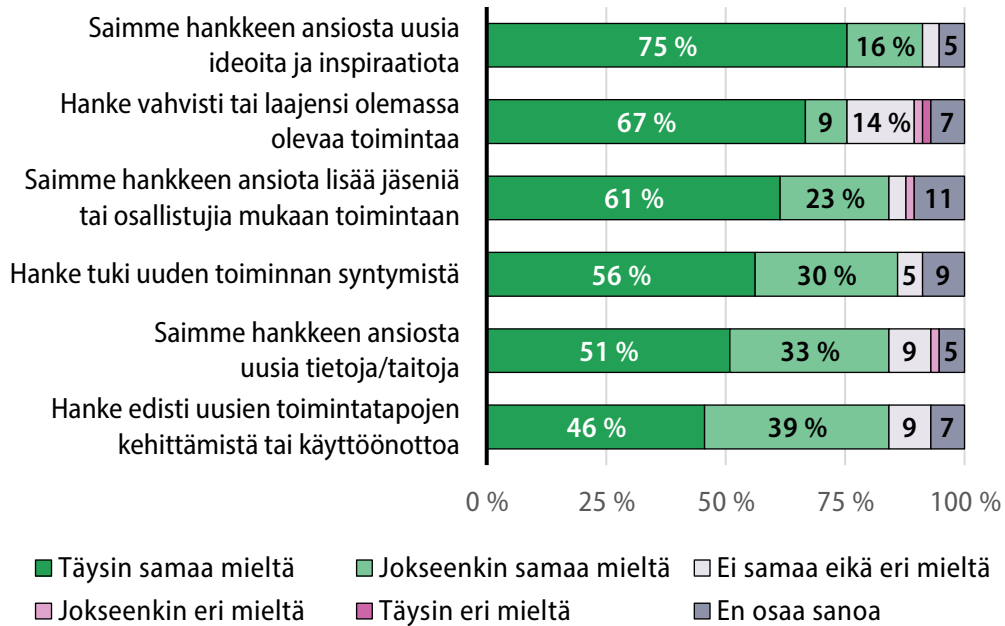
Miten hankkeen tavoitteet kokonaisuudessaan ovat toteutuneet/toteutunevat? (kulttuurihankkeet, n=57)

Kulttuurihankkeiden edustajia pyydettiin ottamaan kantaa hankkeensa tuloksiin ja vaikutuksiin esitettyjen väittämien pohjalta (kuvio 20). Saatujen vastausten perusteella yleisimmäksi HAMA-kulttuurihankkeiden aikaansaannokseksi tunnistettiin se, että niiden ansiosta on saatu uusia ideoita ja inspiraatiota. Jopa kolme neljästä vastaajasta näki hankkeellaan olleen siihen selvästi vaikutusta. Hyvin yleistä oli myös se, että hanke on vahvistanut tai laajentanut olemassa olevaa toimintaa ja tuonut toimintaan mukaan uusia ihmisiä. Yli puolet vastaajista oli myös täysin samaa mieltä siitä, että hanke tuki uuden toiminnan syntymistä ja hankkeen ansiosta saatiin uusia tietoja ja taitoja. Vaikka hanke-edustajien mukaan hankkeiden tulokset/vaikutukset ovat olleet vähäisimmät uusien toimintatapojen kehittämisen ja käyttöönoton kanalta, myös siltä osin hankkeilla on selvästi koettu olleen vaikutusta.

Kuvio 20. Hankkeiden tulokset/vaikutukset. (Kysely HAMA-rahoitusta saaneille kulttuurihankkeille, n=57.)

Hankkeiden tulokset/vaikutukset (kulttuurihankkeet, n=57)

Arvioinnissa oltiin kiinnostuneita myös siitä, mitkä tekijät ovat edistäneet hankkeiden toteutusta. Vastaajat (N=50) kertoivat sanallisesti onnistumisten taustoista. Tärkeimmät tekijät liittyivät rahalliseen tukeen, verkostoihin ja yhteistyöhön, paikallisten sitoutumiseen, hanketoteuttajien osaamiseen, selkeään hankesuunnitelmaan sekä aktiivisiin talkootyöläisiin.

Yli puolet vastaajista mainitsi rahoituksen tärkeänä tekijänä. Yhtäältä riittävä rahoitus oli avainasemassa hankkeen toteutumisessa, toisaalta HAMA-rahoitus oli mahdollistanut myös muun rahoituksen saannin. Osalla hankkeita oli ollut lisäksi omarahoitusta.

Noin neljäsosa vastaajista mainitsi hyvien verkostojen sekä yhteistyön erilaisten sidosryhmien ja yhteistyökumppaneiden kanssa olleen tärkeitä hankkeen toteutukselle. Noin viidesosa vastaajista kertoi kylien sitoutumisen sekä paikallistunteumuksen ja kontaktien alueen organisaatioihin edistäneen hankkeen toteutumista. Muutama vastaaja kertoi myös alueen asukkaiden vastaanottavaisuuden ja kiinnostuksen hanketta kohtaan edistäneen sen toteutusta.

Lisäksi hankevetäjien ja -toimijoiden monipuolinen osaaminen, selkeä hankesuunnitelma, ryhdikäs hankehallinto sekä aktiivinen viestintä nähtiin tärkeinä. Muina tärkeinä tekijöinä mainittiin mm. oikeat hanketoimijat, kiinnostavat ja innostuneet taiteilijat sekä aktiiviset vapaaehtoistoimijat, jotka osallistuivat talkoovoimin eri tehtäviin.

Kyselyssä kysyttiin myös, mitkä tekijät aiheuttivat haasteita hankkeen toteutukselle. Vastauksissa (N=45) esille nousi haasteeksi useimmiten yhteistyö ja koordinaatio, rahoitus ja resurssit, aikatauluongelmat sekä kohderyhmän tavoittaminen. Yhteistyössä haasteita aiheutti useiden erilaisten toimijoiden koordinointi kohti jaettuja tavoitteita, kommunikaatio haasteiden selättämiseksi sekä muutokset yhteistyökumppaneissa.

Vastaajien mukaan myös kokonaisrahoituksen vajavuus, hankesuunnitelman ongelmat (esim. ei projektipäällikköä, liian pieni matkakulubudjetti, projektipäällikön työpanoksen ja ajan liian pieni mitoitus), vähäiset henkilöstöresurssit, vapaaehtoistyö sekä yhteistyökumppaneiden resurssien vaihtelu ja hankeosaaminen haittasivat hankkeiden toteutumista. Lisäksi osassa hankkeita matkakulut nousivat korkeiksi, koska harvaan asutulla alueella välimatkat ovat pitkiä ja etäisyys kaupungeista on suuri. Erityisesti sellaiset hanketoimijat, jotka toteuttivat hankkeita kaukana omasta kotipaikastaan, mainitsivat välimatkojen haitanneen hanketoteutusta.

Kuntayhteistyö mainittiin parissa vastauksessa hanketoteutusta haitanneena tekijänä. Yhdessä hankkeessa kunta vetäytyi yhteistyöstä. Toinen hanke puolestaan ei saanut kuntarahoitusta suunniteltua määrää, sillä kuntaan oli saatu paljon HAMA-rahoitusta samaan aikaan.

Aikatauluhaasteina mainittiin sekä pitkä valmistelu-aika ja tauko ennen toteutuksen alkua että hankkeen tukipäättöksen ja tapahtuman välisen ajan lyhyys. Lisäksi kokonaisrahoituksen vähyys pakotti joissakin tapauksissa tekemään hankkeen nopeammin kuin oli ajateltu ja joissakin supistamaan hankkeen toimintaa esimerkiksi vähentämällä tapahtumapäiviä.

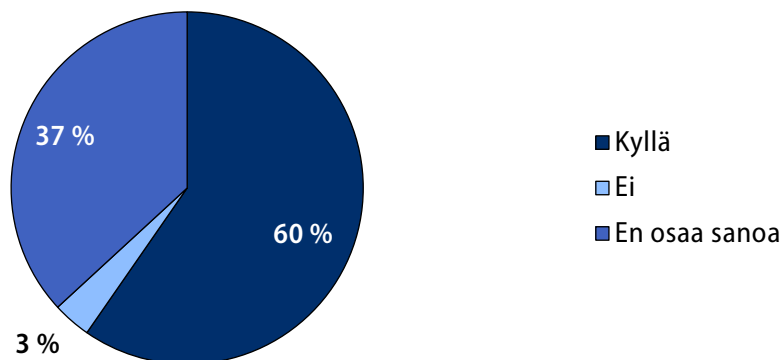
Useampi vastaaja mainitsi epävakaisen sään haitanneen hankkeen toteutusta, sillä säätilat vaikuttivat ulkoilmatapahtumien ennakkolippujen varaukseen sekä kävijämäärään.

Kohderyhmän tavoittaminen, markkinointi (markkinointikanavien löytyminen sekä viestinnän ja markkinoinnin osaaminen ja toteutus) mainittiin useammassa vastauksessa hanketoteutusta haitanneina tekijöinä. Eräissä vastauksissa mainittiin paikallisten odotusten ja vastaanottavuuden uudenlaisia taidesisältöjä kohtaan olleen haasteellista.

HAMA-rahoitteisten kulttuurihankkeiden edustajat kertoivat kyselyssä, onko heidän hankkeessaan toteutetulle toiminnalle luvassa jatkoa. Vastaajista 60 prosenttia ilmoitti, että jatkoa on luvassa, reilu kolmasosa oli asiasta epävarma ja kaksi vastaa- jaa arvioi, ettei toiminta enää jatku (kuvio 21).

Kuvio 21. Onko hankkeessa toteutetulle toiminnalle luvassa jatkoa? (Kysely HAMA- rahoitusta saaneille kulttuurihankkeille, n=57.)

**Onko hankkeessa toteutetulle toiminnalle luvassa jatkoa?
(kulttuurihankkeet, n=57)**

Hankkeiden tulokset hyödyttävät sekä alueita että toteutuksesta vastanneita organisaatioita. Vastauksissa (N=54) nousi esiin hankkeiden tulosten hyödyntäminen erityisesti jatkohankkeissa ja vuotuisten tapahtumien vakiinnuttamisessa uusien toimintamallien, yhteistyökumppanuuksien ja verkostojen kautta. Hankkeiden tuloksia aiotaan lisäksi käyttää matkailun kehittämisessä, yhdistystoiminnan kehittämisessä, toteuttajien toiminnan kehittämisessä sekä taiteilijaresidenssitoiminnan jatkotyössä.

Hankkeiden tärkeimpinä oppeina olivat osaamisen lisääntyminen tapahtumien järjestämisestä, taiteilijahausta sekä hanketyöstä. Hankkeiden myötä on saatu runsaasti uusia kontakteja ja verkostoja, joiden kanssa kulttuuri- ja taidetoimintaa

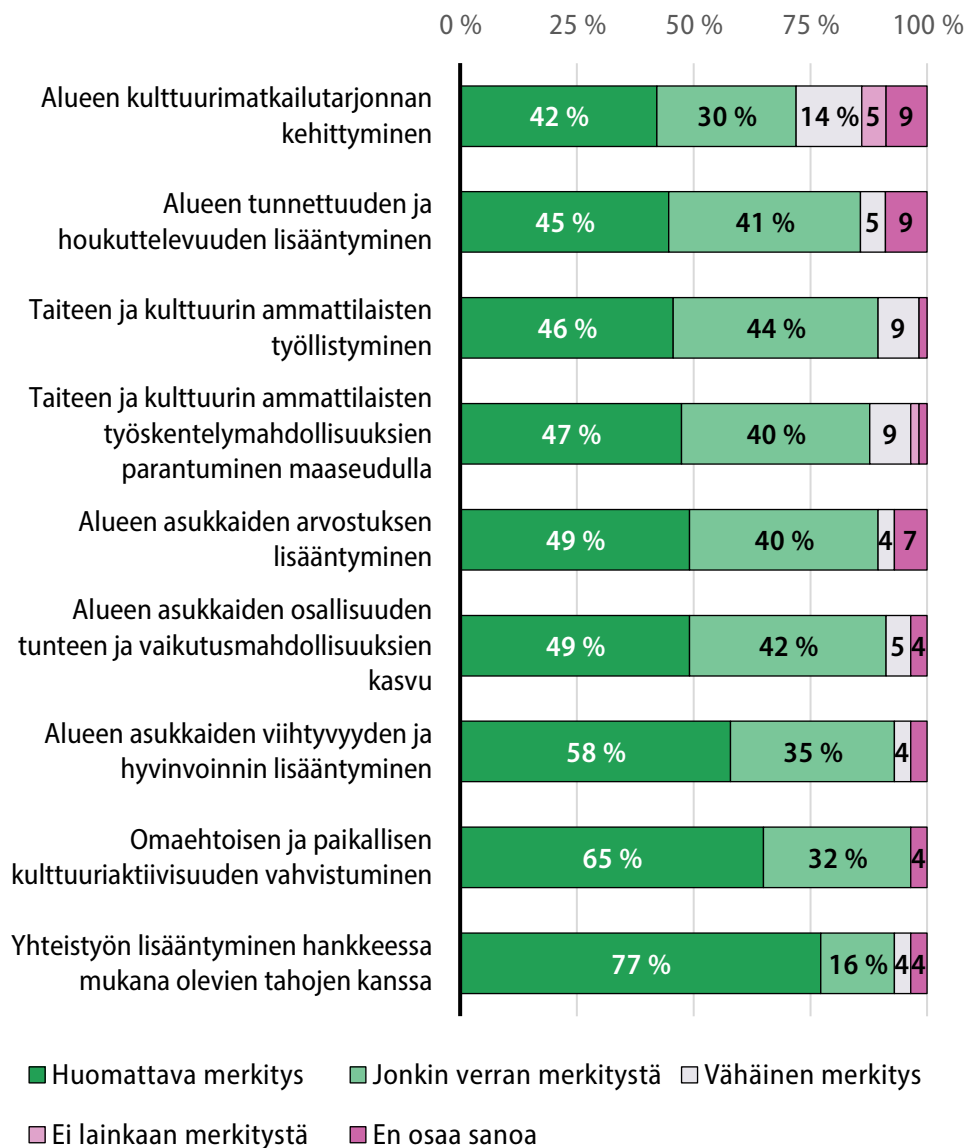
voidaan toteuttaa alueilla jatkossakin. Myös harvaan asuttu maaseutu ja sen esiintymistilat ja -paikat ovat tulleet tutummaksi, jonka myötä tapahtumia voidaan jatkossa järjestää niissä matalammalla kynnyksellä. Muutamassa hankkeessa oli kehitetty toimintamalleja (mm. tapahtumien järjestämiseen liittyen), joita pystytään hyödyntää tulevaisuudessa.

Hanketoteuttajat huomasivat, että HAMA-alueilla on kiinnostusta kulttuuritoimintaa sekä esityksiä kohtaan. Useassa vastauksessa nousi esiin, että HAMA-hankkeissa on opittu, että varhaisessa vaiheessa tehty paikallisyhteistyö on erittäin tärkeää alueen asukkaiden sitoutumisen kannalta. Hyvä yhteistyö paikallisten toimijoiden kanssa sekä paikallislähtöiset aiheet (esim. paikallishistoria) lisäksi nostaa alueen asukkaiden kiinnostusta kyseistä hanketta kohtaan ja tukee markkinoinnissa. Asukkaiden osallistaminen sisällöntuotantoon nimittäin luo yleisölle henkilökohtaisen suhteen teokseen, ja esitystaiteella voidaan tuoda esiin harvaan asutun alueen erityispiirteitä. Paikallisten toimijoiden sitouttamisessa osansa on myös omarahoitusosuudella, jonka nähtiin olevan tärkeä motivaattori toiminnan toteutumisessa.

Kyselyssä kulttuurihankkeiden edustajille selvitettiin valmiiden esimerkkien avulla vielä erikseen, mitä hankkeiden edustajat arvioivat hankkeidensa pitkäaikaisiksi vaikutuksiksi. Seuraavassa kuviossa (kuvio 22) nämä vaikutukset esitetään järjestettyinä sen mukaisesti, miten merkityksellisiksi vastaajat ne kokivat. Kaikkein huomattavin vaikutus HAMA-rahoitteisilla kulttuurihankkeilla nähtiin olevan yhteistyön lisääntymiseen hankkeissa mukana olleiden tahojen kanssa. Seuraavaksi merkittävimmiksi vaikutukset koettiin omaehtoisen ja paikallisen kulttuuriaktiivisuuden vahvistumiseen ja alueen asukkaiden viihtyvyyden ja hyvinvoinnin lisääntymiseen. Jonkin verran edellä mainittuja vähemmän kulttuurihankkeiden arvioitiin vaikuttaneen alueen asukkaiden osallisuuden tunteen ja vaikutusmahdollisuuksien kasvuun, alueen asukkaiden arvostuksen lisääntymiseen, taiteen ja kulttuurin ammattilaisten työskentelymahdollisuuksien parantumiseen maaseudulla sekä heidän työllistymiseensä. Vähäisimmät vaikutukset hankkeilla nähtiin olleen alueen tunnettuuden ja houkuttelevuuden lisääntymiseen sekä alueen kulttuurimatkatarjonnan kehittymiseen.

Kuvio 22. Vastaajien arvio hankkeiden pitkäaikaisista vaikutuksista. (Kysely HAMA-rahoitusta saaneille kulttuurihankkeille, n=57.)

Arvio hankkeiden pitkäaikaisista vaikutuksista (kulttuurihankkeet, n=57)

Hankkeilla on ollut monipuolisia myönteisiä vaikutuksia harvaan asutuilla alueilla. Vastauksissa (N=26) korostui kylien kehittäminen, yhteisöllisyyden lisääntyminen, kulttuuritarjonnan parantuminen ja kulttuurimatkailun vahvistuminen sekä alueen tunnettuuden ja houkuttelevuuden lisääntyminen.

Vastauksissa nostettiin esiin, että hankkeiden myötä kyläyhdistykset ovat vahvistaneet kykyään toimia yhteistyössä erilaisten toimijoiden kanssa. Hankkeet ovat myös tuoneet uusia ideoita ja sisältöjä kylien ja kyläyhdistysten toimintaan (esim. taiteen mukaan ottaminen kylätapahtumiin). Useissa vastauksissa mainittiin, että ajatus taiteen ja kulttuurin merkityksestä kylän tai alueen yhteisöllisyydelle on vahvistunut. Yhteistyö, taide ja kulttuuri nähdään voimavarana paikalliselle kehittämiselle ja asukkaiden hyvinvoinnille. Paikallislähtöisten kulttuurihankkeiden kautta myös paikallisidentiteetti on vahvistunut. Usea vastaaja kertoi hankkeiden tuoneen aktiivista yhteistä tekemistä paikallisesti, joka on houkutellut uusia jäseniä ja toimijoita mukaan toimintaan.

Useissa vastauksissa mainitaan, että hankkeiden avulla alueen tunnettuus ja houkuttelevuus ovat kasvaneet, samoin kuten kulttuurimatkailun mahdollisuudet. Joissakin vastauksissa todetaan, että hanke on tukenut paikallisten yritysten elinvoimaisuutta, erityisesti matkailualalla.

Muutamassa vastauksessa nostettiin esiin, että HAMA-hankkeiden myötä taiteen ammattilaisille on avautunut mahdollisuus toimia harvaan asutuilla alueilla, mikä voi luoda uusia työmahdollisuuksia ja vahvistaa alueen kulttuurielämää.

3.3 Selvitykset ja muut hankkeet

Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarinen työryhmä edisti työohjelmansa toteutusta myös erilaisilla selvityksillä sekä osarahoittamalla Kuntaliiton Verkostoperuskoulu-hanketta, Suomen ympäristökeskuksen Palveluiden saavutettavuuden seurannan kehittämishanketta (PALSA), joka valmistuu vuonna 2024 sekä Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön Maaseudun turvallisuussuunnittelu- ja kylätapahtumien turvallisuusopasta, joka ei ollut tätä arviointia tehdessä vielä valmistunut.

3.3.1 Perustuslaillinen ennakoarvio harvaan asuttujen alueiden vero- ja aluetukiin liittyvistä kysymyksistä

Heti toimikautensa alussa HAMA-työryhmä pyysi Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan valtiosääntöoikeuden professori Tuomas Ojaselta perustuslaillista ennakoarviota neljästä edellisen parlamentaarisen työryhmän loppuraportissa olevasta toimenpide-ehdotuksesta, jotka olivat:

1. Verohuojennus palkasta harvaan asutulle alueelle työn perässä muuttavalle
2. Opintolainahyvitys harvaan asutulle maaseudulle töihin muuttaville
3. Työnantajamaksujen poisto uusilta harvaan asuttujen alueiden yrityksiltä
4. Syrjäseutulisiä harvaan asutuilla alueilla toimiville valtion ja kuntien virkamiehille.

Lausunnossaan professori Ojanen totesi, että tarvitaan huomattavasti enemmän tietoa toimenpide-ehdotusten vaikutuksista ja niiden tosiasiallisista mahdollisuuksista saavuttaa perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät päämäärät. Suosituksena oli toimenpide-ehdotusten toteuttaminen määräaikaisina kokeilulakeina.¹⁷

Haastatteluissa mainittiin, että perustuslaillinen ennakoarvio oli tärkeä askel HAMA-työryhmän työsuunnitelman edistämiseksi kokeilujen kautta. Professori Ojanen lausunto antoi vahvan pohjan jatkaa työtä, ja työryhmässä todettiin selvitetystä hyvityksistä ja lisistä opintolainahyvityksen olevan nopeimmin edistettävä asia.

3.3.2 Alueellisen opintolainahyvityksen esiselvitys

Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarinen työryhmä rahoitti esiselvityksen alueellisesta opintolainahyvityksestä, jollainen on käytössä Norjassa. Koska valtioneuvoston työnjaon mukaan opintotukijärjestelmä kuuluu opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan, myös esiselvitys hallinnoitiin samasta ministeriöstä. Esiselvityksen toteutti Itä-Suomen yliopiston Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia ajalla 10/2021–1/2022.

Esiselvityksen tavoitteena oli luoda edellytyksiä alueellista opintolainahyvitystä koskevan määräaikaisen kokeilun toimeenpanoon. Esiselvitys suositteli kokeilua ja ehdotti kokeilualueeksi 25 kuntaa Itä- ja Pohjois-Suomessa. Esiselvityksen keskeisinä

¹⁷ Lausunto 27.1.2021. Tuomas Ojanen

havaintoina oli, että kokeilua suunniteltaessa joudutaan tekemään useita toisiinsa kytköksissä olevia valintoja mm. kokeilun tavoitteista ja sen ehdoista. Lisäksi kokeiluun tulisi osoittaa riittävät resurssit, jotta riittävää tietoa tuottava koeasetelma voidaan luoda, mikä on perustuslakivaliokunnan kokeilulainsäädännön hyväksyttävyyden vaatimuksena.

Opetus- ja kulttuuriministeriö valmisteli hallituksen esitystä laeiksi alueellisen opintolainahyvityksen kokeiluista sekä tuloverolain 92§:n muuttamisesta. Lakiesitysten mukaan Kelan suorittaman arvonnän perusteella kokeiluryhmään valituille korkeakoulututkimuksen suorittaneille opintolainansaajille, jotka asuvat kokeilualueella, myönnettäisiin säädettyjen edellytysten täytyessä hakemuksesta alueellinen opintolainahyvitys, joka olisi enintään 8 800 euroa tai 60 % lainamäärästä. Kokeilun toteutus oli suunniteltu vuosille 2023–2026.¹⁸

Opintolainahyvityskokeilu ei kuitenkaan realisoitunut, sillä Marinin hallituksessa olleet puolueet päättivät olla antamatta lakiehdotusta eduskunnalle vaalikauden aikana marraskuussa 2022. Haastatteluissa kerrottiin, että opintolainalyhennyskokeilun kaatumiseen vaikuttivat eri puolueiden näkökannat sekä muut samaan aikaan käsitellyssä olleet lakiluonnokset, joista hallituspuolueet eivät päässeet yhteisymmärrykseen. Useampi haastateltava mainitsi opintolainahyvityksen kaatumisen viime metreillä olleen periaatteellinen kysymys parlamentarismien tärkeydestä. Yleensä parlamentaarisisessa työryhmässä aikaan saatua parlamentaarista sopua on arvostettu ja on pyritty toimimaan sen mukaisesti.

Haastatteluissa nousi esiin, että kokeilulaki olisi ollut toteutuessaan tutkimushankkeen kaltainen, mutta kokeiluun varatut rahat eivät olisi riittäneet vahvaan tutkimukselliseen näyttöön tuloksista ja vaikutuksista. Lisäksi kokeilualueen valinnan olisi pitänyt ideaalisesti perustua erityistukialueeseen ja muitakin instrumentteja tulisi olla käytössä vaikutusten aikaan saamiseksi, kuten Norjassa.

Useat haastateltavat kertoivat kokeilulain olleen rohkea avaus, joka toi harvaan asuttujen alueiden ongelmia laajempaan tietoisuuteen. Opintolainahyvityskokeilu mainittiin haastatteluissa useimmiten HAMA-työryhmän eniten medianäkyvyyttä saaneena ja keskustelua herättäneenä avauksena. Osa haastateltavista tosin olisi kaivannut HAMA-työryhmän jäseniltä aktiivisempaa osallistumista julkiseen keskusteluun.

18 Valtioneuvosto. Lakiluonnos alueellisen opintolainahyvityksen kokeilusta lausunnolla 5.9.2022 <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/lakiluonnos-alueellisen-opintolainahyvityksen-kokeilusta-lausunnolla>

3.3.3 Japanin kotiseutulahjoitusmalli

HAMA-työryhmä teetätti selvityksen Japanin mallin kaltaisesta kotiseutulahjoitusjärjestelmästä. Työ alkoi syksyllä 2021. Selvityksen väliraportti luovutettiin kesäkuussa 2022 ja loppuraportti valmistui syyskuussa 2022.¹⁹

Japanin kotiseutulahjoitusmalli on Japanissa vuodesta 2008 käytössä ollut järjestelmä, jossa kansalaiset voivat tehdä vapaaehtoisia, verovähennyskelpoisia, rahalahjoituksia digitaalisilla alustoilla valitsemaansa asuinkuntansa ulkopuoliselle kunnalle tai maakunnalle. Lahjoittaja voi valita varojen käyttökohteen ja saa halutessaan vastalahjaksi paikallisia tuotteita, kuten elintarvikkeita, palveluita tai lahjiesineitä.²⁰ Suurin osa lahjoituksista tehdään Japanissa harvemmin asutuille alueille.

Selvityksen tavoitteena oli kartoittaa, miten ja miltä osin lahjoitusmalli olisi sovellettavissa Suomen oloihin ja arvioida, mitä vaikutuksia kotiseutulahjoitusjärjestelmällä olisi harvaan asuttujen alueiden elinvoiman ja hyvinvoinnin kannalta. Verovähennyskelpoisuus oli rajattu selvityksen ulkopuolelle.

Selvityksen loppupäätelmänä oli, että Japanin kotiseutumallia ei voi sellaisenaan käyttää Suomessa, mutta se voi toimia inspiraationa. Selvityksessä esitettiin kolme vaihtoehtoista mallia kokeilujen pohjaksi, nimittäin:

1. Kotiseuturahoitus vastikkeellisena joukkorahoitusmallina
2. Kotiseuturahoitus vastikkeettomana joukkorahoitusmallina
3. Kannatuskuntalaisuus

Selvityksen toteuttajat esittelivät työtä HAMA-työryhmän kokouksessa kesäkuussa ja syyskuussa 2022. Kokouksissa käydyn keskustelun jälkeen selvityksestä viestittiin kuntien suuntaan.

Haastatteluissa nousi esiin, että Japanin kotiseutulahjoitusjärjestelmää ei ehditty kunnolla konkretisoimaan, koska työryhmän toimikautta oli jäljellä enää muutama kuukausi.

19 MDI Public, Japanin kotiseutulahjoitus. <https://www.mdi.fi/kotiseutulahjoitus/>

20 Hyyryläinen, Torsti ja Santalahti, Saana. Japanin kotiseutulahjoitus – furusato noozei – kaupunkien ja maaseutujen toimijoiden vuorovaikutuksena. Maaseudun uusi aika 2018:1. (19-34)

3.3.4 Verkstoperuskoulu-hanke

HAMA-työryhmän toimintasuunnitelmassa oli yhtenä tavoitteena edistää koulunkäynnin eri muotoja. Tätä edistettiin rahoittamalla Kuntaliiton toteuttamaa Verkstoperuskoulu-hanketta²¹ 150 000 eurolla.

Verkstoperuskoulu-hankkeen tavoitteena on hyödyntää kuntien välisiä perusopetuslain mukaisia yhteistyömuotoja tunnistamaan ja kehittämään uudenlaisia toimivia ratkaisuja perusopetuksen saatavuuden ja saavutettavuuden sekä opetusjärjestelyiden laadulliseen kehittämiseen eri puolilla maata. Hankeaika on 2022–2024. Vuonna 2022 valittiin pilottialueet, ja varsinaiset toimet tapahtuvat vuosina 2023–2024. Hankkeessa on mukana 39 kuntaa kymmeneltä pilottialueelta. Harvaan asutulta maaseudulta hankkeessa on mukana pilottikuntina mm. Salla, Kittilä, Kolari, Muonio.

HAMA-työryhmän työn loputtua ja tätä arviointia tehtäessä Verkstoperuskoulu-hanke on vielä kesken. Työryhmä teki päätöksen hankkeen rahoituksesta kesäkuun 2022 kokouksessaan. Sitä ennen tosin ehdotus käytettiin eduskuntaryhmissä hyväksyttävänä.

Haastatteluissa ilmeni, että HAMA-työryhmä meni mukaan Kuntaliiton valmiiseen hankkeeseen, koska se edisti työryhmän toimintasuunnitelmaa ja koska rahoitusta oli vielä jäljellä. Haastatteluissa nostettiin kuitenkin esiin myös ristiriita siitä, että Verkstoperuskoulun pilottikunnista valtaosa ei ole harvaan asutulla maaseudulla, kun taas matkailu- ja kulttuurihankkeiden rahoituksessa toimijoiden täytyi suurimmalta osalta pitäytyä harvaan asutulla maaseudulla.

3.4 Case-tarkastelut

Tapaustutkimuksissa tarkastellaan parlamentaarisen työryhmän sekä sen rahoittamien hankkeiden ja selvitysten tunnettuutta, vaikuttavuutta ja viestintää kahdella case-alueella eli Lapissa ja Pohjois-Karjalassa. Nämä alueet valikoituivat tapaustutkimuksiksi siksi, että molemmissa maakunnissa on verrattain paljon harvaan asuttua maaseutua ja niissä toteutettiin runsaasti matkailu- ja kulttuurihankkeita.

21 Verkstoperuskoulu-hanke <https://www.kuntaliitto.fi/verkstoperuskoulu>

3.4.1 Lappi

HAMA-alueen perustiedot

Lapin väestö 31.12.2022 175 795 asukasta (Tilastokeskus)

Väestötiheys 1,9 as./km²

Harvaan asutulla maaseudulla asuvien osuus 29,2 % (51 286 asukasta)

Maapinta-ala 92 683 km² (Liiteri)

Rahoitetut hankkeet

HAMA-rahoitusta myönnettiin Lappiin 10 matkailuhankkeelle ja 38 kulttuurihankkeelle, yhteensä 2,37 miljoonaa euroa. Matkailuhankkeista suurin oli Lapin Ammattikorkeakoulun Ruokamatkailun vastuullinen kehittäminen palvelumuotoilulla Via Karelialla, joka sai HAMA-rahoitusta 161 896 euroa. Matkailuhankkeista kolmea hallinnoi Lapin Ammattikorkeakoulu ja yhtä Lapin yliopisto. Muiden hallinnoijina oli matkailuyhdistyksiä (Luoteis-Lapin Matkailuyhdistys ry, Original Lapland ry, Ranuan matkailuyhdistys ry), Yläkemijoen kylät ry ja Pyöräliitto ry. Kulttuurihankkeista suurin oli puolestaan Kiertävä Lastenkulttuurikeskus Kattila ry:n 150 000 euron hanke Liikkuvien ja Kiertävien LiKi-keskusten mallin luomiseen ja kulttuurin opetussuunnitelman laajennusosien käyttöönottoon. Huomioitavaa on kuitenkin se, että vaikka Kiertävän Lastenkulttuurikeskus Kattila ry:n päätoimipaikka on Kittilässä, kyseinen hanke toteutettiin Kainuun lasten- ja nuorten kulttuurikeskus Kultturan ja pirkkanmaalaisen Kulttuuriosuuskunta Uulun kanssa.

Alueen matkailuhankkeet olivat melko erilaisia keskenään. Ruokamatkailua kehitettiin Torniojokilaaksossa sekä Via Karelialla, luontomatkailua puolestaan Ranualla ja Yläkemijoen kylissä sekä Niesissä Rovaniemellä. Lisäksi Muoniossa kehitettiin digitaalisten palveluiden saatavuutta. Alueellisella tasolla toimivissa hankkeissa edistettiin poro- ja kotieläintilojen matkailupotentiaalia, kansainvälistettiin kalastus- ja metsästysmatkailua, kerättiin tietoa vastuullisten ja kestävien saamelaisten matkailuyritysten sertifiointikriteeristöä varten sekä tuoteistettiin EuroVelo -polkupyörämatkailureittejä haja-asutusalueille.

Kulttuurihankkeissa oli suhteellisen laaja kirjo, mutta rahoituksen painotus oli tapahtumissa (13 kappaletta) ja yleisessä kulttuuritoiminnassa (11 kappaletta). Rahoitettuja tapahtumia oli mm. Pieni runofestivaali, Pyhä Sana -sanataidefestivaali, Utsjoen Lumo -kulttuuriviiikko, Kieringin taide- ja teatterikesä, Solekko Tehä -kulttuurifestivaali sekä Skábmashow -saamelaisiltamat. Rahoitusta sai myös useampi kiertävä tapahtuma (esim. konserttikiertue ja nykysirkuksen esityskiertue). Lisäksi rahoitettiin mm. instrumenttien hankintaa, kulttuurielämysreittiä, ympäristötai-
detta, näyttelyä, kulttuuriaiheista pakopeliä, elokuva- ja mediakasvatusta sekä kalastus- ja eräkulttuuritietoa.

Lapissa HAMA-rahoitteiset kulttuuri- ja matkailuhankkeet ovat vastanneet harvaan asuttujen alueiden tarpeisiin, mutta erityisesti kulttuurihankkeet ovat jääneet melko tuntemattomiksi. Haastateltujen Leader-ryhmien ja Lapin liiton edustajat tunnistivat erityisesti matkailuhankkeita, mutta myös niistä osa oli jäänyt tuntemattomiksi alueella. Matkailuhankkeiden teemat sopivat hyvin yhteen Lappi-sopimuksen kanssa. Ne tukevat myös Lapin matkailustrategiaa, jossa pyritään vahvistamaan paikalliskulttuurin tuotteistamista, matkailukeskusten ulkopuolista toimintaa ja ympärivuotisuutta eli lumettoman kauden tuotteita. Matkailuhankkeiden vetäjät ovat lappilaisille kehittäjille pääosin tuttuja muista yhteyksistä ja rahoituslähteistä. Sen sijaan HAMA-kulttuurihankkeet olivat pääosin vieraita haastateltaville, muutama omalla paikkakunnalla toteutettua hanketta lukuun ottamatta. Haastateltavat nostivat esiin sen, että kulttuurihankkeissa oli paljon kesään painottuvaa toimintaa, mikä on myönteistä Lapin kulttuuri- ja matkailusektorin kannalta. Osa rahoitetuista hankkeista nähtiin sellaisina, että niitä olisi voinut toteuttaa myös Leader-rahoituksella. Sen sijaan tapahtumien rahoitus nähtiin täydentävänä rahoituksena, sillä Leader-ryhmät eivät rahoita yksittäisiä tapahtumia, koska ne eivät edistä paikallista kehittämisstrategiaa pitkäjänteisesti.

Teetetyt selvitykset ja niistä seuranneet toimenpiteet

Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän teettämistä selvityksistä Alueellisen opintolainahyvityksen esiselvitys on eniten herättänyt huomiota Lapissa. Muut selvitykset ja rahoitetut hankkeet (esim. verkostoperuskoulu) eivät olleet näkyneet lainkaan.

Viestintä

Lapissa HAMA-työryhmän toiminta ei ole näkynyt laajasti. Itse työryhmä on lappilaisille kehittäjille suhteellisen tuntematon. Rahoitetuista hankkeista matkailuhankkeet ovat näkyneet sosiaalisessa mediassa, ja hankevetäjät ovat pääosin tuttuja muista yhteyksistä. Sen sijaan kulttuurihankkeet ovat laajalti jääneet

tuntemattomiksi. Niistä ei ole ollut juttuja paikallismedioissa, tai ainakaan HAMA-rahoitusta ei ole niissä yhteyksissä mainittu. Myöskään sosiaalisessa mediassa niitä ei ole tullut vastaan.

Parlamentaarisen työryhmän työ

Haastatteluissa ilmeni, että työryhmän toiminta ei ole kovinkaan tuttua. Lisäksi työryhmän rooli koettiin epäselväksi maaseudun kehittämisen kokonaisuuden näkökulmasta. Vaikka valtion panostusta harvaan asutuille alueille pidetään tärkeänä, rahoituksen pirstaloitumista ja uusien rahoitusmekanismien käynnistämisen hallinnollista taakkaa kyseenalaistettiin.

Harvaan asutun maaseudun kehittäminen

Koska Lappi on suurimmaksi osaksi harvaan asuttua maaseutua, Lapissa erottelu maaseudun kehittämisen ja harvaan asutun maaseudun kehittämisen välillä koettiin turhaksi. Kehittämistarpeina nimittäin korostuvat samat asiat eli saavutettavuus, tietoliikenneyhteydet, lakisääteiset julkiset palvelut sekä työpaikat alueilla, joissa harvaan asuva väestö vanhenee ja vähenee.

3.4.2 Pohjois-Karjala

HAMA-alueen perustiedot

Pohjois-Karjalan väestö 31.12.2022 162 540 asukasta (Tilastokeskus)

Väestötiheys 8,6 as./km²

Harvaan asutulla maaseudulla asuvien osuus 15,9 % (25 844 asukasta)

Maapinta-ala 18 793 km² (Liiteri)

Rahoitetut hankkeet

HAMA-rahoitusta myönnettiin Pohjois-Karjalan neljälle matkailuhankkeelle ja 23 kulttuurihankkeelle, yhteensä 1 046 799 euroa. Matkailuhankkeista suurin oli Pohjois-Karjalan Matkailun Kimppakyydillä Karjalan kunnaille - vastuullisen matkailun kehittämishanke, joka sai HAMA-rahoitusta 122 220 euroa. Kaikista Pohjois-Karjalan

HAMA-hankkeista suurin oli Lieksan Somali perheyhdistyksen toteuttama Melodraamaa ja taidetoimintaa Lieksan kylissä -kulttuurihanke, jonka saama HAMA-rahoitus oli 151 000 euroa.

Alueen neljä HAMA-matkailuhanketta kehittivät digitaalista alustapalvelua ja kyytien jakamista koko maakunnan harvaan asutulla alueella, Kolin ja Ruunaa-Jongunjoki-alueen matkailun ympärivuotisuutta ja viipymää sekä ruokamatkailua Liperissä, Heinävedellä ja Rääkkylässä. HAMA-kulttuurihankkeiden kirjo puolestaan oli yhtä laaja kuin kyseisten hankkeiden lukumääräkin. Niissä tuotettiin taidetta, tapahtumia ja kiertue-esiintymisiä sekä rahoitettiin mm. teatterivalaistuksen uusimista ja residenssikoordinaattorin palkkausta. Niiden toiminta keskittyi Heinävedelle, Ilomantsiin, Joensuuhun, Juukaan, Kontiolahdelle, Lieksaan, Outokumpuun ja Rääkkylään.

Pohjois-Karjalassa HAMA-rahoitteiset kulttuuri- ja matkailuhankkeet ovat hyvin vastanneet maakunnan harvaan asuttujen alueiden tarpeisiin. Kylien ihmisten tunnelmat ovat olleet aitoja ja välittömiä ja siellä on mm. todettu, että ”on se mukavoo, kun meistä pietään huolta”. Alueen toimijoiden haastatteluissa nousi esiin, että varsinkin kulttuurihankkeet eivät ilman HAMA-rahoitusta olisi voineet tässä muodossa toteutua. Pienimuotoisempina joitakin ehkä olisi tehty, mutta toteutetussa laajuudessa ne ovat merkittävästi lisänneet kulttuuritarjontaa nimenomaan harvaan asutuilla alueilla, joille ne myös ovat hyvin kohdistuneet. Näiden hankkeiden myötä myös kulttuuritarjonnan laatu on parantunut. Samalla monet niistä ovat palvelleet matkailullista intressiä, kun ne ovat houkuttelleet tapahtumiin väkeä kauempaa, myös maakunnan ulkopuolelta. HAMA-hankkeiden myötä ihmisten tietoisuus on myös lisääntynyt siitä, mitä maakunnassa tapahtuu ja he osaavat seurata paremmin koko maakunnan kulttuuritarjontaa nyt, kun he ovat näiden hankkeiden myötä jo lähteneet liikkeelle.

Kulttuurihankkeiden kohdalla rahoituksen saaminen on koettu hyvin merkittäväksi, sillä varsinkin pienten kuntien mahdollisuudet kulttuuripanostuksiin ovat hyvin vaatimattomat. Ei myöskään ole kovin monta tahoja, mistä hankerahoituksia voi hakea. Sen vuoksi HAMA-rahoitus on koettu alueella varsin merkittäväksi lisätueksi. Merkittävänä pidetään myös sitä, kuinka paljon hankkeet ovat työllistäneet alueella taiteen ja kulttuurin toimijoita.

Hankkeet ovat saaneet alueella aika mukavasti julkisuutta, kuten ylipäänsä koko HAMA-kokonaisuus. Näitä on käyty myös ihmisten kanssa keskustellessa läpi ja ne on ilolla otettu vastaan. Hankkeista on kirjoitettu eri kanavissa, mm. Facebookissa ja Instagramissa. Paikallislehdet ja maakunnan ykköslehtikin ovat niitä jonkin

verran nostaneet esiin. Myös Itä-Suomen kulttuurifoorumissa HAMA-rahoitusta kiiteltiin ja sille toivottiin jatkoa sekä taiteentekijöiden taholta että alueen asukkaiden suunnalta.

Teetetyt selvitykset ja niistä seuranneet toimenpiteet

Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän teettämistä selvityksistä Alueellisen opintolainahyvityksen esiselvitys on eniten herättänyt huomiota Pohjois-Karjalassa. Muut selvitykset eivät niinkään ole näkyneet. Siihen asetettiin myös maakunnassa aika isoja odotuksia. Haastatteluissa todettiin, että opintolainahyvitys olisi hyvä houkutin, jos sitä pystyisi saamaan maalle muuttamalla. Alat, joissa on työvoimatarvetta, ja se miltä aloilta opiskelleet voisivat muuttaa, löysivät hyvin vastaavuutta Pohjois-Karjalan kannalta. Sen vuoksi tällainen malli voisi myös toimia maakunnassa. Selvitys koetaan ehdottomasti hyödylliseksi, vaikka se ei johtanutkaan opintolainahyvityksen käyttöönottoon. Haastatteluissa nousi esiin ajatus, että ehkä aika vaan ei nyt vielä ollut sille kypsä.

Viestintä

Pohjois-Karjalassa HAMA-työryhmän toiminta on näkynyt hyvin, koska maakuntahallituksen puheenjohtaja on Hanna Huttunen, joka oli myös parlamentaarisen työryhmän puheenjohtaja. Hän on tuonut HAMA-työryhmän toimintaa hyvin esille somessa ja esimerkiksi maakuntahallituksessa, josta tieto on hyvin levinnyt myös kuntiin. Suhteellisen hyvin se on noussut esille myös lehdissä. Jotakin viestinnän onnistumisesta kertoo myös hankehakemusten suuri määrä ja hankkeisiin saatu rahoitus. Tietoisuus työryhmän työskentelystä ja ulostuloista oli niistä päätellen oikein hyvin levinnyt.

Parlamentaarisen työryhmän työ

Haastatteluissa työryhmän toiminta koettiin hyvin toimivaksi kokonaisuudeksi. Valtion panostusta harvaan asutuille alueille pidetään tosi tärkeänä. Myös yhteistyöverkostoa on rakentunut paljon alueelle rahoitetun toiminnan myötä.

Harvaan asutun maaseudun kehittäminen

Pohjois-Karjalan harvaan asuttuja alueita kehittävät alueen 13 kuntaa maakuntaliiton tukemana. Kaikilla on huoli maakunnan tulevaisuudesta, sillä maailmantilanne ja maakunnan fyysinen sijainti itärajalla aiheuttavat kovasti keskustelua tästä hetkestä ja tulevaisuudesta. Pohjois-Karjalassa halutaan uskoa, että maaseudulla voidaan jatkossakin asua. Aina on niitä, jotka löytävät oman paikkansa harvaan

asutulta alueelta, ja myös yritystoimintaa syntyy. Joensuun kaupungin suhteessa siihen liittyneisiin kuntiin on tapahtunut valtavaa kehitystä. Ymmärrys on lisääntynyt siitä, että jokaisella alueella on erityispiirteitä, joita kannattaa kunnioittaa ja kuunnella sitä, kuinka niissä on totuttu elämään. Vastakkainasettelu on vähentynyt ja kaupunki myös panostaa maaseutuun.

Harvaan asuttujen alueiden kehittäminen vaatii kuitenkin nykyistä parempaa yhteistyötä kuntien kesken. Yksittäisen kunnan rajalliset toimenpiteet ovat vaikutuksiltaan vähäisiä, minkä vuoksi verkostomainen yhteistyö ja yhteiset panostukset voisivat tuottaa näkyvämpää tulosta.

3.5 Yhteenveto ja vastaukset arviointikysymyksiin

HAMA-rahoitteiset matkailu- ja kulttuurihankkeet ovat olleet pääsääntöisesti onnistuneita hankkeita. Arvioinnin löydökset vahvistavat suurimmalta osalta sekä matkailu- että kulttuurihankkeiden osalta muutosteoriaa. Suurimmat poikkeukset löytyivät uusien yhteisöjen ja organisaatioiden valikoituminen hanketoimijoiksi. Molemmissa hanketyypeissä, erityisesti matkailuhankkeissa, nimittäin oli melko paljon tunnettuja hanketoimijoita tuensaajina. HAMA-rahoitteisten hankkeiden vaikutus siihen, että alueet näyttäytyvät aiempaa vetovoimaisina, on positiivista, mutta osittain pistemäistä.

Mitä kehittämishankkeilla on saatu aikaan?

Suurin osa HAMA-rahoitteisten matkailuhankkeiden toteuttajista on kokeneita hanketoimijoita, jotka ovat tottuneet hakemaan rahoitusta kehittämistyölleen sieltä, mistä sitä on saatavissa. Kunnat ja kuntayhtymät, ammattikorkeakoulut, yliopistot ja matkailuyhdistykset muodostavat 80 prosenttia näiden hankkeiden toteuttajista. Sen lisäksi yksittäisten hankkeiden toteuttajiksi on valikoitunut uusia yhteisöjä ja organisaatioita, joiden hankeosaaminen on hanketta toteuttaessa vahvistunut. Kokonaisuutena tarkasteltuna voi todeta, että HAMA-rahoitteiset matkailuhankkeet ovat olleet osaavissa käsissä ja kehittämistyö siten myös tuloksekasta. Hankkeiden yhteistyöverkostoihin on saatu mukaan laaja joukko HAMA-alueiden yrityksiä ja muita toimijoita, joiden osallistuminen on varmistanut sen, että kehittäminen on saatu kohdistumaan sinne, mihin se on tarkoitettu eli harvaan asutuille alueille. HAMA-matkailuhankkeiden ansiosta on varsin kattavasti saatu aikaan uusia ideoita ja inspiraatiota. Hankkeet ovat tuottaneet uusia tietoja ja taitoja sekä vahvistaneet tai laajentaneet olemassa olevaa toimintaa. HAMA-rahoitteisilla matkailuhankkeilla on myös tuettu uuden toiminnan syntymistä ja edistetty uusien toimintatapojen kehittämistä tai käyttöönottoa.

Eniten hankkeita on kohdistunut ruokateemaan, luontoon ja metsästyksen. Lisäksi teemoina oli digitaalisuus, kylämatkailu, pyörämatkailu, kuljetus, kalastus, porotalous ja saamelaisten yrittäjäyys. Hankkeissa tehtiin myös yleisempää matkailupalveluiden tuotteistamista, paikallista harvaan asutun alueen matkailutoiminnan kehittämistä ja laajempien toimintamallien luomista. Useat kymmenet hankkeisiin osallistuneista matkailuyrityksistä etenivät kohti kestävän matkailun STF-sertifikaatin hakemista. Hankkeet järjestivät runsaasti eri muotoisia koulutuksia, seminaareja ja webinaareja sekä tapahtumia. Ne tuottivat kymmeniä kehittämissuunnitelmia, julkaisuja ja verkkosivuja. Hankkeissa myös suunniteltiin ja kuvattiin verkkoon (outdooractive.fi) erilaisia ulkoilureittejä mm. retkeilyyn, pyöräilyyn ja hiihtoon. Lisäksi hankkeiden myötävaikutuksella matkailuyritykset ym. hankkeisiin osallistuneet toimijat suunnittelivat useita kymmeniä erilaisia matkailutuotteita mm. luonto-, erä- ja ruokamatkailuun liittyen.

HAMA-rahoitteisilla kulttuurihankkeilla (yhteensä 162) on toteutettu eniten tapahtumia (mm. festivaaleja, esityksiä, konsertteja, paikallisia työpajoja sekä erilaisia kursseja), tuettu yleistä kulttuuritoiminnan kehittämistä, tuotettu ympäristötai-
dettua ja audiovisuaalisia teoksia. Muutamassa hankkeessa oli lisäksi dokumentoitu kulttuuriperintöä ja tuotettu paikallislähtöisiä teoksia. Myös kulttuuriin liittyvää infrastruktuuria on parannettu mm. hankkimalla teatterivaloja ja flyygeli. Kulttuurihankkeet olivat huomattavan heterogeenisiä niin sisältönsä kuin kokonsa osalta. Noin puolet kulttuurihankkeista sai tukea alle 25 000 euroa, kun taas vajaa kolmasosa hankkeista sai tukea 25 000–49 999 euroa. Kolme hanketta sai yli 100 000 euroa. Kulttuurihankkeiden tuloksista on saatavilla vain vähän tietoa, sillä hankkeet raportoivat avustuksen käytöstä huomattavasti myöhemmin, eikä niiltä ole vaadittu tavoitteiden seuraamista laadullisesti tai indikaattorien kautta.

HAMA-työryhmän rahoittamista selvityksistä ja muista hankkeista pisimmälle eteni alueellinen opintolainahyvityskokeilu, johon laadittiin kokeilulaki. Verkstoperuskoulu -hanke on vielä kesken, samoin kuten PALSA-hanke ja Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön Maaseudun turvallisuussuunnittelu- ja kylätapahtumien turvallisuusopas. Japanin kotiseutulahjotusmallin selvityksessä tuotettiin vaihtoehtoisia malleja kotiseutulahjoituksen toteutukselle Suomessa, mutta niitä ei pantu toimeen. Jotkut osarahoitetuista tutkimushankkeista ovat alkaneet työryhmän toimikauden lopussa, eikä niistä ole viestitty lainkaan.

Minkälainen hankkeiden vaikuttavuus ja merkitys harvaan asutun maaseudun kannalta on?

HAMA-rahoitus on ollut matkailuhankkeille tärkeä toiminnan edellytys, eikä samantyyppisiä hankkeita olisi syntynyt ilman saatua rahoitusta. Reilu puolet hankkeista olisi hankkeiden edustajien mukaan voinut jäädä kokonaan toteuttamatta ilman HAMA-rahoitusta, minkä lisäksi huomattava osa hankkeista olisi toteutettu suppeampana tai erilaisella aikataululla. Matkailuhankkeiden HAMA-rahoitus on luonut harvaan asuttujen alueiden kannalta myönteisen tilanteen, jossa hankkeiden toiminta on ”pakotettu” kohdistumaan harvan asutuksen alueille. Sen sijaan, että olisi toimittu runsaslukuisemman toimijajoukon kanssa helpommin saavutettavilla alueilla, on tehty kehittämistyötä toimintaympäristössä, jota harvan asutuksen ja syrjäisyyden tekijät ovat luonnehtineet.

Kaikkein huomattavin vaikutus HAMA-rahoitteisilla matkailuhankkeilla oli verkostojen vahvistumiseen eli yhteistyön lisääntymiseen hankkeissa mukana olleiden tahojen kanssa. Rahoitetut matkailuhankkeet ovat voineet tukeutua olemassa olleisiin verkostoihin tai hankkeen toteutusaikana synnytettyyn yhteistyöhön sekä hankkeessa mukana olleiden osaamiseen, sitoutuneisuuteen ja innostukseen. Niiden lisäksi hankkeiden toteutusta helpotti mm. sujuvaksi koettu hankehallinto ja karsittu byrokratia. Hankkeissa on pystytty lisäämään alueen tunnettuutta ja monipuolistamaan mukana olleiden yritysten liiketoimintaa. Lisäksi matkailuhankkeet ovat vaikuttaneet yritysten kasvuun sekä alueiden oman äänen löytymiseen ja elinvoiman lisääntymiseen.

HAMA-rahoitus pakotti matkailuhankkeet nopeaan aloitukseen ja tarttumaan välittömästi kehittämistyön konkreettiseen tekemiseen. Niillä oli toteutusaikaa yksi vuosi, mutta käytännössä hankkeita vain 9 kuukautta, jonka jälkeen hanketta piti jo alkaa lopetella. Tästä oli vähiten ongelmaa sellaisissa hankkeissa, jotka olivat jatkoa aiempaan kehittämiseen ja joilla oli jopa työntekijä valmiina. Hankkeiden lyhyen toteutusajan vuoksi onkin myönteistä, että tässä hankejoukossa suurimmalla osalla oli jotain aikaisempaa taustaa kehittämistyölleen. Sen sijaan muiden hankkeiden kohdalla aikataulukysymys tuotti toteutukseen haasteita. Hankkeiden edustajien mukaan lyhyt hankkeen toteutusaika ja -aikataulu synnyttivätkin matkailuhankkeiden toteutukseen suurimmat haasteet, kun aikaa meni työntekijöiden rekrytointiin ja ostopalveluiden hankintaan, eikä sitä kaikilla oikein riittänyt tuotekehitystyöhön, saati tulosten juurruttamiseen.

Kulttuurihankkeiden osalta voidaan todeta, että suuret hakijamäärät kertovat selkeästi tarpeesta maaseudun ja yhteisöjen kulttuurityön tukemiselle. Kulttuurihankkeista ja niiden tuloksista on vain vähän tietoa, mutta hankekyselyssä nousi esiin, että kulttuurihankkeiden avulla on vaikutettu myönteisesti kylien kehittämiseen, yhteisöllisyyden lisääntymiseen, kulttuuritarjonnan parantumiseen, kulttuurimatkailun vahvistamiseen sekä alueen tunnettuuden ja houkuttelevuuden

lisääntymiseen. HAMA-hankkeiden myötä taiteen ammattilaisille on myös avautunut mahdollisuus toimia harvaan asutuilla alueilla. Rahoituksen kertaluontoisuuden takia laajempaa vaikuttavuutta ei ehkä synny, koska se edellyttäisi jatkuvuutta.

HAMA-työryhmän ratkaisu rahoittaa matkailu- ja kulttuurihankkeita sai arvioinnin tiedonhankinnassa osakseen kritiikkiä. Yleisesti hanketoiminnan rahoittamisesta esitettiin mm. kysymys, päästäänkö näillä hankkeilla ollenkaan pureutumaan HAMA-alueiden ongelmien ytimeen, kun kipeimmin tarvittaisiin ratkaisuja palveluihin ja infrastruktuuriin. Lisäksi monet hankkeista ovat sellaisia, jotka olisivat voineet saada rahoituksen esimerkiksi paikalliselta Leader-ryhmältä tai aluekehitysvaroista.

Minkälaisia kehittämistarpeita tunnistetaan?

Matkailuhankkeiden toteutusaika oli liian lyhyt vaikuttavan toiminnan ja erityisesti tulosten vakiinnuttamisen kannalta. Matkailuhankkeissa käytettiin EU-rahastoissa yleistä tapaa, jossa hanketoteuttaja sai rahat maksatushakemusta ja raporttia vastaan. Kulttuurihankkeissa tämä ei ollut ongelma, koska Taike tilitti avustukset hanketoteuttajille ennakkomaksuina. Tämä tehtiin siksi, että kulttuurialan järjestöt ovat tyypillisesti pieniä ja vähävaraisia, jolloin niiden mahdollisuudet hanketoteutuksen aloittamiseen omin varoin on hyvin epätodennäköistä. Lisäksi esimerkiksi tapahtumiin vaaditaan runsaasti rahoitusta ennen itse tapahtumaa. Eri hallinnonalojen vaihtelevat käytännöt saman rahoituslähteen toimeenpanossa kuitenkin herättivät ihmetystä haastatteluissa. Ennakkomaksut nähtiin hyvänä tapana pienille hankkeille, mutta suurempien hankkeiden kohdalla toivottiin yhtenäisempää kohtelua matkailu- ja kulttuurialojen hanketoteuttajille.

Sekä kyselyissä että haastatteluissa nousi esiin, että toimenpiteiden kohdistaminen kaupunki-maaseutuluokituksen mukaisesti harvaan asuttuihin alueisiin esimerkiksi kunta- tai ELY-keskusrajojen sijaan tuotti toimijoille ongelmia.

Kehittämistoimintaa ei suunnattu HAMA-alueen suurimpien haasteiden ratkaisemiseen, vaan hanketoiminnan rahoituksessa valittiin ns. helppoja aiheita, joita pystyi rahoittamaan suhteellisen nopealla aikataululla. HAMA-rahoituksen erityisyyttä ja täydentävyyttä muihin rahoituslähteisiin verrattuna ei suunniteltu kovinkaan tarkkaan, sillä osa hankkeista olisi voinut saada rahoitusta muistakin lähteistä. Ainakin matkailuhankkeiden kohdalla HAMA-rahoitusta voidaan luonnehtia enemmänkin lisäresurssiksi kuin merkittäväksi resurssiksi täyttämään rahoituksellista tyhjiötä, sillä matkailun kehittämiseen on olemassa useampia rahoituskanavia. HAMA-erityisyyttä oli lähinnä vaatimus hankkeen kohdentamisesta harvaan asutulle alueelle sekä joustava ylimaakunnallinen toteutus. Kulttuurihankkeiden rahoittamiseen sen sijaan kanavia on olemassa vähemmän, lähinnä Leader-rahoitus, jonka kautta osa

HAMA-kulttuurihankkeista (esim. infrastruktuuri) olisi voinut rahoittaa. Tapahtumien rahoitukseen maaseudulla ei ole sopivaa välinettä, joten HAMA-rahoitus täydensi siltä osalta rahoitusvajetta.

HAMA-rahoituksen toteutuksessa näkyy uuden rahoitusinstrumentin käynnistämisen raskaus ja haasteet sekä ohjelmallisuuden puute. Hankehaun prosessit ja käytännöt laadittiin nopeasti, ja valmistelutyö eteni hankevaiheiden mukaan. Sen sijaan viestintäsuunnitelma, yhdenmukaiset viestintäkäytännöt ja -pohjat sekä erityisesti hankkeiden seurannan prosessit ja indikaattorit jäivät tekemättä. Hanke-rahoituksen osalta ei ollut täysin selkeää, mikä päätavoite on ja miten hankkeet kontribuoivat siihen. Koska seuranta ei ollut yhtenäistä, oli vaikeaa muodostaa luotettavaa kokonaiskuvaa hankkeiden aikaansaannoksista. Lisäksi ELY-keskuksen ja Taiken tavat tulkita samaa valtionavustuslakia poikkesivat toisistaan huomattavasti, mikä on luonut hämmennystä toimijoiden keskuudessa.

Matkailu- ja kulttuurihankkeet hallinnoitiin erikseen, eikä niillä ollut synergioita keskenään, edes paikallisesti. Matkailuhankkeiden aktiivinen keskinäinen verkotus on ollut positiivista, kun taas kulttuurihankkeissa verkottamista ei ole tehty lainkaan.

4 Päätelmät ja suositukset

Valtioneuvosto asetti Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän Suomen harvaan asuttujen alueiden mahdollisuuksien parantamiseksi toimikaudelle 12.10.2020–30.6.2023. Työryhmässä oli edustus jokaisesta eduskuntapuolueesta. Työryhmän tehtävänä oli seurata harvaan asuttujen alueiden erityiskysymyksiä sekä vahvistaa alueiden elinvoimaisuutta erityisesti seuraavien toimenpiteiden avulla:

- Edistää sekä seurata vuosina 2017–2019 toimineen parlamentaarisen työryhmän loppuraportin toimenpide-ehdotusten toteutumista.
- Edistää sekä seurata hallitusohjelmassa olevien harvaan asuttuja alueita koskevien kirjausten toteutumista
- Laatia toimenpideohjelma selvityksistä ja kokeiluista sekä jatkotoimenpiteistä

Työryhmä laati toimintasuunnitelman, jossa listattiin neljä teemaa ja niiden alle tavoitteita ja toimenpiteitä. Työryhmän toimenpiteinä olivat hankerahoitus, hankkeet, selvitykset, viestintä sekä yhteistyö.

Ensimmäisen ja toisen Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän toimintamallit erosivat toisistaan merkittävästi. Ensimmäinen työryhmä laati strategian sekä loppuraportin, jossa oli runsaasti toimenpide- ja kokeiluehdotuksia. Toinen työryhmä sai tehtäväkseen edistää ja seurata ensimmäisen työryhmän toimenpide-ehdotusten toteutumista. Toinen työryhmä sai parlamentaariseksi työryhmäksi harvinaisen rahoituksen, ensin 4 miljoonaa euroa, sen jälkeen 8 miljoonaa euroa lisää. Rahoitus mahdollisti toimenpide-ehdotusten toimeenpanon, mutta se myös satoi runsaasti työryhmän ja erityisesti sihteeristön aikaresursseja. Uusien rahoitusinstrumenttien laatiminen vaati paljon aikaa, uutta lainsäädäntöä, työnjaon selkeytystä eri toimijoiden välillä sekä hallintokäytänteiden kehittämistä. Näin ollen osa HAMA-työryhmän vaikuttamistyöstä ja tulevaisuuden lainsäädäntötarpeiden pohdinnasta jäi ohueksi.

Osa työryhmän rahoittamista hankkeista olisi voinut laajalti rahoittaa olemassa olevien kanavien kautta, mutta rahoituksessa on selkeä vaje paikallisten kulttuurihankkeiden osalta. Uuden rahoitusinstrumentin suunnittelu ja toimeenpano

vaativat erittäin paljon resursseja, ja parlamentaarisen työryhmän rahoituskauden vaatimusten vuoksi hankkeiden toteutusaika jäi lyhyeksi, mikä heikentää niiden vaikuttavuutta.

Matkailu- ja kulttuurihankkeet ovat pääosin olleet onnistuneita, mutta kokonaisuuteen tulisi saada enemmän ohjelmallisuutta selkeiden tavoitteiden kautta. Parlamentaarinen työryhmä ei tarkasti ohjannut tai seurannut hankerahoitusta vaan jätti sen hallinnoiville tahoille. HAMA-rahoitus on ollut ratkaiseva tekijä matkailu- ja kulttuurihankkeiden käynnistämässä. Monet hankkeet olisivat jääneet toteuttamatta ilman HAMA-rahoitusta, ja osa olisi rajoittunut suppeampiin toimenpiteisiin. Hankkeet ovat vaikuttaneet myönteisesti HAMA-alueiden tunnettuuteen sekä luoneet pohjaa luonto- ja ruokamatkailun kehittämiseksi ja yritysten liiketoimintaan. Matkailuhankkeista on saatavilla hyvin tietoa, ja matkailuhankkeiden verkottaminen keskenään on lisännyt toimijoiden osaamista ja verkostoitumista.

Suositus: HAMA-työryhmän toimintasuunnitelmaan tarvitaan lisää ohjelmallisuutta ja selkeitä tavoitteita.

Kulttuurihankkeet ovat olleet hyvin heterogeenisiä keskenään. Kulttuurihankkeet ovat tukeneet tapahtumien järjestämistä, kulttuuritoiminnan kehittämistä ja yhteisöllisyyden lisääntymistä. Näiden hankkeiden avulla on myös vaikutettu myönteisesti kylien kehittämiseen ja alueen tunnettuuden kasvuun. Kulttuurihankkeiden aktiviteeteistä ja tuloksista on vain vähän saatavilla olevaa tietoa. Hankkeiden seuranta ja viestintä kaipaavat yhtenäistämistä, ja hankkeiden vaikutuksista kokonaisuutena oli haastavaa muodostaa selkeää kuvaa tietoa aukkojen vuoksi.

Yhteenvedon HAMA-rahoituksen voidaan todeta olleen keskeinen tekijä harvaan asutun maaseudun matkailu- ja kulttuuritoiminnan kehittämisessä, mutta samalla se kohtasi haasteita toteutuksessa ja vaikuttavuuden arvioinnissa. Hankkeiden merkitys näkyy erityisesti verkostojen vahvistumisessa, uusien toimijoiden mukaantulossa ja alueen elinvoiman lisääntymisessä. Kulttuurihankkeiden rahoitukselle on selkeää kysyntää, ja HAMA-rahoituksen loppuminen jättää selkeän aukon kulttuuritoimintaan.

Suositus: Maaseudun kulttuurirahoitukselle tulisi kohdistaa rahoitusta valtion varoista, olemassa olevien rahoituskanavien kautta.

Työryhmän asemoituminen maaseutu- ja aluekehittämisen kentässä ei ollut selkeä. Erityisesti hankerahoitus muutti työryhmän roolia. Työryhmän yhteistyö muiden maaseutu- ja aluekehitystoimijoiden sekä alueellisten toimijoiden ja kuntien kanssa oli vähäistä.

Suositus: Parlamentaarisen työryhmän roolia pitäisi selventää. Mikäli työryhmä saa rahoitusta, se tulisi kohdistaa päätöksentekoa tukeviin selvityksiin. Mahdollista hankerahoitusta varten tulisi käyttää olemassa olevia kanavia, esimerkiksi lisärahoituksella, jossa olisi erityinen HAMA-tulokulma.

Suositus: Parlamentaarisen työryhmän yhteistyötä muiden maaseutu- ja aluekehittäjätahojen sekä alueellisten toimijoiden kanssa tulisi lisätä.

Parlamentaarinen työryhmä toimintatapana on hyvä väline puolueiden välisen keskustelun käymiseen ja yhteisymmärryksen luomiseen. HAMA-työryhmässä saatiin sovittua puolueiden kesken suuntaviivoja joihinkin työryhmän esittämiin asioihin, mutta selkeästi vaikeimpia, kompromisseja vaativia asioita ei ollut nostettu työryhmän työsuunnitelmaan. Parlamentaarisen työryhmän peruseriaatteena on parlamentaarisen sovun saavuttaminen, mikä työryhmältä onnistui valitsemisissa asioissa, mutta jota esimerkiksi alueellisen opintolainahyvityskokeilun osalta ei kunnioitettu hallituspuolueissa.

Suositus: Mikäli parlamentaarisella työryhmätyöllä halutaan olevan vaikutusta ja sitä halutaan ylläpitää työtapana, parlamentaarista sopua tulisi vaalia puoluepolitiikassa. Parlamentaarisen työryhmän tulisi ottaa Valtioneuvoston kanslian Parlamentaaristen komiteoiden toimintaohjeen²² hyvät käytännöt työnsä ohjenuoraksi.

Parlamentaarisen työryhmän toimintasuunnitelma ei perustunut selkeään analyysiin HAMA-alueiden nykytilasta ja haasteista, vaikka valitut teemat sinänsä olivatkin relevantteja. Tärkeitä teemoja, kuten laajakaista ja infrastruktuuri, puuttui toimintasuunnitelmasta. Tämä selittyy sillä, että toimintasuunnitelmaa laadittaessa pyrittiin tunnistamaan ne aiheet, joita puolueet olisivat valmiita edistämään ja jotka saataisiin nopeasti käynnistettyä. Näin ollen suuriin rakenteellisiin kysymyksiin ei puututtu. Arvioinnin tiedonkeruussa näkyi selkeästi, että harvaan asuttujen alueiden kehittämisestä ei ole poliittista yhteisymmärrystä tai näkemystä puolueiden kesken.

Suositus: Parlamentaarisen työryhmän työsuunnitelman tulisi pureutua harvaan asutun maaseudun esimerkiksi nykytilan kuvauksen ja SWOT-analyysin kautta tunnistettuihin haasteisiin. Myös haasteellisimpiin kysymyksiin tulisi tarttua.

22 Parlamentaaristen komiteoiden toimintaohje. Valtioneuvoston kanslia 2023:9. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164956>

Suositus: Parlamentaarisen työryhmän tulisi pyrkiä parlamentaarisen sovun syntymiseen harvaan asuttujen alueiden visiota ja kehittämisestä.

Parlamentaarisen työryhmän toimintasuunnitelman edistämistä on tehty selvitysten, matkailu- ja kulttuurihankkeiden rahoittamisen sekä muiden hankkeiden osarahoittamisen ja viestinnän kautta. Osasta toimia ei ole löytynyt kunnolla tietoa. Lisäksi jotkut osarahoitetut hankkeet jatkuvat vielä vuoteen 2024. Osa teetetyistä selvityksistä ei johtanut toimenpiteisiin, sillä ne valmistuivat työryhmän toimikauden loppuvaiheilla.

Suositus: Parlamentaarisen työryhmän toimintasuunnitelman edistymistä tulisi seurata ja siitä tulisi viestiä selkeästi. Teetettyjä selvityksiä ja osarahoitettuja hankkeita tulisi seurata seuraavan parlamentaarisen työryhmän toimesta.

Harvaan asuttujen maaseutualueiden parlamentaarisen työryhmän sihteeristön hallinto ja koordinaatio maa- ja metsätalousministeriössä onnistuivat pääosin hyvin, vaikka lainsäädäntöprosessissa olikin viiveitä. Poikkihallinnollisuus aiheutti runsaasti haasteita sihteeristölle rahoituksen käytön näkökulmasta.

Suositus: Valtionhallinnon poikkihallinnollista toimintaa tulisi vahvistaa sekä ministeriöiden yhteisillä työryhmillä, ministeritason keskusteluilla sekä mahdollisesti valtioneuvostotasoisella poikkihallinnollista työtä tukevalla yksiköllä.

Ministeriötason asiantuntijaverkosto tuki sihteeristön työtä, mutta se toimi lähinnä tiedonvaihto- ja keskusteluforumina.

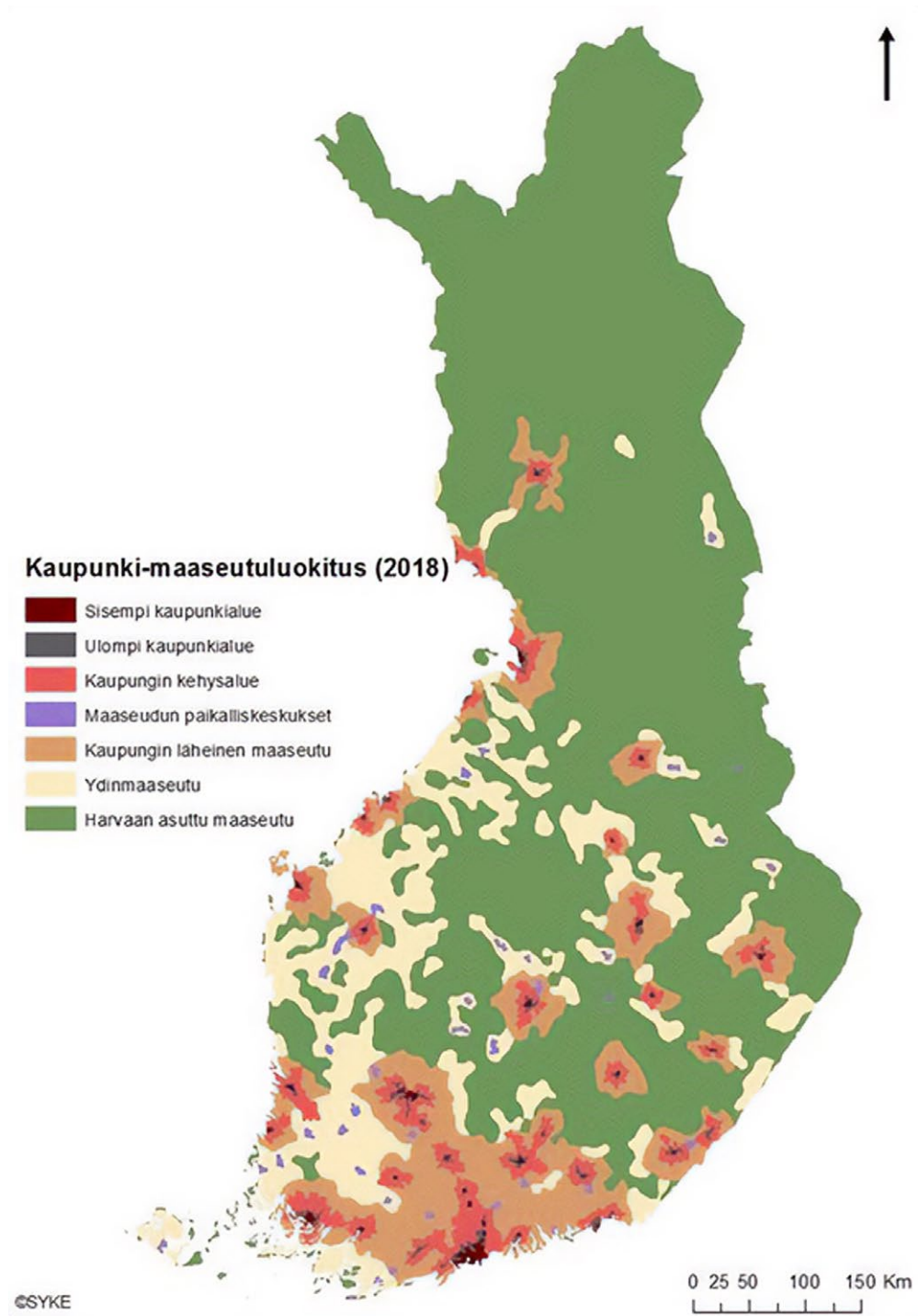
Suositus: Asiantuntijaverkoston roolia tulisi vahvistaa poikkihallinnollisessa työssä. Kaikista niistä ministeriöistä, joiden tehtäväkentän alaisia asioita on parlamentaarisen työryhmän toimintasuunnitelmassa, tulisi olla asiantuntijajäsen työryhmässä.

Parlamentaarisen työryhmän viestintä on ollut vähäistä. Työryhmän oma toiminta ei ole näkynyt maaseudun kehittäjille. Matkailu- ja kulttuurihankkeiden näkyvyys on vaihdellut runsaasti, mutta yhteisen viestintäilmeen puuttuminen on haitannut näkyvyyttä ja vaikuttavuusviestintää.

Suositus: HAMA-työryhmälle tarvitaan selkeä viestintäsuunnitelma ja -ilme sekä omat viestintäkanavat. Näissä tulisi viestiä aktiivisesti. Myös työryhmän jäsenten olisi hyvä osallistua harvaan asuttua maaseutua koskeviin keskusteluihin ja tuoda harvaan asuttujen alueiden haasteita esiin.

LIITTEET

Kartta 1 Kaupunki-maaseutuluokitus

Lähde: Suomen ympäristökeskus

Taulukko 11. Rahoitetut matkailuhankkeet

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
Virtuaaliopas Saimaan rannoille	Etelä-Karjala	LAB-ammattikorkeakoulu Oy	108 145
"Ympäri käyvä -yhteen tullaan" - Karjalan Pyhäjärven matkailumahdollisuuksien kartoittamishanke	Etelä-Karjala	Vasukkaat, Uukuniemen vapaa-ajan asukkaat ry	61 453
Eränkävynnistä lumovoimaa - luonto- ja metsästysmatkailun tuotteistaminen Soinin lähialueella	Etelä-Pohjanmaa	Soinin kunta	88 677
Tikkutollosta tuotteeksi: Kestävän maaseutumatkailun kehittämisen paikakkaperustainen toimintamalli	Etelä-Savo	Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti	128 371
Paikallisten ruokatuotteen tuotteistaminen	Etelä-Savo	Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu	103 069
Pirun Savonranta	Etelä-Savo	Savonlinnan Seudun Matkailu Oy	126 360
Via Karelia – Vastuullista ruokamatkailua verkostoituen	Kainuu	ProAgria Itä-Suomi ry / MKN Itä-Suomi	146 057
Pohjanmaan makuaarteet - Ruokamatkailun mahdollisuudet Keski-Pohjanmaalla	Keski-Pohjanmaa	Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymä	65 610
Riistaa ja ratkaisuja het kaikille	Keski-Suomi	Kinnulan kunta	88 256

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
HiHu - Hiekkateiden hurmaa pyöräillen tuhansien järvien maakunnassa	Keski-Suomi	Visit Jyväskylä	109 800
Niesin luonto- ja kylämatkailun kehittämissuunnitelma	Lappi	Lapin ammattikorkeakoulu	67 902
Poro- ja kotieläintilojen matkailupotentiaalin hyödyntäminen	Lappi	Lapin ammattikorkeakoulu	88 056
Ruokamatkailun vastuullinen kehittäminen palvelumuotoilulla Via Karelialla	Lappi	Lapin ammattikorkeakoulu	161 896
Lapin kalastus- ja metsästysmatkailun kansainvälistäminen	Lappi	Lapin Kalastusmatkailu ry	97 427
Vastuullisten kokonaisvaltaisesti kestävien saamelaisten matkailuyritysten sertifiointikriteeristön tiedonkeruuhanke	Lappi	Lapin Yliopisto	103 829
Muonion digitaalisten palveluiden saatavuuden kehittäminen ympärivuotisen kestävä matkailun kulmakivenä	Lappi	Luoteis-Lapin Matkailuyhdistys ry/Discover Muonio	100 170
Taste of Original Lapland – Pitkin poikin Väylänvartta	Lappi	Original Lapland ry	148 356
Pyörämatkailijoista elinvoimaa haja-asutusalueille - EuroVelo-reittien matkailullinen tuotteistaminen Suomessa	Lappi	Pyöräliitto ry	84 409

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
Luontoelämykset saavutettaviksi kestäväällä kasvulla	Lappi	Ranuan matkailuyhdistys ry	79 650
Yläkemijoen Aistien luontomatka -hanke	Lappi	Yläkemijoen kylät ry	53 944
Ruoveden matkailu kasvun reiteillä	Pirkanmaa	Ruoveden kunta	68 760
Kolin ja Ruunaa—Jongunjoki-alueen matkailuhanke 2023	Pohjois-Karjala	Kolin matkailu Oy	88 946
Lähiruokaretki	Pohjois-Karjala	Liperin kunta	101 133
Kimppakyydillä Karjalan kunnille - vastuullisen matkailun kehittämishanke	Pohjois-Karjala	Pohjois-Karjalan Matkailu ry	122 220
Syyään ja saunotaan!	Pohjois-Karjala	Rääkkylän kunta	81 000
MERVA - Mereltä vaaroille: pienten matkailutoimijoiden vastuullisen verkostoitumisen edistäminen	Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu	Oulun yliopisto, Kerttu Saalasti Instituutti	154 476
Yhteisöllisyydellä ja yhteistyöllä elämyksiä ja elinvoimaa Koivujärvelle	Pohjois-Savo	Ilkat-in Oy	45 432
Pimeän taivaan hyödyntäminen osana vastuullisen matkailun kehittämistä	Pohjois-Savo	Kaavin kunta	82 799
JYRKKÄJUTTU - Jyrkän erä- ja luontomatkailun kehittäminen	Pohjois-Savo	Sonkajärven kunta	56 250
Skärimat - Nya lösningar för skärgårdens matföretagare	Varsinais-Suomi	Kemiönsaaren kunta	82 406

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
Harvaan asutun saariston matkailupalveluiden tuotteistaminen, näkyvyys ja saavutettavuus	Varsinais-Suomi	Paraisten kaupunki	81 118
Risteilyalukset harvaan asutun saaristoalueen kohderyhmäksi	Varsinais-Suomi	Paraisten kaupunki	50 507
HOHA: Houkuttelevuutta harvaan asutuille seuduille tarinallistetulla ruokamatkailulla	Valtakunnallinen	Haaga-Helia ammattikorkeakoulu	122 923
Metsästysmatkailun arvopotentialin tulouttaminen	Valtakunnallinen	Jyväskylän ammattikorkeakoulu Oy	104 645
Datamatka - Harv. as. alueiden matkailuyritysten polku kestävään datapohjaiseen liiketoimintaan	Valtakunnallinen	TIEKE Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus ry	133 074
Yhteensä	–	–	3 387 126

Taulukko 12. Rahoitetut kulttuurihankkeet

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
Kesäresidenssitoiminnan järjestämiseen	Etelä-Karjala	Etelä-Karjalan Taiteilijaseura ry	35 000
liironrannan Puuhin toimintaan ja sen kehittämiseen	Etelä-Pohjanmaa	Kyläpääskyt ry	21 000
Hiekkaveistotapahtumien laajentamiseen	Etelä-Savo	Enonkosken kunta	15 000

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
Valokuvaustyöpajojen järjestämiseen	Etelä-Savo	Juvan Kamerakerho ry	5 000
Esitystaidetta ja maanviljelyä yhdistävään PELTO-hankkeeseen; teossarjaan ja kiertueeseen	Etelä-Savo	Kangasniemen kunta	37 000
Rakkaudesta lauluun ja tanssiin -musiikkiviikon toteuttamiseen	Etelä-Savo	Mäntyharjun kunta	17 000
Waulingon iltamat -tapahtuma-kokonaisuuden toteuttamiseen	Etelä-Savo	Etelä-Savon musiikkiteatteri-yhdistys Waulinko ry	45 000
Kotiseutumuseotoiminnan käynnistämiseen ja kehittämiseen	Etelä-Savo	Pieksämäen kaupunki	50 000
Ympäristötaideteoksien toteuttamiseen	Etelä-Savo	Puumalan kunta	50 000
Toiminnallisen kylätaidtilan perustamiseen	Etelä-Savo	Raikuu-Pistala kyläyhdistys ry	40 000
Ihmemaa-festivaalin toteuttamiseen	Etelä-Savo	Ihmekollektiivi ry	9 500
Kivakylä-tapahtumien järjestämiseen	Häme	Hämeen Kuninkaallisen Nukketeatterin kannatusyhdistys ry	30 000
Nomadinen Mustarinda: Mustarindan ekososiaalisen yleisötyön kehittämiseen	Kainuu	Mustarinda-seura ry	82 000
Hyrynsalmen Jazzpäivien toteuttamiseen	Kainuu	ELive Jazz ry	10 000

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
Ympäristöaiheisten esitysten kiertuetoimintaan Pohjois- ja Itä-Suomessa	Kainuu	Kulttuuri- osuuskunta G-voima	23 000
Ääniä Kainuusta -hankkeen toteuttamiseen	Kainuu	Avoin yhtiö Törmi & Törmi, Kajaani, 86 000 €	86 000
Maagiseen esitys- ja työpajakiertueeseen Itä- ja Pohjois-Suomessa	Kainuu	Kulttuuri- osuuskunta G-voima	30 000
Lens Lentiira -luontovalokuva-tapahtuman järjestämiseen ja kulttuurituotteiden kehittämiseen	Kainuu	Lentiiran Lomakylä Oy	15 000
Kuhmon suomalais-ugrilaisen kulttuuripääkaupunki-vuoden kuluihin	Kainuu	Runolaulu- Akatemian kannatusyhdistys ry	28 000
Taiteilijoiden järjestämiin Luoma-työpajoihin ja Valojuhlaan	Kainuu	Kuhmon kaupunki	14 000
Melalahden musiikkiviikko -tapahtuman järjestämiseen	Kainuu	Henriikka Korhonen Oy	16 000
Teatteritaiteen koulutusviikonlopun toteuttamiseen	Kainuu	Askan Ahertajat ry	11 000
Isa Aspin patsaan ympäristön kunnostamiseen ja kehittämiseen	Kainuu	Kainuun Isa Asp seura ry, Puolanka, 14 000 €	14 000
Pessimismimusikaalin toteuttamiseen	Kainuu	Puolangan pessimistit ry	80 000

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
Veisuuvestivaali- tapahtuman kehittämiseen	Kainuu	Ristijärven Kulttuuritapahtuma ry	15 000
Huovispäivän toteuttamiseen	Kainuu	Heinämäen kyläseura ry	15 000
Asukkaita aktivoivan ympäristötaiteen tekemiseen	Kainuu	Sotkamon kunta	75 000
Tarinankerronnan eräleirin ja tapahtumapäivän toteuttamiseen	Kainuu	Suomussalmen kunta	15 000
Teatterin valotekniikan uusimiseen	Kainuu	Suomussalmen Näyttämöyhdistys ry	11 000
Sirkusfestivaalin järjestämiseen Suomussalmella	Kainuu	Monitaideyhdistys TipTop Walkers ry	16 000
Kulttuuribussi – kirjastoautolla kulttuuria sydänkylille -hankkeeseen	Kainuu	Suomussalmen kunta	10 000
Taide- ja kulttuuriviikon toteuttamiseen	Kainuu	Manamansalon musiikki- ja taideyhdistys ry	13 000
Ovi auki taiteelle -yhteisötaiteilija- hankkeeseen	Keski-Suomi	Äänekosken kaupunki	26 000
Monitaiteisten kyläiltämien järjestämiseen Hankasalmella	Keski-Suomi	Hankasalmen elävän kulttuurin yhdistys HELKU ry	13 000
Taidelaitos Haihatuksen vetämän paikallisverkoston kulttuurimatkailu- palvelujen kehittämiseen	Keski-Suomi	Haihatuksen Henki ry	42 000

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
Taiteilijaresidenssi TUO TUOn musiikki- ja äänistudion kehittämiseen	Keski-Suomi	TUO TUO Arts ry	15 000
Peuran Polun reitin kehittäminen ympäristötaiteella - esiselvityshankkeen toteuttamiseen	Keski-Suomi	Osuuskunta Polku ja Pitkos	13 000
Mist sää tuut? -valokuvaustyöpajoihin sekä näyttelykiertueeseen	Keski-Suomi	Luovan valokuvauksen keskus ry	33 000
Tanssiryhmä Off/Balancen kiertuotoimintaan	Keski-Suomi	Tanssiryhmä Off/ Balance ry	22 000
Kolmen taideteoksen toteuttamiseen	Keski-Suomi	Pihlajaveden Kotiseutuyhdistys ry	41 000
Kyyjärven taidekesä 2023 toteuttamiseen	Keski-Suomi	Kyyjärvi Camping Oy	16 000
Kulttuuritalo Ahjolan toiminnan kehittämiseen	Keski-Suomi	Multian kunta	60 000
Osallistavaan taidetyöpajatoimintaan ja ympäristötaideteoksen toteuttamiseen	Keski-Suomi	Petäjäveden kunta	40 000
Katse ajan läpi -kirjallisuustapahtuman järjestämiseen	Keski-Suomi	Vennalammi- tuotannot Oy	5 000
Monimuotoisen kulttuurin vahvistamiseen ja taiteilijoiden työllistämiseen	Keski-Suomi	Ruoveden kunta	43 000
Visuveden juhlat -tapahtuman toteuttamiseen	Keski-Suomi	Artimisti ry	25 000

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
Suovanlahden Valtakunnan Kulttuurikeskus SYVÄNMOA! -hankkeeseen	Keski-Suomi	Traktorijatzit yhdistys ry	50 000
Musiikkia Kymenlaakson kylille	Kymenlaakso	Jaalan Musiikki- ja Monitaideyhdistys ry	16 000
Konsertti- ja työpajakiertueeseen Lappiin harvaan asutuille alueille	Lappi	Lyömäsoittajien kamarimusiikki-seura ry	10 000
Kalastus- ja eräkulttuuritiedon lisäämiseen	Lappi	Suomen Kalakirjasto ry	40 000
Totuudenmetsästäjä-projektiin Sevettijärvellä	Lappi	Illume Oy	58 000
Lemmenjoen kulttuuritoiminnan kehittämiseen	Lappi	Pottumaa ry	11 000
Koulurakennuksen taideseinien toteuttamiseen	Lappi	Inarin kunta	36 000
Skábmashow -saamelaisiltamien tuottamiseen Inarissa	Lappi	Sámedáidaga doarjjasearvi rs, Saamelaistaiteen tukiyhdistys ry	40 000
Flyygelin ostoon ja pianotapahtuman järjestämiseen	Lappi	Kemijärven kaupunki	20 000
Monitaiteellisen ja osallistavan kulttuurifestivaalin järjestämiseen	Lappi	Solekko tehä ry	12 000

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
LiKi-keskusten mallin luomiseen ja KOPS-laajennusosien käyttöönottoon	Lappi	Kiertävä Lastenkulttuuri-keskus Kattila ry	150 000
Paikkasidonnaisen ja yhteisöllisesti luodun julkisen taideteoksen toteuttamiseen	Lappi	Könkään kyläyhdistys ry	11 000
Tästä tulevaan -kylätoiminnan kehittämishankkeen toteuttamiseen	Lappi	Taiteilijayhdistys Hiljaisuus ry	64 000
Puolivilli - paikallisen musiikin kiertuekonseptin suunnitteluun ja pilotointiin	Lappi	Ylläs Soikoon ry	20 000
Äkäslompolon Tarinapolun toteuttamiseen	Lappi	Äkäslompolon Sukuseura ry	54 000
Kino Kellokkaan elokuvateatteritoiminnan kehittämiseen	Lappi	Elokuvakerho Napapiirin Sankarit ry	15 000
Taidekokemuksia ja yhteisöllisyyttä Kolarin ja Pellon ikäihmisille sosiaalisirkuksen keinoin	Lappi	Rohki Hyä Sirkus ry	48 000
Talvimatka-konserttisarjan sekä kolmen taiteilijaresidenssin toteuttamiseen Tornionlaaksossa	Lappi	Väyläfestivaali ry	17 000
Sanataidefestivaalin kehittämiseen ja toteuttamiseen	Lappi	Pyhätunturi Oy	64000

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
Oranki Art -ympäristötaide-tapahtuman järjestämiseen	Lappi	Oranki Art ry	10 000
Taidetta luontoon, tarinat talteen -hankkeen toteuttamiseen	Lappi	Pellon kunta	13 000
Kulttuuri tekee hyvää sydämelle -hankkeen toteuttamiseen	Lappi	Lappiin Sydänpiiri ry	17 000
Nykytaidenäyttelyiden ja taidetapahtumien järjestämiseen Länsi-, Keski- ja Itä-Lapissa	Lappi	Lappiin Taiteilijaseura ry	51 000
Konserttikiertueen järjestämiseen	Lappi	Rovaniemen kaupunki	43 000
Ilmastonmuutoksen käsittelyyn taiteen tekemisen kautta Lappipilaisten nuorten kanssa	Lappi	Kaltio Creative Oy	16 000
Nykykirjallisuuden esityskiertueen järjestämiseen Itä- ja Pohjois-Lapissa	Lappi	Monitaideyhdistys Piste ry	48 000
Kirjallisuushankkeeseen Lappiin maakunnan hama-alueilla	Lappi	Lappiin Kirjallisuusseura ry	52 000
Pimeää24-näyttelykokonaisuuden tuotantokuluihin	Lappi	Lappiin Taiteilijaseura ry	60 000
Piste Kollektiivin ja Posion Taidekelekkä-hanke: taidetta kylillä harvaan asutuilla alueilla kokien ja tehden	Lappi	Monitaideyhdistys Piste ry	52 000

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
Tanssi-, musiikki- ja teatteriesityksiä sekä työpajoja harvaan asutulla maaseudulla	Lappi	Rimpparemmi ry	59 000
Kulttuuriperintöaiheisten pakopelien toteuttamiseen	Lappi	Rovaniemen kaupunki	70 000
Valotaideteosten toteuttamiseen	Lappi	Sallan kunta	27 000
Kulttuurielämysreitien toteuttamiseen	Lappi	Savukosken kunta	13 000
Teatteritoiminnan taltiointiin ja kehittämiseen	Lappi	Rösölänperän rupanat ry	35 000
Taide- ja kulttuurityöhön Lappiin syrjäseuduilla	Lappi	Inspiraato ry	16 000
Pienen runofestivaalin 2023 järjestämiseen	Lappi	Puhu jänikselle ry	38 000
Kieringin taide- ja teatterikesän järjestämiseen	Lappi	Kieringin kehitys ry	17 000
Elokuva- ja mediakasvatus-hankkeeseen	Lappi	Sodankylän Elokuva festivaali ry	50 000
Tanssitaide Itä-Lappiin alueelle vuorovaikutteisessa konseptissa	Lappi	Rasan Collectiven kannatusyhdistys ry	14 000
Utsjoen Lumo - Ohcejohka Šearrá kulttuuriviikon järjestämiseen Utsjoella 2023	Lappi	Utsjoen kunta	15 000
Ilmastopyörre-taideohjelman puitteissa syntyneen taiteen näkyväksi tekemiseen Juupajoella	Pirkanmaa	Helsingin yliopisto	90 000

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
Kuohijoen Taidekuohut 2023 -tapahtumasarjan järjestämiseen	Pirkanmaa	Kuohijoen Kyläyhdistys-Vepari ry	28 000
Neljän lavarunotapahtuman järjestämiseen hama-alueilla	Pirkanmaa	Viitapiiri ry	12 000
För att skapa ett samtida landmärke på Bergö	Pohjanmaa	Art in Malakta rf	13 000
Dance of the Fisherman -projektin toteutukseen länsirannikon tanssin aluekeskusten yhteistyönä	Pohjanmaa	Pohjanmaan tanssi ry	45 000
Juuret syvällä kivessä -media- ja yhteisötaidehankkeeseen	Pohjois-Karjala	Heinäveden Muinaisseura ry	24 000
Ympäristötaideteoskokonaisuuden luomiseen	Pohjois-Karjala	Kuntoutus-, koulutus- ja asuntosäätiö sr	26 000
Muinaisen pyhän äärellä -tapahtuman järjestämiseen	Pohjois-Karjala	Heinäveden Muinaisseura ry	16 000
Teatterivalaistuksen uusimiseen ja täydentämiseen	Pohjois-Karjala	Ilomantsin kunta	8 000
Runolauluvaara-hankkeen runolaulutapahtumien järjestämiseen	Pohjois-Karjala	Ilomantsin Museosäätiö	12 000
Möhkön matkailukylän kulttuuritapahtumien ja -matkailun kehittämiseen	Pohjois-Karjala	Möhkön Matkailuyhdistys ry	31 000
Karhufestivaalin kehittämiseen ja karhupatsaaseen	Pohjois-Karjala	Maaseudun Sivistysliiton Vaara-Karjalan kulttuuriyhdistys ry	43 000

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
Maanselällä -kulttuurikiertueen järjestämiseen Pohjois- Karjalan kylillä	Pohjois-Karjala	Pohjois-Karjalan Kylät ry	30 000
Sirkusfestivaali- kiertueeseen Itä-Suomen harvaan asutuilla alueilla	Pohjois-Karjala	Sirkus Supiainen ry	40 000
Taide tuo luo- hankkeeseen	Pohjois-Karjala	Ympäristö- ja yhteisötaide Pyry ry	5 000
Tuunaajan romuralli - yhteisöllistä kierrätystaidetta kylille	Pohjois-Karjala	Maaseudun Sivistysliiton Pohjois-Karjalan Aluejärjestö ry	53 000
Möhkön Kuvataidepäivien järjestämiseen	Pohjois-Karjala	Möhkönvirta ry	12 000
Perinnejuhlien ja seminaaripäivien järjestämiseen Pielisen Karjalassa	Pohjois-Karjala	Pielisen Tietäjäkeskus ry	16 000
Sanataiteen tunnettuuden lisäämiseen	Pohjois-Karjala	Sanaratas ry	13 000
Penttilän kolmoset -esityksen kiertuetoimintaan sekä musiikki- ja teatteri- improvisaatiotyöpajoihin	Pohjois-Karjala	Vääräpyörä ry	40 000
Juuan Kivenveistofestivaalin toteuttamiseen ja veistospuiston kehittämiseen	Pohjois-Karjala	Ellin Taitajat ry	20 000
Kulttuuripalveluiden, taiteen ja perinnetiedon saatavuutta lisäävään Pusu-hankkeeseen	Pohjois-Karjala	Kontiolahden kunta	34 000
Residenssikoordinaattorin palkkaamiseen	Pohjois-Karjala	Kolin kulttuuriseura ry	26 000

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
Melodraamaa ja taidetoimintaa Lieksan kylissä	Pohjois-Karjala	Lieksan Somali perheyhdistys ry	151 000
Waskista Woimaa – kulttuurimatkailun kehittämiseen ja maaseudun elävöittämiseen	Pohjois-Karjala	Lieksan kaupunki	17 000
Työpajojen, osallistavan tanssiteoksen ja rantatanssien järjestämiseen Viuruniemen kylällä	Pohjois-Karjala	Outokummun kaupunki	22 000
Ympäristö- ja julkisten taideteosten toteuttamiseen Rääkkylän saaristossa	Pohjois-Karjala	Hakoniemi residenssin tukiyhdistys ry	9 500
Kulttuuriperintökeskus Värttinän toteuttamisen esiselvitystyöhön	Pohjois-Karjala	Sari Kaasinen Oy	5 000
Hailuotolaiselle tikkuröijylle pysyvän näyttelypaikan ja neuvontapisteen luomiseen	Pohjois-Pohjanmaa	Hailuoto-Seura ry	40 000
Kriisiresidenssitoiminnan kehittämishankkeeseen	Pohjois-Pohjanmaa	Kulttuuriyhdistys Päiväkoti Ry	30 000
Voimalaitokset-teossarjan suunnitteluun ja toteuttamiseen	Pohjois-Pohjanmaa	Pohjoinen ooppera-komppania ry	44 000
Kurjalanrannantie-oopperaperformanssiin	Pohjois-Pohjanmaa	Pohjoinen ooppera-komppania ry	35 000
Sarjakuvan lukemisen tukemiseen Lapissa	Pohjois-Pohjanmaa	Oulun sarjakuvaseura ry	33 000

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
Kansanmusiikki-konserttien tuottamiseen Pohjois-Pohjanmaan harvaan asutuilla alueilla	Pohjois-Pohjanmaa	Kansanmusiikki-yhdistys Rällä ry	34 000
Kulttuurihyvinvoinnin edistämiseen sarjakuvataiteen avulla	Pohjois-Pohjanmaa	Oulun sarjakuvaseura ry	32 000
Ympäristötaideteoksen toteuttamiseen	Pohjois-Pohjanmaa	Kallioniemi-säätiö	18 000
Tulin kyllä ajatelleeksi, mutta hieman liian myöhään -teoksen toteuttamiseen Taivalkoskelle	Pohjois-Pohjanmaa	Meiju Niskala & People ry	23 000
Päätalo-instituutin toiminnan kehittämiseen sekä kulttuurihyvinvoinnin edistämiseen	Pohjois-Pohjanmaa	Kallioniemi-säätiö	30 000
Kylätaiteilija- konseptin luominen Utajärvelle	Pohjois-Pohjanmaa	Utajärven kunta	45 000
Valentin Vaala -elokuva festivaalin taiteellisen ja informatiivis-pedagogisen sisällön kehittämiseen	Pohjois-Pohjanmaa	Vaalan kunta	52 000
Kulttuurimatkailureittien kehittämiseen Savo-Karjalan kaskimaille	Pohjois-Savo	Kaavin kunta	88 000
Kulttuuritapahtumien tuottamiseen	Pohjois-Savo	Kuopion kaupunki	31 000
Luovan liikkeen ja tanssi-improvisaation tapahtumien järjestämiseen	Pohjois-Savo	Tanssitaiteen tuki ry / Itä-Suomen tanssin aluekeskus	12 000

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
Poikkitaiteellisen kiertueen järjestämiseen Pohjois-Savossa	Pohjois-Savo	Kuopion kamarimusiikki-seura ry	26 000
Kulttuuri-, taide- ja kirjallisuuslähtöisen hybriditoimintamallin kehittämiseen	Pohjois-Savo	Pohjois-Savon Kirjallinen Yhdistys Vestäjät ry	63 000
Kyläraittien taidemuseo -hankkeen toteuttamiseen	Pohjois-Savo	Arkkitehtuuri- ja Ympäristökulttuurikoulu Lastu ry	95 000
Liikkuva kylä -hankkeen toteuttamiseen	Pohjois-Savo	Maarianvaaran nuorisoseura ry	83 000
Oma kylätaide -tapahtumien järjestämiseen	Pohjois-Savo	Pohjois-Savon Kylät ry	54 000
Musiikki- ja teatteriesitysten toteuttamiseen kyläläisten kirjeiden pohjalta	Pohjois-Savo	Sisä-Savon Sävelet ry	12 000
Etelä-Konneveden kulttuurikierron -tapahtuma-kokonaisuuteen ja alueellisen yhteistyön käynnistämiseen	Pohjois-Savo	Sisä-Savon luonnonystävät ry	40 000
Ympäristö- ja yhteisötaideteos-kokonaisuuden suunnitteluun ja toteutukseen	Pohjois-Savo	Vesannon kunta	20 000
Muumilaakso TV-sarjan jälkiäänitys kolmelle eri Suomessa puhutulle saamen kielelle	Uusimaa	Gutsy Animations Oy	50 000

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
Korpimatka-teoksen valmistamiseen ja esittämiseen Muljulan erä- ja riistapolulla	Uusimaa	OSIRIS teatteriyhdistys ry	20 000
Kirjoitustyöpaja-kokonaisuuden toteuttamiseen	Uusimaa	Runoyhdistys Nihil Interit ry	8 000
Pakko sanoa! -taidefestivaalin järjestämiseen ja kehittämiseen	Uusimaa	Työväen Näyttämöiden Liitto ry	40 000
Kouta-harrastajateatteri-tapahtuman kehittämiseen ja järjestämiseen Pohjois-Lapissa	Uusimaa	Sivistysliitto Kansalaisfoorumi SKAF ry	22 000
Kanteleen päivän -tapahtumien järjestämiseen hama-alueilla	Uusimaa	Kanteleliitto ry	15 000
Elokuva- ja kulttuurifestivaalin järjestämiseen Mäntyharjun ja Joutsan alueilla	Uusimaa	Kantelinen Company Oy	16 000
Sida vid sida med havet / Meren kanssa rinnakkain – paikkasidonaiseen taidehankkeeseen saaristossa	Uusimaa	Myllyteatteri-yhdistys ry	82 000
Jokapäiväinen leipämme -kulttuurihankkeeseen	Uusimaa	Valamon Ystävät ry	130 000
Koiteretar-kulttuuriperintö-hankkeeseen	Uusimaa	Wildhog Productions Oy	17 000

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
Dokumenttielokuvan esityskiertueeseen, keskustelutilaisuuksiin ja työpajoihin Lapissa	Uusimaa	DocArt Ky	10 000
Juuan musiikkijuhlien järjestämiseen	Uusimaa	Juuan musiikkijuhlien kannatusyhdistys ry	7 000
Osallistavien kulttuuritapahtumien ja kurssien järjestämiseen Pohjois-Karjalan maaseutualueilla	Uusimaa	Suomen Nuorisoseurat ry	38 000
Folk tapahtuma Jutajaisten kyliin suuntautuvan kulttuuritapahtuma-tuotannon kehittäminen ja vakiinnuttaminen	Uusimaa	Suomen Nuorisoseurat ry	45 000
Sodan lapset saaristossa / Krigets barn i skärgården -perinneleirin järjestämiseen	Varsinais-Suomi	Pro Houtskär rf	13 000
Norpas Spelmän -saaristohankkeen toteuttamiseen	Varsinais-Suomi	Norpas ry	24 000
Taidegraafiikan työpajojen järjestämiseen pysyvästi asutuilla saarilla	Varsinais-Suomi	Arkipelag Workshop yhdistys ry	14 000
Kansainväliseen taidetapahtumaan Purunpään saaristometsässä	Varsinais-Suomi	Norpas ry	14 000
Ulkosaariston kulttuuriyhteistyö-hankkeeseen	Varsinais-Suomi	Vänö Vänner rf	34 000

Hanke	Maakunta	Hanketoteuttaja	euro (julkinen tuki)
Saaristokeskus Korpoström näyttelytoiminnan, toimintamallin ja kulttuurimatkailun kehittämiseen	Varsinais-Suomi	Fastighets Ab Sunnan	12 000
Skapa aktiviteter och engagemang i Houtskär och Iniö genom lokalhistoria, nutidskonst och musik	Varsinais-Suomi	Paraisten kaupunki – Pargas stad	35 000
Kulttuuritapahtumien toteuttamiseen	Varsinais-Suomi	Norrskata Kulturvänner rf	10 000
Förverkligande av ett konstprojekt i samband med Skärgårdshavets jubileumsutställning	Varsinais-Suomi	Fastighets Ab Sunnan	75 000
Spaunan Kallioilla -ympäristötaide- tapahtuman toteuttamiseen	Varsinais-Suomi	Fimbul Taiteilijatalo ry	12 000
Jazzkonserttien järjestämiseen Turun ja Ahvenanmaan saariston alueella	Varsinais-Suomi	Jazz City Turku ry	30 000
–	–	Yhteensä	5 334 000

LÄHTEET

Maa- ja metsätalousministeriö, Harvaan asuttujen maaseutualueiden parlamentaarinen työryhmä <https://mmm.fi/hanke2?tunnus=MMM062:00/2020>

- Työryhmän asettamispäätös
- Työryhmän toimintasuunnitelma
- Työryhmän kokousmuistiot
- Yhteenvedo toimikaudesta

Maa- ja metsätalousministeriö, Maaseutupolitiikka <https://mmm.fi/maaseutupolitiikka>

Harvaan asuttujen maaseutualueiden parlamentaarisen työryhmän rahoittamat selvitykset

- Lausunto 27.1.2021. Tuomas Ojanen
- Keinänen, Anssi; Kahila, Petri; Hirvonen, Timo; Jolkkonen, Arja; Kurvinen, Arja; Leino, Pinja ja Lemponen, Virpi. Alueellisen opintolainahyvityskokeilun esiselvitys. Spatia raportteja 1/2022. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/26782>
- MDI Public, Japanin kotiseutulahjoitus. <https://www.mdi.fi/kotiseutulahjoitus/>

Harvaan asuttujen maaseutualueiden parlamentaarisen työryhmän rahoittamat hankkeet

- Harvaan asuttujen maaseutualueiden matkailuhankkeet <https://www.ely-keskus.fi/harvaan-asuttujen-alueiden-matkailuhankehaku>
- Harvaan asuttujen maaseutualueiden kulttuurihankkeet <https://www.taike.fi/fi/tietoa-erityisavustuksista-harvaan-asuttujen-alueiden-kulttuuritoimintaan>
- Verkostoperuskoulu-hanke <https://www.kuntaliitto.fi/verkostoperuskoulu>
- Palvelujen saavutettavuuden seurannan kehittämishanke [https://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus__kehittaminen/Tutkimus_ja_kehittamishankkeet/Hankkeet/Palveluiden_saavutettavuuden_seurannan_kehittamishanke_PALSA/Palveluiden_saavutettavuuden_seurannan_k\(65507\)](https://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus__kehittaminen/Tutkimus_ja_kehittamishankkeet/Hankkeet/Palveluiden_saavutettavuuden_seurannan_kehittamishanke_PALSA/Palveluiden_saavutettavuuden_seurannan_k(65507))

- Eurostat (2022). Population density <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00003/default/table?lang=en>
- Hyyryläinen, Torsti ja Santalahti, Saana. Japanin kotiseutulahjoitus – furusato noozei – kaupunkien ja maaseutujen toimijoiden vuorovaikutuksena. Maaseudun uusi aika 2018:1. (19-34)
- Itä-Suomen EAKR-toimenpideohjelma 2007-2013. Työ- ja elinkeinoministeriö, alueiden kehittämissyksikkö. Edita, 2008
- Lukkari, Tarja (toim.), Harvaan asuttu maaseutu – mahdollisuuksia täynnä: Harvaan asutun maaseudun strategia 2017–2020. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu 4/2017 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-948-7>
- Lukkari, Tarja ja Åström, Christell (2019). Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän loppuraportti. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161833/MMM_2019_22.pdf
- Perpiña Castillo, C., Jacobs-Crisioni, C., Barranco, R., Curtale, R., Kompil, M., Vallecillo, S., Auteri, D. and Dijkstra, L., Opportunities and challenges for remote rural areas in the European Union, European Commission, Ispra, 2023, JRC135398.
- Ponnikas, Jouni; Voutilainen, Olli; Korhonen, Sirpa ja Kuhmonen, Hanna-Mari, Maaseutukatsaus 2014. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2/2014 <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Maaseutukatsaus+2014+23012014.pdf>
- Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisu 2019:31, s. 106 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-808-3>
- Suomen parlamentaarisen työryhmän asettaminen maan harvaan asuttujen alueiden mahdollisuuksien parantamiseksi. MMM (2017), diaarinumero 1444/06.02/2017 https://mmm.fi/documents/1410837/2434364/LIITE_HAMA-ty%C3%B6ryhm%C3%A4_muistio+28.8.2017.pdf/d6a4fb48-0b6c-4aa9-b1ae-a4a40914ba74
- Suomen ympäristökeskus, Kaupunki-maaseutuluokitus, <https://www.ymparisto.fi/fi/rakennettu-ymparisto/kaupunkiseudut-ja-kaupungistuminen/kaupunki-maaseutuluokitus>
- Tilastokeskus (2022). Tunnuslukuja väestöstä muuttujina Tiedot, Alue ja Vuosi, https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11ra.px/table/tableViewLayout1/
- Valtioneuvosto. Lakiluonnos alueellisen opintolainahyvityksen kokeilusta lausunnolla 5.9.2022 <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/lakiluonnos-alueellisen-opintolainahyvityksen-kokeilusta-lausunnolla>

Maa- ja metsätalousministeriö

Hallituskatu 3 A, Helsinki
PL 30, 00023 Valtioneuvosto
mmm.fi

ISBN: 978-952-366-860-7 PDF

ISSN: 1797-397X PDF